

Kocsis László

AZ IGAZSÁGALKOTÁS METAFIZIKÁJA

Doktori értekezés

**Pécsi Tudományegyetem
Filozófia Doktori Iskola**

**Programvezető:
Dr. Boros János (PTE Filozófia Doktori Iskola)**

**Témavezetők:
Kondor Zsuzsanna (MTA Filozófiai Kutatóintézet és PTE Filozófia Doktori Iskola)
Szécsi Gábor (MTA Filozófiai Kutatóintézet és PTE Filozófia Doktori Iskola)**

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
1. fejezet: Az igazságalkotás általános elmélete	3
1.1 Bevezetés: A proposíciók mint elsődleges igazsághordozók	3
1.2 Az igazságalkotó elv és az „általános” elmélet tézisei	4
1.2.1 Az első alaptézis: igazságalkotó szükségszerűsítés	5
1.2.2 A második alaptézis: igazságalkotó maximalizmus	8
1.3 Az igazságalkotás elmélete az igazság korrespondencia elmélete?	10
1.4 Összefoglalás	14
2. fejezet: Az igazságalkotás természete	16
2.1 Bevezetés	16
2.2 Az igazságalkotás mint szükségszerűsítés	17
2.2.1 Miért nem oksági reláció?	18
2.2.2 Miért nem logikai következményreláció?	21
2.2.3 Armstrong a kategóriakon-átívelő szükségszerűsítésről	26
2.2.4 Az igazságalkotás mint szükségszerűsítés és az igazságalkotó szükségszerűsítés	30
2.3 A létezésen szuperveniáló igazság	32
2.4 Igazságalkotás mint esszenciális függés	38
2.5 Primitív igazságalkotás?	45
2.6 Összefoglalás	46
3. fejezet: Az igazságalkotás ontológiája	48
3.1 Bevezetés	48
3.2 Igazságalkotó elv és ontológiai elköteleződés	49
3.3 Az igazságalkotók változatai	53
3.3.1 Tények és körülmények	55
3.3.2 Dolgok	64
3.3.3 Módszok vagy trópusok	70
3.4 Összefoglalás	77
4. fejezet: Negatív egzisztenciálisok, totalitás körülmények és az igazságalkotó elv	79
4.1 Bevezetés	79
4.2 A negatív igazságok problémája	80
4.3 Negatív igazságalkotók?	81
4.3.1 Russell negatív tényei	82
4.3.2 Lewis és a hamisságalkotók	84
4.3.3 Totalitás körülmények	86
4.4 Az igazságalkotó szükségszerűsítés és maximalizmus korlátozása	89
4.5 Összefoglalás	92
Irodalomjegyzék	94

*A disszertáció megírásakor a MTA SYLFF ösztöndíjának támogatását élveztem.

BEVEZETÉS

Nehéz lenne tagadni a következő állításokat: az, *hogy a hó fehér* azért igaz, mert a hó fehér; az, *hogy beköszöntött a tavasz*, azért igaz, mert beköszöntött a tavasz; az, *hogy van legalább egy ember* azért igaz, mert van legalább egy ember. Mindegyik igazság annak köszönhetően igaz, *mert* a világot pontosan olyannak írják le, amilyen ténylegesen a világ. Más szóval: a világ egy bizonyos állapota *garantálja* e kijelentések igazságát.

Mondhatnánk: az *igazság* és a *létezés* fogalmi szorosán összekapcsolódnak egymással. Ami igaz, azért igaz, mert *létezik* a világban valami, ami azt *igazzá teszi*. Hogyan tesz valami igazzá valami mást? Vegyük példának azt az igazságot, *hogy létezik legalább egy ember*. Ez *annál fogva* igaz, hogy létezik egy ember, például *te*, aki éppen olvasod ezt a bevezetést; a létezésed konstitutív módon járul hozzá annak igazságához, *hogy létezik legalább egy ember*. Ha tehát egyetlen ember sem létezne, akkor nem lenne igaz az, *hogy létezik legalább egy ember*. Egyszerűbben kifejezve: *te* magad vagy az (egyik) *igazságalkotója* [*truthmaker*] a fenti igazságnak.

Bár a kortárs metafizikában kerültek igazán előtérbe azok az elméleti megközelítések, amelyek az *igazságalkotás* [*truthmaking*], avagy *igazzá tevés* [*making true*] relációjának, illetve relátumainak – az *igazsághordozónak* és az *igazságalkotónak* – a természetéről adnak számot, annak a belátásnak a megfogalmazása, miszerint valaminek az igazsága a világ egy bizonyos darabjának létezésétől függ, korántsem új keletű. Arisztotelész a következőképp fogalmaz a *Kategóriákban*:

[H]a van ember, akkor igaz az a kijelentés, amelyik azt mondja, hogy van ember; és meg is fordítható a következtetés, mert ha igaz az a kijelentés, amelyik azt mondja, hogy van ember, akkor van ember. *Márpedig az igaz kijelentés semmilyen értelemben sem oka annak, hogy a tény fennáll, a tény viszont, úgy látszik, bizonyos értelemben oka annak, hogy igaz a kijelentés.*” (14b16-22) (Arisztotelész 1997: 126, *kiemelés tőlem*)

Ebben az intuitíve is belátható megfontolásban Arisztotelész meghatározza az igazságalkotás egyik és egyben legfontosabb lényegi sajátosságát, nevezetesen azt, hogy *aszimmetrikus*. Eszerint, valaminek a létezésére következtethetünk egy kijelentés igazságából és fordítva, de csupán az egyik *függ* a másiktól: az igazság függ a világ egy

bizonyos állapotától, miközben a világ nem azért olyan, amilyen, mert igazak a kijelentéseink a világról. Az igazságalkotás tehát egyfajta *megalapozás*: az igazságalkotó létezése, jelen esetben annak a ténynek a fennállása, hogy van egy ember, megalapozza annak a kijelentésnek az igazságát, amely kimondja, *hogy van egy ember*.

Az igazságalkotás elméletének, mint metafizikai vállalkozásnak az a meggyőződése, hogy ez a megalapozás *ontológiai* értelemben vett megalapozás. A metafizikai realistáknak tehát van egy kritériumuk arra vonatkozóan, hogy mi az, ami létezik. Az létezik, ami igazzá tesz. Éppen ezért az igazságalkotók felkutatása a modern metafizika egyik legnagyobb kihívása.

De nagy kérdés, hogy vajon mely igazságok esetében beszélhetünk igazságalkotókról. Nem világos ugyanis, hogy minden igazságnak van-e igazságalkotója. Amellett érvelni, hogy minden igazságnak van igazságalkotója, komoly elméleti nehézségekhez vezet. Éppen ezért, érdemes azt mondani, hogy a *lehető legtöbb* igazságnak kell rendelkezni igazságalkotóval, nem az összes igazságnak. Más szóval: mindinkább arra kell törekedni, hogy az igazságalkotó nélküli igazságok száma mindjobban korlátozva legyen. Ez a motorja az igazságalkotás elméletnek. Azok az elméletek, amelyek ontológiája nélkülözi az igazságalkotókat, vagyis amelyek indokolatlanul megengedik az olyan igazságok elismerését, amelyeknek nincs igazságalkotója, megkérdőjelezhető elméletek.

A dolgozatban nem érvelek az ilyen elméletekkel szemben, csupán megemlítem, hogy az igazságalkotás elméletei alapvetően három doktrína ellen intéznek támadást. Ezek a következők: a *fenomenalizmus*, a *rylei behaviorizmus*, illetve a *prezentizmus*. A vád az, hogy olyan kétséges ontológiákat fogadnak el, amelyek nem kellően vagy egyáltalán nem alapozzák meg az elméletek által elfogadott igazságokat. Csupán az egyik támadott fél kiválasztása és összevetése az igazságalkotás elméletével elégséges alapul szolgálna egy újabb dolgozat megírásához, ezért bármennyire is érdekes, nem fogom érinteni ezt a vitát.

Az alábbi oldalakon csupán három kérdésre szeretnék válaszolni: (1) Milyen alapvető téziseket kell elfogadnunk ahhoz, hogy kidolgozhassunk egy igazságalkotás elméletet? (1. és 4. fejezet); (2) Mi az igazságalkotás relációjának természete? (2. fejezet); (3) Miféle entitások lehetnek igazságalkotók? (3. fejezet).

1. fejezet

AZ IGAZSÁGALKOTÁS ÁLTALÁNOS ELMÉLETE

1.1 Bevezetés: A proposíciók mint elsődleges igazsághordozók

Mielőtt belekezdünk az igazságalkotás általános elméletének vizsgálatába, tisztáznunk kell azt a kérdést, hogy miféle entitásokat tekintünk az igazság hordozóinak.

A filozófusok számos különböző dolognak tulajdonítják az igazságot: *proposícióknak, állításoknak, mondatoknak, megnyilatkozásoknak, ítéleteknek, hiteknek*, stb.. A 'proposíció' kifejezést az *elsődleges igazsághordozókra* használom. Ezek szerint nem a mondatok, mint nyelvi entitások, vagy a gondolatok, mint mentális entitások igazak vagy hamisak, hanem az, *amit* kifejezünk a mondatokkal, avagy *amit* megragadunk, amikor gondolunk valamit. Az igazságot tehát a kifejezhető vagy megragadható tartalomnak, más néven proposíciónak tulajdonítjuk.

Ugyanazon proposíciót kifejezhetjük más-más nyelvek azonos értelmű mondataival: a 'snow is white', 'schnee ist weiss' és 'a hó fehér' mondatok ugyanazt az egy bizonyos proposíciót fejezik ki, ti azt, *hogy a hó fehér*. Továbbá, ugyanazt a proposíciót megragadhatják egymástól különböző mentális állapotokban lévő személyek is. Ha történetesen arra gondolok, *hogy a hó fehér*, miközben te is arra gondolsz, *hogy a hó fehér*, akkor valójában ugyanazt a proposíciót ragadjuk meg, ti azt, *hogy a hó fehér*, amikor egymástól függetlenül arra gondolunk, *hogy a hó fehér*. A proposíciók olyan nyelvtől és elmétől független absztrakt entitások tehát, amelyek mondatok által kerülnek kifejezésre (egyések szerint a mondatok jelentései), illetve amelyek gondolataink és más proposicionális attitűdjeink – hiteink, vágyaink, stb. – tárgyai. (Mivel nyelvtől és elmétől függetlenek, vannak olyan proposíciók, amelyek egyáltalán nem kerülnek kifejezésre, vagy soha nem ragadjuk meg őket.) De mi van a mondatok vagy a hitek igazságával? Minden további nélkül beszélünk igaz mondatokról vagy igaz hitekről. A mondatok, illetve a hitek *származtatottan* igazak vagy hamisak, attól függően, hogy a mondat igaz vagy hamis proposíciót fejez-e ki, illetve igaz vagy hamis proposíció-e a hit tárgya.

Mivel egzisztenciálisan nem függnék egy nyelvi megnyilatkozástól vagy mentális aktustól, ezért a proposíciók individuálása nem egyszerű feladat, sokan éppen ezért kerülnek a létezésük melletti elköteleződés vállalását, még ha el is fogadnák azt, hogy

intuitive azoknak a tartalmaknak tulajdonítjuk az igazságot, amelyek kifejezésre kerülnek a nyelvi megnyilatkozásaink által, avagy amelyeket megragadunk a mentális aktusaink során. Alapvetően magam sem fogok elköteleződni abban a kérdésben, hogy pontosan miféle entitások is a proposíciók – nagyon messzire vezetne a proposíciók természetével kapcsolatban egy ilyen állásfoglalás kifejtése – de amikor proposíciókról beszélek, akkor azokon az elsődleges igazsághordozókat értem.

1.2 Az igazságalkotó elv és az „általános” elmélet tézisei

Vegyük a lehető legegyszerűbb esetet: vannak olyan igaz proposíciók, amelyek igazsága annak a dolognak a létezésétől *függ*, amelyekre a kérdéses proposíciók vonatkoznak. Ezek az ún. pozitív egzisztenciális proposíciók: pl. az, *hogyan létezik legalább egy ember* vagy az, *hogyan léteznek macskák*. Ugyanakkor az igazságalkotót, amelynek létezése biztosítja a proposíció igazságát, nem minden esetben azonosíthatjuk azzal a dologgal, amelyre a proposíció vonatkozik.

Az esetek nagy részében, amikor nem egyszerűen egy dolog létezését állítjuk, hanem a dolog valamely tulajdonsággal való rendelkezését, akkor annak a dolognak a létezése, amelyre a proposíció vonatkozik, önmagában nem garantálja azt, hogy a rá vonatkozó proposíció igaz. Ha azt állítom például, hogy a macskám kétlábú, akkor éppúgy a macskámról mondok valamit, mint amikor azt állítom, hogy a macskám négy lábú. A két proposíció igazságértéke tárgyuk azonossága ellenére különböző. Amikor azt állítom, hogy a macskám négy lábú, annak köszönhetően fejezek ki igaz proposíciót, hogy fennáll annak esete, hogy a macskám négy lábú. Pusztán a macskám létezése nem teszi igazzá azt a proposíciót, *hogyan a macskám négy lábú*. Tehát a kérdéses proposíció azért igaz, mert a macskám négy lábú, vagyis a macskám rendelkezik a négy lábúnak levés tulajdonságával. Tehát amikor az igaz proposíciónak a dolog létezésétől való függéséről beszélünk, akkor mindig *egy bizonyos módon* való létezését értjük alatta. Az esetek nagy részében, ha nem is minden esetben, az a dolog, ami igazzá teszi a proposíciót, nem egyszerűen annak a dolognak a létezése, amelyre a kérdéses proposíció vonatkozik, hanem a dolog bizonyos módon való létezése.

Az *intuitive* belátható megfontolások mögött hogyan is fest egy elmélet az igazságalkotásról? Az igazságalkotás elméletének két igazán fontos feladata van: (1)

meghatározni az igazságalkotás természetét, (2) felkutatni azokat az entitásokat, amelyek igazzá teszik a proposíciókat. Mielőtt megvizsgálánk, hogy az igazságalkotás elméletek hogyan teljesítik ezeket a feladatokat, lássuk az elvet, amelyet az elméletek kidolgozói alapul vesznek.

Az igazságalkotó elv szerint

(IA) Ha egy proposíció igaz, akkor lennie *kell* egy olyan entitásnak, amelynek létezése *alapján* a proposíció igaz.

Hogy világossá váljon, mit is mond ki az elv, illetve alapvetően milyen elméleti következményekkel jár az elfogadása, vegyünk szemügyre két olyan tézist, amelyekhez az eltérő elméletek így vagy úgy igazodnak: védelmükbe veszik vagy többé-kevésbé módosítják. E két tézis: az *igazságalkotó szükségszerűsítés* és az *igazságalkotó maximalizmus*. Azok, akik módosítás nélkül elfogadják az alább megfogalmazott téziseket, leginkább azt az *ortodoxnak* nevezett álláspontot képviselik, amit David Armstrong (2002, 2004a) *az igazságalkotás általános elmélete* néven dolgozott ki. Az alábbiakban kizárólag az elmélet két alaptézisének bemutatására, illetve ezekkel kapcsolatban néhány alapvető probléma felvetésére szorítkozom.

1.2.1 Az első alaptézés: igazságalkotó szükségszerűsítés

Tehát annak egy lehetséges értelmezését, amit (IA) mond, két alapvető tézis segítségével teszem explicitté. A tézisek sajátos választ adnak két fontos kérdésre: (1) Milyen kapcsolat van az igazságalkotó és az általa igazzá tett proposíció között, avagy miféle reláció az igazságalkotás? (2) Melyek azok az igazságok (igaz proposíciók), amelyek igazságalkotóval rendelkeznek?

(IA_{szük}) Ha egy entitás igazzá tesz egy proposíciót, akkor az entitás létezése *szükségszerűsíti* [*necessitates*] a kérdéses proposíció igazságát.

Az *igazságalkotó szükségszerűsítés* tézise szerint nincs olyan proposíció, amelynek az igazságalkotója létezik, de a proposíció mégis hamis. Egy entitás, amennyiben igazzá tesz egy proposíciót, úgy minden lehetséges világban igazzá teszi azt a proposíciót.

Amiből nyilvánvalóan következik, hogy ha a proposíció igaz, akkor szükségszerű, hogy létezik az az entitás, amely igazá teszi a proposíciót.

($IA_{szük}$) tehát megállapítja az igazság alkotója és az igazság hordozója között fennálló kapcsolat modális karakterét. Az igazságalkotó és az általa igazá tett proposíció között fennálló viszony „abszolút szükségszerűsítés” (Armstrong 2004a: 5). Ugyanakkor korántsem egyértelmű, hogy mit is értünk itt szükségszerűsítésen. Vegyünk egy példát: ha az igazságalkotás egy *logikai* értelemben vett szigorú *következményreláció*, akkor pusztán proposíciók között áll fenn, hiszen logikailag egy proposíció igazsága csak egy másik proposíció igazságából következhet. De az igazságalkotásra nem proposíciók közti viszonyként gondolunk, hanem a proposíció, illetve a proposíciótól függetlenül létező entitás között fennálló viszonyként, Armstrong kifejezésével élve, „*kategóriákon-átívelő*” [*cross-categorical*] szükségszerűsítésként.

Aki elfogadja azt, hogy az igazságalkotó szükségszerűsíti annak a proposíciónak az igazságát, amelyet igazá tesz, akkor azzal elköteleződik amellelt, hogy mely entitások lehetnek igazságalkotók: I egy p proposíció igazságalkotója, akkor és csak akkor, ha lehetetlen, hogy I létezik és p hamis. Ez nem jelenti azt, hogy az összes olyan entitás, amelynek létezése szükségszerűsíti a kérdéses proposíció igazságát, igazá teszi a proposíciót. A szükségszerűsítő igazságalkotó felkutatása nem más, mint egy olyan entitás felkutatása, amelynek létezése *elégleges* ahhoz, hogy az a proposíció, amelyet igazá tesz, minden lehetséges világban igaz legyen.

Elégleges létezésen tehát a következőt értjük: mivel ahhoz, hogy egy proposíció igaz lehessen, léteznie kell annak az igazságalkotónak, amely szükségszerűsíti annak igazságát, ezért ha valaminek a létezése önmagában nem elégleges egy proposíció igazá tevéséhez, vagyis lehetséges az, hogy a feltételezett igazságalkotó létezen, de a proposíció mégis hamis legyen, akkor annak az entitásnak oly módon kell kiegészülnie, hogy igazá tegye a proposíciót. A bevezetésben már utaltam rá, hogy a macskám létezése önmagában nem elégleges ahhoz, hogy igazá tegye azt a proposíciót, *hogy a macskám négy lábú*. Az, hogy létezik a macskám, szükséges, ám nem elégleges feltétele a proposíció igazságának. Armstrong pontosan ezért köteleződik el a *tények* [*facts*], pontosabban a *körülmények* [*states-of-affairs*], mint igazságalkotók létezése mellett. A

macskám négy lábúnak levése körülmény fennállása már elégséges annak a propozíciónak az igazságához, *hogy a macskám négy lábú.*

Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy szükségtelen olyan entitásokat igazságalkotóknak elismerni, amelyek részei önmagukban is elégségesek ahhoz, hogy szükségszerűsítsék a propozíció igazságát. Tegyük fel, hogy I igazza teszi a p propozíciót és I része J-nek, tehát J szintén igazza teszi p -t. Ez esetben I létezése elégséges ahhoz, hogy p igaz legyen, J létezésének feltételezése tehát szükségtelen. Vegyünk egy példát: annak a *diszjunktív* propozíciónak az igazságához, *hogy a hó fehér vagy Elvis Presley él* feleslegesnek bizonyul annak a *diszjunktív ténynek* vagy *körülménynek* létező entitásként való elismerése, hogy a hó fehér vagy Elvis Presley él; a fennálló tény, hogy a hó fehér elegendő ahhoz, hogy a diszjunkció egyik tagját és ezzel az egész diszjunkciót igazza tegye. Törekednünk kell tehát arra, hogy a *minimális* igazságalkotókat kutassuk fel. Miért? Mert az igazságalkotás elmélet valódi magyarázóerejét az adja, hogy az igaz propozíciók igazságalkotóinak felderítése nem merül ki egyszerűen egy olyan entitás feltételezésében, ami az összes igaz propozíciót igazza teszi, mint amilyen például az aktuális világ. Azt állítani, hogy az igaz propozíciók azért igazak, mert a világ igazza teszi azokat, nem magyarázat, hanem egy alapvető belátás megfogalmazása.

Az *igazságalkotó szükségszerűsítés* kapcsán felmerül a kérdés: vajon (IA_{szük}) jobbról balra történő olvasata is igaz-e? Más szóval: a 'ha' felcserélhető-e az igazságalkotás definícióját biztosító 'akkor és csak akkor, ha' kifejezéssel? Ha igen, akkor a következő definíciót kapjuk:

(IA^{szük}) Egy entitás igazza tesz egy propozíciót, akkor és csak akkor, ha az entitás létezése *szükségszerűsíti* a propozíció igazságát.

A definíció szerint az igazságalkotás szükséges és elégséges feltétele az, hogy egy bizonyos entitás szükségszerűsítse a propozíciót. (IA^{szük}) bár kétségtelenül valódi definíció, számtalan sebből vérzik, amelyeket részletesen elemzünk a következő fejezetben. Amire most felhívnom a figyelmet az, hogy (IA_{szük}) és (IA^{szük}) nemcsak abban különbözik, hogy csak az utóbbi elégíti egy definícióval szemben támasztott formális követelményeket – az előbbi csupán az igazságalkotás szükséges feltételét állapítja meg – hanem abban is, hogy az is elfogadhatja azt, amit (IA_{szük}) állít, aki nem fogadja el az

($IA^{szük}$) által nyújtott definíciót. Tehát azt mondani, hogy az igazságalkotó szükségszerűsíti annak a proposíciónak az igazságát, amelyet igazzá tesz, még nem jelenti azt, hogy minden dolog, amely szükségszerűsíti a proposíció igazságát, egyúttal igazzá is teszi a proposíciót. Éppen ezért ($IA^{szük}$) tagadásából még nem következik ($IA_{szük}$) tagadása.

Most vizsgáljuk meg az igazságalkotás tradicionális koncepciójának másik alappillértét.

1.2.2 A második alaptézis: igazságalkotó maximalizmus

Az igazságalkotás elmélet annak megválaszolására tesz kísérletet, hogy mi az, aminek köszönhetően egy proposíció igaz. Talán az eddigiekből is kiderült, hogy ez egy sajátos ontológiai vállalkozás, hiszen az igazságalkotók felkutatásával egyúttal az is meghatározásra kerül, hogy *mi az, ami van*. Azok az entitások, amelyek igazzá teszik az igaz proposíciókat, azok az entitások, amelyek a világ bútorzatát alkotják.

Az igaz proposíciók tehát abban lelnek alapra, ami van. De vajon *minden* igaz proposíció megkíván egy ilyen megalapozást? Vannak-e olyan proposíciók, amelyeknek nincsen igazságalkotója? Ha igen, melyek ezek? Az igazságalkotás elmélet másik alaptézise nem tűr ellentmondást ebben a kérdésben:

(IA_{max}) *Minden* igaz proposíciónak van (legalább) egy igazságalkotója.

A tézis azt állítja, hogy nincs olyan igaz proposíció, amelynek ne lenne igazságalkotója. Ez egy nagyon erős és nehezen tartható elköteleződést fogalmaz meg. Gondoljunk meg: talán nem találunk semmi kivétlivalót abban, amit (IA_{max}) állít, ha a partikuláris tényekkel kapcsolatos igaz proposíciókat vesszük alapul. De mi a helyzet azzal az általános igazsággal, *hogy minden holló fekete?* Vagy azzal a szükségszerű igazsággal, *hogy $2 + 2 = 4$?* Mi teszi igazzá ezeket a vitathatatlanul igaz proposíciókat? Első látásra két választásunk van: vagy elismerünk létezőnek olyan általános entitásokat, illetve matematikai entitásokat, amelyek igazzá teszik a proposíciókat, ám ez a lépés egy meglehetősen kétséges ontológiai állásponthoz vezet; vagy amennyiben ez túl nagy ár, (IA_{max})-ot oly módon korlátozzuk, hogy kizárólag a kontingens igazságok rendelkeznek igazságalkotóval.

Újabb problémát jelentenek azonban az olyan *negatív* egzisztenciális igazságok, mint az, *hogy nincsenek unikornisok*, amelyekhez csak további elméleti nehézségek árán lehet bármiféle igazságalkotót rendelni. Nem könnyű válaszolni arra a kérdésre, hogy mely entitás létezése tesz igazzá egy nem-létezőre vonatkozó proposíciót. Nem véletlen mutatkozik igény a tézis módosítására, vagyis annak a jóval szerényebb állításnak az elfogadására, miszerint nem minden igazságnak van igazságalkotója, pontosabban kifejezve: minden igaz *pozitív* kontingens proposíciónak van igazságalkotója.

Miképp válaszolna erre egy igazságalkotó maximalista? Még ha egyet is értene abban, hogy ezek az elméleti nehézségek el is bizonytalanítanak minket a tekintetben, hogy minden egyes igaz proposíciónak felkutassuk a szükségszerűsítő igazságalkotóját, plauzibilisnek tűnik annak elismerése, hogy nem csupán a pozitív kontingens igazságok, hanem az összes igazság esetében létezik valami, ami azokat igazzá teszi. Ha nem ismerjük el az igazságalkotókat a negatív (egzisztenciális) igazságok esetében, akkor mi indokolja azt, hogy elismerjük akármilyen más esetben. Ebben a kérdésben, intuitíve igen meggyőző arra hivatkozni, hogy az igazságok – legalábbis a világra vonatkozó igaz proposíciók – ontológiai megalapozottsága nem korlátozódik egyik vagy másik igazságra, ha egyszer elismertük, hogy egy proposíció azért igaz, mert valami a világban igazzá teszi. Vagyis az ontológiai megalapozottság tekintetében, ha egyszer elismertük annak jogosságát, nincs különbség igaz proposíció és igaz proposíció között. Kérdés azonban, hogy ez az intuitíve megalapozott válasz elegendő meggyőzőerővel rendelkezik-e elméleti szinten ahhoz, hogy minden további nélkül felvállaljuk *igazságalkotó maximalizmust*.

Van azonban egy további indok is az (IA_{max}) elfogadása mellett. Az igazságalkotás elmélet, amennyiben minden igazság esetében felkutatja az igazságalkotókat, úgy nem csupán az igazságalkotók, hanem az *igazság* elmélete is. Az igazság elméletének egyik legfontosabb feladata az, hogy számot adjon arról, ami közös minden igaz proposícióban. Pontosan ez az, amit a maximalizmus biztosít: minden igaz proposícióban van valami közös, mégpedig az, hogy minden proposíciónak van igazságalkotója. Tehát, amennyiben elfogadjuk az *igazságalkotó maximalizmust*, úgy az igazságalkotás elmélete magyarázóereje növekszik: választ kapunk a '*mi az igazság?*' kérdésre.

Bár az igazság elméletei kétségtelenül arra törekszenek, hogy felfedjék azt a tulajdonságot, amellyel az igaz proposíciók egyaránt rendelkeznek, az a felismerés, hogy minden igaz proposícióban egy valami a közös, mégpedig az, hogy létezik valami, ami igazzá teszi őket, korántsem tekinthető az igazság kimerítő meghatározásának. Maga Armstrong (2004a: 17) is elismeri, hogy az igazságalkotó segítségével történő meghatározás egy szabatos módon való megfogalmazása sokat elárul ugyan arról, hogy mi az igazság, de még sem tekinthető az igazság kielégítő definíciójának. Hiszen a következő „definícióban”

(I) p (egy proposíció) igaz, akkor és csak akkor, ha létezik egy I (egy bizonyos entitás a világban), amely I szükségszerűsíti p -t és p I alapján igaz,

a definiendum, vagyis az igazság fogalma, éppúgy a definiensben is előfordul.

Ha lennének olyan igazságok, amelyek nem rendelkeznének igazságalkotóval, akkor ezzel azt feltételeznénk, hogy az igazság bizonyos esetekben (mondjuk a pozitív kontingens proposíciók esetében) az igazságalkotók segítségével, míg más esetekben valamilyen más módon (mondjuk az igaz pozitív kontingens proposíciók segítségével) válik meghatározhatóvá. Más szóval: vannak olyan igaz proposíciók, amelyek esetében az igazság nem ugyanaz a tulajdonság, mint más igaz proposíciók esetében. A probléma az, hogy az igazságra alapvetően úgy gondolunk, mint *egységes* tulajdonságra. Ha viszont csak bizonyos esetekben feltételezzük az igazságalkotók igazság-definiáló szerepét, akkor nem beszélhetünk *az igazság egységességéről* [*unity of truth*]. Ha tehát olyan igazságelmélet kidolgozása a célunk, amely megőrzi az igazság egységességét, akkor az igazságalkotás-elmélet nem igazságelmélet, amennyiben nem ismeri el (IA_{max}) -t.

1.3 Az igazságalkotás elmélete az igazság korrespondencia elmélete?

A fenti megjegyzések némi pontosítást igényelnek, amit szeretnék megtenni, még akkor is, ha ezzel egy kissé eltérek a dolgozat szoros értelemben vett tárgyától. Az *igazságalkotás* elmélete és az *igazság* elmélete között fennálló kapcsolat első látásra meglehetősen szorosnak tűnik. Mégis azt gondolom, hogy ez a kapcsolat lazább, mint ahogy néhányan gondolják. Mivel a dolgozatom témája az igazságalkotás metafizikája, ezért alapvetően nem törődöm az igazság természetével kapcsolatos kérdésekkel.

Ugyanakkor fontos, hogy legalább néhány kérdésben világosan lássuk az elméletek egymáshoz való viszonyát, illetve eltérését. Erre azért is van szükség, mert az igazságalkotók felkutatásának metafizikai vállalkozását sokak szerint részben az motiválja, hogy az *igazság korrespondencia elméletének* új alapokat biztosítson.

Armstrong az igazságalkotás általános elméletében amellet érvel, hogy *predikatív* proposíciók végső igazságalkotói nem lehetnek más entitások, mint a körülmények. A körülmény, az armstrongi értelemben, nem más, mint egy partikuláris dolog, mondjuk *a*, valamely tulajdonsággal, mondjuk az *F* tulajdonsággal való rendelkezése, amelynek formája *a F-nek levése*. Armstrong az igazságalkotók körülményekkel való azonosításakor, pontosan azokra a tényekre gondol, amelyekkel, az igazság korrespondencia elmélete szerint, az igaz proposíciók korrespondálnak, avagy amely tényeknek az igaz proposícióknak megfelelnek.

Az igazság korrespondencia elmélete szerint az igazság egy szubsztantív tulajdonság, amellyel minden olyan proposíció rendelkezik, amely igaz. Az elmélet arra vállalkozik, hogy definiálja az igazságot. Íme a tradicionálisan elfogadott definíció:

(I_{korr}) $\langle p \rangle$ igaz, akkor és csak akkor, ha $\langle p \rangle$ korrespondál azzal a ténnyel, hogy p .

Mivel az igazság korrespondencia elmélete szerint az igazság nem más, mint a világgal – pontosabban a világban létező entitásokkal, a *tényekkel* – való megegyezés vagy megfelelés, éppen ezért csak az a proposíció rendelkezhet az igazság tulajdonságával, ami megfelel annak, ami igazzá teszi. Minden proposíció esetében feltételeznünk kell olyan entitásokat, amelyeknek a proposíciók, amennyiben igazak, megfelelnek. Ha nem tesszük, akkor az igazságot nem határozhatjuk meg egyszerűen a világnak, illetve a tényeknek való megfelelésként, mivel az igazság egységessége megkívánja, hogy minden igaz proposíció ugyanazzal a (jelen esetben relációs) tulajdonsággal rendelkezzen, azaz megfeleljen a tényeknek. Ez komoly nehézséget jelent az elmélet számára: gondoljunk az általános igazságokra, a negatív igazságokra, vagy azokra a logikai, matematikai vagy akár etikai igaz proposíciókra, amelyeknek nehezen feleltethető meg bármiféle tény.

Az igazságalkotás általános elmélet leginkább abban tér el a tradicionális korrespondencia elmélettől, hogy az igazságalkotást nem egy-az-egyhez, hanem *sok-a-sokhoz* relációnak tekinti: egy igazságalkotó több proposíciót is igazzá tehet, illetve egy

propozíciónak több igazságalkotója is lehet. Például, az a tény, hogy a vér piros nem csak azt a proposíciót teszi igazgá, *hogy a vér piros*, de azt a proposíciót is, *hogy a vér színes*; illetve, mindkét héliumban keringő elektron igazgá teszi azt a proposíciót, *hogy a héliumban van legalább egy elektron*. Armstrong és követői, egyszóval az igazságalkotó maximalisták, úgy tekintenek az igazságalkotás elméletére, mint az igazság korrespondencia elméletének egy kifinomult verziójára. Vagyis az igazságalkotó, ami igazgá teszi a proposíciót pontosan *az* az entitás, amellyel a proposíció *korrespondál*, avagy aminek megfelel.

De vajon tartható-e az a nézet, hogy az igazságalkotó elvre alapozó igazságalkotó-elmélet az igazság természetével kapcsolatos elköteleződést is takar? Azt gondolom, hogy ez túl gyors és sima módja volna az igazság természetével kapcsolatos viták lezárásának. Nem tűnik számomra ilyen egyszerűnek a dolog. Lássuk először, hogy mit is mond a másik oldal!

A korrespondencia elmélet nagy riválisai, vagyis az igazság *deflációs* elméletei szerint az igazságnak nincs meghatározható metafizikai természete. Ez nem ugyanaz, mint azt mondani, hogy van természete, de az nem határozható meg, avagy nem definiálható. Az utóbbit állítják az ún. *primitivisták*, akik szerint az igazság egy valódi tulajdonság, de mivel a legalapvetőbb tulajdonságok egyikéről van szó, ezért tovább nem analízálható. Eszerint, hiábavaló minden olyan kísérlet, amely további fogalmak segítségével tisztázni kívánja azt, hogy mit jelent az, ha egy proposíció *igaznak levés* tulajdonságával rendelkezik. A deflációs elméletek radikálisabban fogalmaznak: nem azért vagyunk képtelenek *explicit* definícióját adni az igazságnak, mert a fogalom egy definiálhatatlan tulajdonságot jelöl, hanem azért, mert egyáltalán *nincs* olyan tulajdonság, amely természetét egy *explicit* definíció segítségével meg tudnánk határozni.

A korai deflácionistákat, vagyis a *redundancia* elmélészeket, egyöntetűen az a felfogás jellemzi, hogy az igazság egyáltalán nem tulajdonság. Ez mára némileg módosult: az olyan *minimalisták* szerint, mint amilyen Paul Horwich (1990/1998), amellet érvelni, hogy az igazság nem valódi tulajdonság, még nem érv amellet, hogy az igazság ne lenne valamiféle tulajdonság. Manapság a legtöbb deflácionista egyetért abban, hogy az igazság (ahogy például a *létezés* is) egy *logikai* tulajdonság. Természetesen ennek a tulajdonságnak nincs metafizikai értelemben meghatározható

lényegi természete, de minden igazsághordozó rendelkezhet ezzel a tulajdonsággal, amennyiben az 'igaz' predikátumot megfelelő módon használjuk. Ez a használat *implicit*e a következő séma által meghatározott:

(E) $\langle p \rangle$ igaz akkor és csak akkor, ha p ,^{1,2}

(E) tagadhatatlan előnye, hogy első látásra problémátlan, nyilvánvaló és világos. Az igazság fogalmunk használatát az arra irányuló hajlandóságunk határozza meg, hogy elfogadjuk az (E) megfelelően behelyettesített eseteit. Más szóval p -ből gond nélkül vagyunk képesek arra következtetni, hogy $\langle p \rangle$ igaz, és fordítva.

Szemben a korrespondentistákkal, a deflacionisták szerint (E) egy megfelelően behelyettesített esete egyrészt fogalmilag alapvető, vagyis *analitikus, szükségszerű és a priori*; másrészt magyarázatilag alapvető, azaz nincs olyan analízise az igazságnak, amely magyarázná az (E) valamely megfelelően behelyettesített esetének elfogadását. (E) behelyettesített esetei mindent elmondanak az igazságról, más szóval: minden, amit tudunk kell és lehet az igazságról (E) megfelelően behelyettesített eseteinek logikai következménye. Éppen ezért a deflacionizmus leginkább azzal üthető ki a nyeregből, ha képesek vagyunk érvelni amellett, hogy (E) nem mond el mindent az igazság természetéről.

Úgy tűnik azonban, hogy az igazság természetének van legalább egy olyan sajátossága, amellyel (E) önmagában nem tud elszámolni: (E) nem biztosítja azt az intuíciót, amit az igazságalkotás elméletek joggal várnak el az igazság elméleteitől, nevezetesen azt, hogy az igazsághordozók igazsága *függ*, avagy *alapra lel*, a propozíciótól független valóságban. A deflacionistáknak el kell tudniuk számolni az

¹ A bikondicionálist kifejező 'akkor és csak akkor, ha' baloldalán található zárójelek nevesítő eszközök (pl. idézőjel vagy 'a propozíció, hogy...', tehát a baloldali p helyére egy olyan név kerül, amelyet az 'igaz' predikátum egészít ki grammatikailag helyes mondatná. A különböző deflációs elméletek, attól függően, hogy mit tekintenek az elsődleges igazsághordozónak, eltérnek egymástól abban, hogy vajon egy propozíció, kijelentés, mondat-típus, megnyilatkozás vagy valami más neve kerül a zárójelek közé. Az p - k helyére természetesen egy értelmes magyar mondatnak kell kerülnie.

² (E) nem az igazság explicit definíciója, hiszen nem definiál semmit. Két mondat közti ekvivalencia relációt fejez ki. Ha alapvető elvárásunk egy igazságelmélettel szemben az, hogy az igazság explicit módon történő meghatározását nyújtsa, akkor úgy tűnik a deflacionizmus nagy némi kívánni valót maga után. Ez nem jelenti azt, hogy ne lehetnének elégedettek egy implicit definícióval. Az igazság implicit meghatározása nem jelent mást, mint azt, hogy az igazság fogalmát a séma megfelelően behelyettesített eseteinek elfogadása határozza meg.

igazságalkotás intuíciójával, hiszen a bikondicionális, miszerint $\langle p \rangle$ igaz, akkor és csak akkor, ha p megfordítva is áll, vagyis: p , akkor és csak akkor, ha $\langle p \rangle$ igaz. Ez viszont ellentmond annak, hogy $\langle p \rangle$ azért igaz, mert p . A 'mert' kifejezi azt az aszimmetriát, amit az 'akkor és csak akkor, ha' nem fejez ki. Tehát, úgy tűnik, hogy (E) nem őrzi meg az igazságalkotás intuícióját.

Nem gondolom azonban azt, hogy a korrespondencia elmélet sokkal jobb helyzetben van a deflációs elméleteknél. Tény, hogy a korrespondencia elméletek elismerik a világban lévő entitásokhoz való viszony fontosságát az igazság magyarázatában, de a viszony, amit az igazság meghatározásakor alapul vesznek, nem az *aszimmetrikus* igazságalkotás reláció, hanem a *szimmetrikus* korrespondencia reláció.

Nem vitatom persze, hogy az igazságalkotás elméletek és az igazság bizonyos elméletei sok ponton érintkeznek egymással, de ez nem feltétlen jelent elköteleződést sem a korrespondencia elmélet, sem a deflációs elmélet mellett. Az igazságalkotás-elmélet igazságelméletként való azonosítását két okból is hibás lépésnek tartom. Röviden csak annyit, hogy egyrészt az *igazzá tevés* fogalma feltételezi az *igazét*, vagyis mielőtt tisztázni kívánjuk azt, hogy mit is értünk 'igazzá tevés' vagy 'igazságalkotás' alatt, már értünk valamit az 'igaz' vagy az 'igazság' alatt. Másrészt, Ian McFetridge (1990) meggyőzően tesz különbséget az igazságalkotás-elmélet és az igazság elmélete között. Arra mutat rá, hogy a két elméletnek valójában nem azonosak a motivációi: miközben az igazság elmélete arra a kérdésre akar választ adni, hogy 'miféle tulajdonsággal rendelkezik a proposíció, amikor igaz?', avagy 'mi az igazság?', az igazságalkotás elmélete azt a kérdést teszi fel, hogy 'minek alapján igaz a proposíció, amikor igaz?', avagy 'mi teszi igazzá a proposíciót?'. Eltérő kérdésekre eltérő válaszokat kell adnunk: az igazság definíciója nem helyettesíthető az igazságalkotás, illetve az igazságalkotók meghatározásával. Ha ezt elfogadjuk, akkor talán van rá mód, hogy az utóbbi kérdésekkel akkor is el tudjunk számolni, ha az igazság természetét illetően a korrespondencia elmélettel rivalizáló álláspontot képviselünk. (Lásd ehhez: Lewis 2001, Mellor 2003)

1.4 Összefoglalás

Az igazságalkotás általános elmélete alapvetően két tézis elfogadása alapján körvonalazódik: (1) az igazságalkotás egy olyan reláció, amit annak modális karaktere

alapján, egyfajta szükségszerűsítésként kell beazonosítanunk; (2) nem csupán egyik vagy másik, hanem az összes igaz proposíció rendelkezik igazságalkotóval. Intuitív erejüknek is köszönhetően, plauzibilis elfogadni ezeket a téziseket. Ugyanakkor a téziseknek olyan elméleti implikációik vannak, amelyek nehezen tarthatók. Ezek az elméletben rejlő feszültségek sokakat arra készítetnek, hogy felülvizsgálják a téziseket. Magam is erre fogok vállalkozni az alábbiakban.

A dolgozatom 4. fejezetében amellet fogok érvelni, hogy ezek a tézisek, legalábbis, ami az igazságalkotás általános elmélete által elfogadott tiszta verzióit illeti, nem tarthatók, ezért vagy tagadnunk kell őket, vagy a megőrzésük érdekében korlátoznunk kell őket az igazságok egy bizonyos halmazára. Jómagam a második opciót választom. Amellet érvelek tehát, hogy az *igazságalkotó szükségszerűsítés* és az *igazságalkotó maximalizmus* nem érvényesek az összes igazságra, de érvényesek az összes *pozitív* igazságra. Az igazságalkotás elméletek létjogosultságát és magyarázóerejét megkérdőjelező szkeptikusokkal szemben, fenntartom azt, hogy a lehető legtöbb igaz proposícióra vonatkozóan el kell ismernünk, hogy rendelkeznek igazságalkotókkal.

Mielőtt azonban rátérnék ezekre az érvekre, világossá kell tennem, hogy miféle reláció az igazságalkotás, illetve mely entitások is lehetnek az igazságalkotók.

2. fejezet

AZ IGAZSÁGALKOTÁS TERMÉSZETE

2.1 Bevezetés

A proposíciók igazsága, ha nem is minden esetben, a proposíciótól független világbeli entitások létezésétől *függ*. Más szóval, valamely *e* entitás létezése *megalapozza* $\langle p \rangle$ ³ igazságát. Ez a *függés/megalapozás* egyszerűen kifejezhető a 'mert' mondatkonnektívum használatával:

(IM) $\langle p \rangle$ igaz, mert *e* létezik.

A 'mert' elsősorban egyfajta *magyarázati függésre* utal: $\langle p \rangle$ igazságát *e* létezése magyarázza. Magyarán a proposíció nem lenne *az* ami, vagyis nem lenne igaz, ha nem létezne *az* az entitás, amely igazzá teszi. A magyarázat *aszimmetrikus*: *e* létezése magyarázza azt, hogy $\langle p \rangle$ igaz, de az, hogy $\langle p \rangle$ igaz *nem* magyarázza *e* létezését. Minek köszönheti az igazságalkotó azt a sajátosságát, hogy magyarázati szempontból elsődleges a proposícióhoz képest? Van-e olyan aspektusa az igazság alkotójának, ami a magyarázati elsődlegességét biztosítja? Egyesek szerint van ilyen aspektus, tudniillik az igazságalkotó nem csupán magyarázatilag, de *ontológiailag* is *elsődleges* ahhoz a proposícióhoz képest, amelyet igazzá tesz. Tehát egy proposíció annál fogva igaz, hogy egyrészt magyarázatilag, másrészt ontológiailag függ attól az entitástól, amely igazzá teszi.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy nem mindenki ért egyet azzal, hogy az igaz proposíció magyarázati függése a tőle függetlenül létező entitástól egyúttal ontológiai is. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy az igazságalkotással, pontosabban a rá vonatkozó intuícióval elszámolhatunk anélkül, hogy az igazságalkotóknak komoly szerepet szánánk az elméletben. Az ún. *igazságalkotó deflacionistákat* leginkább az motiválja, hogy egyrészt, mivel az igazságalkotók felkutatása ontológiai vállalkozás, nem fog és nem is tud megnyugtató válaszokat adni nekünk. Másrészt, és ez a fontosabb szempont, a

³ A ' $\langle \dots \rangle$ ' zárójellet 'a proposíció, hogy ...' kifejezés rövidítéseként használom.

propozíciók igazságát kielégítően magyarázhatjuk ontológiai elköteleződések nélkül is. Egész egyszerűen azt mondjuk, hogy

(IM*) $\langle p \rangle$ igaz, mert p.

Ugyanis (IM*) behelyettesített eseteinek van olyan olvasata is, amely nem implikál ontológiai elköteleződések. Kérdés persze, hogy az ilyen formájú „magyarázatok” nem trivializálják-e oly mértékben az igazság világtól való függését, hogy elméleti szempontból teljesen érdektelenné válik ezzel a függéssel való elszámolás: nehéz lenne nem triviálisnak tartani (IM*) valamely behelyettesített esetét. Míg (IM) valamely entitás létezését állítja, amely létezésének elismerése mellett nem triviálisan kénytelen érvelni, addig (IM*) nem tesz efféle elköteleződések. Ha beérjük azzal, hogy az igazságalkotással való elszámolás sikeresen kivitelezhető ontológiai magyarázatadás nélkül is, akkor úgy tűnik, hogy az igazságalkotás elméletek kidolgozásának nincs valódi motivációja. (Ezen az állásponton vannak, többek között, Dodd 2002, 2007, Hornsby 2005, Horwich 2009.)

Ezzel szemben, ha azt gondoljuk, hogy az igazságalkotás valamiféle reláció, akkor számot kell adnunk annak természetéről. Mivel ebben a tanulmányban azokkal a koncepciókkal foglalkozom, amelyek relációként tekintenek az igazságalkotásra, itt nem fogok érvelni az (IM*)-t szem előtt tartó elgondolások mellett vagy ellen. Kizárólag az *ontikus* elméleteket vizsgálom. Elsőként azt az elgondolást veszem szemügyre, amely az általános elmélet alapján egyfajta szükségszerűsítésként tekint az igazságalkotásra: az igazságalkotó nem más, mint az a valami, amelynek létezése valamilyen értelemben *szükségszerűsíti* a kérdéses proposíció igazságát. A továbbiakban viszont amellet fogok érveket felhozni, hogy miért nem tekinthetünk az igazságalkotásra *puszta* szükségszerűsítésként, miközben bemutatok néhány ígéretes alternatívát.

2.2 Az igazságalkotás mint szükségszerűsítés

Leginkább háromféle módon beszélhetünk arról, hogy két dolog között szükségszerű viszony áll fenn: *logikai*, *metafizikai*, illetve *nomologikus* (avagy *fizikai*) értelemben. Ennek alapján a következő lehetőségeink vannak az igazságalkotás szükségszerűsítő

viszonyként való meghatározására: az igazságalkotó logikailag *maga után vonja* [entails] a proposíció igazságát; az igazságalkotó *minden lehetséges világban*, amelyben létezik, *igazzá teszi* a proposíciót; végül, az igazság alkotója *okozza* azt, hogy a proposíció igaz. Az utóbbi lehetőség kizárásával kezdem a vizsgálódást.

2.2.1 Miért nem oksági reláció?

Tegyük fel, hogy e $\langle p \rangle$ igazságalkotója, vagyis e létezése szükségszerűsíti azt, hogy $\langle p \rangle$ igaz. Mi a természete ennek az e és $\langle p \rangle$ között fennálló szükségszerűsítő viszonynak? Első körben oszlassunk el néhány lehetséges félreértést: vegyük fontolóra, hogy milyen értelemben *nem* lehet szó szükségszerűsítésről.

A 'tevés', illetve 'alkotás' kifejezések sokakban kelthetik azt a gyanút, hogy itt valamiféle okozásról van szó. Ez azonban félrevezető. Egy előttem álló palack villányi vörösbor nem úgy teszi igazzá azt a proposíciót, *hogy ez egy palack villányi merlot*, mint ahogy a palack tartalmának elfogyasztása jó kedvre derít. Különbséget kell tehát tennünk a fizikai értelemben determináló oksági viszony és az erősebb, metafizikai vagy logikai értelemben determináló igazságalkotás között.

Ha leejteném a fent említett palack villányi vöröset, ami nagy hiba lenne, akkor bizonyos fizikai tulajdonságainak köszönhetően a palack szilánkokra törne a padlón, vagyis a palack leejtése a palack szilánkokra törését okozná. Ugyanakkor el tudjuk azt képzelni, hogy a palack, valamilyen szerencse folytán, mégsem törik össze, azaz van olyan lehetséges világ, amelyben a palack leejtése nem okozza a palack szilánkokra törését. Az igazságalkotás esetében más a helyzet. Az a proposíció, *hogy ez egy palack villányi merlot*, annál fogva igaz, hogy az előttem álló üvegben villányi vörösbor, pontosabban villányi merlot van. Amennyiben a palackban lévő villányi merlot igazzá teszi a proposíciót, úgy a villányi merlot nem oksági értelemben szükségszerűsíti a proposíciót. Azért, mert nem tudjuk elképzelni, vagy másképp kifejezve, nincs olyan lehetséges világ, amelyben fennáll annak esete, hogy a palackban villányi merlot van, miközben az a proposíció, *hogy ez egy palack villányi merlot* hamis. Tehát nagyon is plauzibilis azt feltételeznünk, hogy az igazságalkotás *nem* oksági viszony. Ezt alátámasztandó egy további érvet is felhozhatunk.

Az érv Armstrong (2004a: 9) azon megfontolásán alapszik, hogy az igazságalkotás *internális* reláció. Mit jelent ez? Hadd éljek ezen a ponton két tárgy között fennálló hasonlóság analógiájával. Egy paradicsom és egy alma egyaránt rendelkeznek a gömbölyedség tulajdonságával, vagyis alakjukat tekintve hasonlítanak egymásra. A hasonlóság egy *par excellence* internális reláció: nem állna fenn a hasonlóság viszonya a paradicsom és az alma között, ha egyikük nem gömbölyű, hanem szögletes lenne. Ezzel szemben, például, a paradicsom és az alma közt lévő távolság attól függetlenül áll fenn, hogy milyen azok természete. A tárgyak alakjából, színéből vagy méretéből nem következtethetünk arra, hogy mekkora távolság van közöttük.

Visszatérve az eredeti példánkra: ha a palackban nem villányi merlot, hanem, mondjuk, cuvée van, akkor nem áll fenn az igazságalkotás relációja, más szóval a palackban lévő villányi cuvée nem teszi igazzá azt, *hogy ez egy palack villányi merlot*. Maguktól a relátáktól függ, hogy fennáll-e köztük igazságalkotás vagy sem. Azok a relációk internálisak, amelyek fennállása *kizárólag* a reláták természetétől függ. Amennyiben tehát a reláták léteznek, az internális reláció szükségszerűen áll fenn közöttük. Az oksági viszonyok azonban nem ilyenek. A reláták természetéből egyáltalán nem következik szükségszerűen, hogy oksági viszonyban állnának egymással. Az oksági viszony ugyanis nem kizárólag a reláták természetétől függ. Ebben a tekintetben az oksági viszonyok olyan természetűek, mint a térbeli viszonyok. Az oksági viszonyok tehát nem internálisak, egy szóval *externálisak*.

Az igazságalkotás viszonyának fennállása viszont éppúgy függ a propozíció és az igazságalkotó természetétől, ahogy a paradicsom és az alma hasonlósága függ az alakjuktól, vagyis az igazságalkotás, amennyiben reláció, internális reláció.

A szükségszerűsítő igazságalkotás internális relációként való felfogása egy olyan sajátos implikációval bír, amiről mindenképp szót kell ejtenünk: az (alapvető vagy elsődleges) igazsághordozók kizárólag a *propozíciók* lehetnek!

Kezdjük azzal, hogy ha elfogadjuk, amit (IA_{szük}) mond, akkor nagyon úgy tűnik, hogy a propozíciók az elsődleges igazsághordozók:

Az igazságalkotók hogyan is szükségszerűsíthetnék az igazsághordozókat, ha az igazság hordozói hitek, kijelentések és más hasonlóak? Hogyan *szükségszerűsítheti* valami a világban, mondjuk a kutya vackán levésének körülménye azt a hitemet, hogy ez az eset áll fenn, vagy

valakinek azt a kijelentését, hogy ez az eset áll fenn? Ami szükségszerűsítve van, az nem más, mint <a kutya a vackán van> igaz *propozíció*. Ezért a proposíciók az igaz igazsághordozók, vagy mindenesetre a legalapvetőbb igazsághordozók. (Armstrong 2004a: 15)

Armstrong amellet érvel, hogy az igazságalkotó kizárólag a proposícióval kerülhet szükségszerűsítő viszonyba. Miért? Plauzibilisnek tűnik azt feltételezni, hogy hiteinknek van valamiféle tárgya, amikor azt hisszük, *hogy ez-és-ez*, avagy vannak bizonyos tartalmak, amelyeket kifejezzünk, amikor kimondjuk, *hogy ez-és-ez*. Vizsgáljuk meg a kijelentéseket! Az általunk tett kijelentésekhez kapcsolódnak bizonyos tartalmak. A kijelentések azonban nem esszenciálisan, vagy ha úgy tetszik, nem természetüknél fogva rendelkeznek a tartalmaikkal. Az, hogy egy kijelentés során milyen tartalom kerül kifejezésre teljes mértékben *akcidentális*. Ugyanaz a kijelentés egy másik lehetséges világban más tartalommal rendelkezhet, ha például a kijelentésben szereplő kifejezések jelentése más, mint amit azok aktuálisan jelentenek.

Ha elismerjük, hogy egy kijelentés az általa kifejezett tartalomnak köszönhetően rendelkezhet olyan sajátosságokkal, mint amilyen az igazság vagy a hamisság, sőt valójában az általa kifejezett tartalomnak köszönhetően válik azzá a bizonyos kijelentésé, ami, akkor ezzel azt is elismerjük, hogy egy bizonyos igazságalkotó képtelen szükségszerűsíteni egy kijelentést. Amit szükségszerűsíthet az a kijelentés által kifejezett tartalom. Mivel a kijelentés által kifejezett tartalom kontextustól vagy világtól függően változhat, ezért a kijelentést igazzá tevő entitás is megváltozhat. Egy igazságalkotó ugyanannak a tartalomnak az igazságát szükségszerűsíti, de csak akcidentálisan kapcsolódik a tartalom kifejező kijelentéshez. Éppígy a hitek esetében.

Tehát az igazságalkotás egyik relátumának tekintett igazsághordozó kizárólag olyan entitás lehet, amelyhez esszenciálisan kapcsolódik a tartalom. Melyek ezek az entitások? A proposíciók mindenképp eleget tesznek ennek a követelménynek, hiszen a proposíciók maguk a tartalmak. (Lásd még Rodriguez-Pereyra (2006a), illetve David (2005).)

Ha az igazságalkotás internális reláció, vagyis a reláták természetétől függően szükségszerűen fennáll, akkor az igazság hordozója kizárólag a proposíció lehet. A proposíció, amennyiben igaz, minden lehetséges világban ugyanazzal az igazságalkotóval

rendelkezik, ami nem mondható el sem a kijelentésről, sem a hitről. (Részletesebben vizsgálom az érv elméleti következményeit 2.2.3-ban.)

Ha az igazsághordozónak a propozíciókat tartjuk, amely megalapozottnak tűnik, amennyiben az igazságalkotás szükségszerűsítő viszony, akkor egy további indokunk is van arra nézve, hogy miért ne tekintsünk az igazságalkotóra úgy, mint ami oksági értelemben determinálja az igazsághordozó igazságát. Ugyanis az okokról és a hatásokról alapvetően azt gondoljuk, hogy olyan tér-időbeli entitások, mint amilyenek a tárgyak vagy az események, és nem olyan absztrakt entitások, mint például a propozíciók. De akkor mégis miféle szükségszerűsítésről van itt szó?

2.2.2 Miért nem logikai következményreláció?

Vannak, akik szerint az igazságalkotó létezéséből *logikai* értelemben *következik* [entail] az igaz propozíció, vagyis az *e* entitás létezése *szükségszerűen maga után vonja* azt, hogy <p> igaz.

Amikor valami igaz, akkor kell lennie valaminek, aminek létezéséből következik, hogy az igaz. A 'tevés' az 'igazzá tevés'-ben lényegében *logikai* következményreláció. (Bigelow 1988: 125, *kiemelés tőlem*)

Az igazságalkotó axiómán azt az axiómát értem, miszerint minden igazságnak van egy igazságalkotója; valamely A igazságalkotóján pedig azt a valamit értem, amelynek létezéséből következik A. (Fox 1987: 189)

Az igazságalkotás *következményrelációként* [entailment] való felfogását a következő definícióban összegezhetjük:

(IA_{log}) *e* entitás igazzá teszi <p>-t, akkor és csak akkor, ha *e* létezéséből következik <p>.

(LK)-val azonban van egy olyan probléma, amellyel a következményrelációként meghatározott igazságalkotásnak mindenképp szembe kell néznie: egy világban létező entitásból semmi sem következik logikai értelemben, a következményreláció kizárólag propozíciók között áll fenn! Ezzel természetesen tisztában van például John Bigelow is,

aki éppen ezért a következő tanulságot vonja le: „[Az igazságalkotás] nem merül ki abban, hogy a tárgyból következik az igazság; ehelyett megköveteli, hogy abból a propozícióból, *hogy a tárgy létezik*, következzen a kérdéses igazság” (1988: 126). Tehát (LK)-t módosítani kell:

(IA_{log}^+) *e* entitás igazgá teszi $\langle p \rangle$ -t, akkor és csak akkor, ha *e* létezik és $\langle e$ létezik \rangle maga után vonja $\langle p \rangle$ -t.

(IA_{log}^+) eleget tesz annak az elvárásnak, miszerint logikai következményreláció kizárólag propozíciók között állhat fenn. Mit implikál a módosított definíció? Azt, hogy *e* nem csupán azt a propozíciót teszi igazgá, *hogy e létezik*, hanem azt is, *hogy p*. Vagyis *e* az összes olyan propozíciót is igazgá teszi, amely következik az általa igazgá tett propozícióból.

A következő problémával állunk szemben: az elmélet az igazságalkotókat nem-propozicionális világbeli entitásoknak tekinti, miközben az igazságalkotás relációját propozíciók közti (logikai) viszonyok alapján értelmezi. Az elgondolás elkerülhetetlenül feszültségekhez vezet. Greg Restall elsők között mutat rá arra, hogy a propozíciók közti viszonyok nem minden esetben rendelkeznek olyan relevanciával, amely lehetővé tenné, hogy megfelelő módon adjunk számot az igazságalkotásról. A probléma leginkább az igazságalkotók meghatározásánál ütözködik ki. Valójában (IA_{log}^+) nem jelent itt semmiféle elméleti előnyt (IA_{log}) -hoz képest, hiszen az előbbi egyrészt nem mond semmit arról a viszonyról, ami *e* létezése és $\langle e$ létezik \rangle között áll fenn, másrészt nem vezet be semmiféle korlátozást $\langle e$ létezik \rangle és $\langle p \rangle$ viszonyát illetően. Ezen azt értem, hogy (IA_{log}^+) szerint *e*-t el kell ismernünk az összes olyan propozíció igazságalkotójának, ami logikai következménye annak az igaz propozíciónak, *hogy e létezik!* Márpedig számtalan ilyen propozíció van.

Restall (1996) a *klasszikus következményreláció tézis* (KKT) sajátos implikáción keresztül von le az igazságalkotásra nézve néhány tarthatatlan, de legalábbis erősen megkérdőjelezhető állítást: bármely $\langle p \rangle$ -re,

(KKT) $e \langle p \rangle$ igazságalkotója akkor és csak akkor, ha e létezik és nem lehetséges, hogy e létezik $\langle p \rangle$ nélkül.⁴

Először is, akár egy pohár víz is igazgá teheti azt a propozíciót, hogy $2 + 2 = 4$! Hogyan lehetséges ez? Egyrészt vitathatatlan tény, hogy egy igaz propozícióból logikailag következik egy szükségszerűen igaz propozíció. Továbbá, mivel minden szükségszerű igazság logikailag következik bármely (akár kontingens) igaz propozícióból, ezért valamennyi kontingensen létező entitás, amely igazgá tesz egy kontingens propozíciót, egyúttal igazgá teszi az összes szükségszerűen igaz propozíciót is. Másrészt, (KKT) szerint, ha $\langle p \rangle$ hamis lenne, akkor e nem létezne. De még ha el is fogadnánk azt a „megkapó” nézetet, ahogy Restall mondja, hogy a világ valamennyi létező entitása „tanúbizonyoságot tesz” az összes szükségszerű igazság mellett, hiszen plauzibilis azt gondolni, hogy semmi sem lenne teljesen ugyanaz a létezés tekintve, ha $2 + 2$ nem lenne egyenlő 4 -el, akkor sem valószínű, hogy valaha is sikeresen feltételezhetnénk, például, egy pohár vízről, hogy képes igazgá tenni valamelyik vagy akár az összes aritmetikai igazságot, nem is beszélve az összes szükségszerű igazságról.⁵

Másodszor, (KKT)-t kapcsoljuk össze a *diszjunkció tézissel*, miszerint bármely e -re,

(DT) $e \langle p \vee q \rangle$ igazságalkotója akkor és csak akkor, ha e igazgá teszi $\langle p \rangle$ -t vagy e igazgá teszi $\langle q \rangle$ -t.

A következő meglepő konklúzióra jutunk: minden igazgáalkotó igazgá tesz minden (akár szükségszerű, akár kontingens) igaz propozíciót! Tegyük fel, hogy $\langle p \vee \neg p \rangle$ összes behelyettesített esete szükségszerűen igaz, aminek köszönhetően minden propozícióból

⁴ Talán nem egyértelmű első látásra, hogy (KKT) miért fogalmazható meg ebben a formában. A következményreláció klasszikus logikai koncepciója szerint, ha A -ből következik B , akkor nem lehetséges, hogy $A \ \& \ \neg B$ igaz. Tehát, ha e létezése maga után vonja $\langle p \rangle$ igazságát, akkor nem lehetséges, hogy e létezik $\& \ \neg p$ igaz. Ha $\neg p$, akkor e nem létezik.

⁵ Például Armstrong azt javasolja, hogy $\langle 2 + 2 = 4 \rangle$ esetében a 2 , illetve a 4 számok a propozíció igazgáalkotói, hiszen a köztük fennálló ' $_ + _ = _$ ' reláció *internális*, vagyis Armstrong szerint nem fejez ki ontológiai értelemben jelentős relációt. Tehát a számok valamilyen értelmű létezése – Armstrong a számokat osztályok *tulajdonságainak* tekinti, de az általa védett koncepció kompatibilis a matematikai entitások platonista felfogásával is – szükségszerűen igazgá teszi az elemi aritmetikai igazságokat. Természetesen az aritmetikai igazságok még korántsem merítik ki a szükségszerű igazságok osztályát, Armstrong a többi szükségszerű igazság igazgáalkotójának felkutatásához a *kombinatorikus* elméletétől várja a megoldást. (Lásd Armstrong 2002, 2004a.)

logikailag következik egy ilyen formájú diszjunktív propozíció. Tehát bármely e igazgá teszi $\langle p \vee \neg p \rangle$ valamennyi behelyettesített esetét. Továbbá tegyük fel azt is, hogy $\langle p \rangle$ igaz. Ha $\langle p \rangle$ igaz, akkor nem létezik semmi, ami igazgá teszi $\langle \neg p \rangle$ -t. (DT)-ből következik, hogy e entitás, vagy $\langle p \rangle$ igazságalkotója, vagy $\langle \neg p \rangle$ -é. Mivel feltételeztük azt, hogy $\langle p \rangle$ igaz, így bármely e igazgá teszi $\langle p \rangle$ valamennyi esetét, vagyis minden igazságot igazgá tesz minden igazságalkotó. Természetesen nem ilyen magyarázatot várunk, amikor az igazságalkotók felkutatására vállalkozunk.⁶

Az imént vizsgált érvek sikeressége (KKT) elfogadásától függ. Azonban (KKT) nem univerzálisan érvényes. Vannak tehát egérvutak. Például be lehet vezetni bizonyos korlátozásokat: nem bármely propozíció, hanem *kizárólag* a *kontingens* propozíciók állhatnak egymással következményrelációban.⁷ Azonban a dolog nem ilyen egyszerű.

Restall egy általa önjogán is érvényesnek tekintett hipotézis bevezetésével megcáfolja a korlátozásokkal járó elméleti előnyöket. Íme a hipotézis: ha e igazgá teszi $\langle p \& q \rangle$ -t, akkor, e igazgá teszi $\langle p \rangle$ -t és e igazgá teszi $\langle q \rangle$ -t, hiszen egy igaz konjunkció maga után vonja, hogy a konjunkcióban lévő propozíciók is igazak. Ami tehát igazgá teszi a konjunkciót, igazgá teszi a konjugált tagokat is. Ha ezt elfogadjuk, akkor továbbra is szembe kell néznünk azzal a tarthatatlan nézettel, miszerint bármely kontingens igazság igazságalkotója egyúttal az összes szükségszerű igazság igazságalkotója. Íme: legyen $\langle k \rangle$ egy igaz kontingens propozíció, $\langle sz \rangle$ pedig egy szükségszerűen igaz propozíció. Egyrészt, mivel $\langle k \rangle$ kontingens, ezért $\langle k \& sz \rangle$ is kontingens. Másrészt, mivel $\langle k \rangle$ igaz, ezért $\langle k \& sz \rangle$ is igaz, hiszen $\langle sz \rangle$ nem lehet hamis, továbbá az igaz $\langle k \rangle$ -ből következik $\langle k \& sz \rangle$, vagyis ami igazgá tette $\langle k \rangle$ -t, igazgá teszi $\langle k \& sz \rangle$ -t. A fent bevezetett

⁶ Restall (1996) ezt a tézist nevezi *igazságalkotó monizmusnak*, tíz évvel később Rodriguez-Pereyra (2006b: 963-965) pedig ugyanezt *igazságalkotó trivialitásnak*. Utóbbi abban látja a különbséget, hogy a Restall által *igazságalkotó monizmusnak* tekintett tézis szerint minden igazságalkotó minden igaz propozíciót igazgá tesz, miközben az *igazságalkotó trivialitás* valami erősebbet állít, vagyis azt, hogy minden entitás minden igaz propozíció igazságalkotója. Rodriguez-Pereyra részben azért tesz különbséget, mert az *igazságalkotó monizmust* egy további nehezen elviselhető következmény bemutatására szolgáló tézissel azonosítja, miszerint az összes igazságot egy és ugyanaz az entitás tesz igazgá! Hogyan lehetséges ez? Ha elfogadjuk, hogy minden e -re, e az *egyetlen* olyan entitás, ami $\langle e = e \rangle$ igazságalkotója, és ha az önazonossági propozíció szükségszerűen igaz, akkor bármely $\langle p \rangle$ -ből logikailag következik $\langle e = e \rangle$. Bármilyen is tegye igazgá $\langle p \rangle$ -t, mondjuk a , az egyúttal igazgá teszi $\langle e = e \rangle$ -t is. De mivel e az egyetlen olyan entitás, amely igazgá teszi $\langle e = e \rangle$ -t, ezért $a = e$. Tehát minden igazságot egy és ugyanaz az entitás tesz igazgá, ami erősen megkérdőjelezhető konklúzió.

⁷ Restall (1996) és Armstrong (2004a: 11) egyaránt Frank Jacksonnak tulajdonítja a korlátozás bevezetését.

hipotézis alapján <k> igazságalkotója <sz>-t is igazzá teszi. Vagyis ami igazzá tesz egy kontingens igazságot, igazzá teszi az összes szükségszerű igazságot is.

Az ellenérvek meggyőzőek, de ez még nem jelenti azt, hogy semmiféle kapcsolat nincs az igazságalkotás és a következményreláció között. Ha (IA_{log}^+) nem is tartható, azt azért fenntarthatjuk, hogy ha e igazzá teszi <p>-t, akkor < e létezik> maga után vonja <p>-t. Vagyis érvelhet valaki amellett, hogy a következményreláció < e létezik> és <p> között szükséges feltétele az igazságalkotásnak (lásd: Rodriguez-Pereyra 2002: 34). A probléma az, hogy (IA_{log}^+) szerint az igazságalkotásnak nem csupán szükséges, de elégséges feltétel is a következményreláció, amely a fenti érvek alapján nyilvánvalóan tarthatatlan.

Még ha meg is engedjük azt, hogy az igazságalkotás és a logikai következményreláció között fennálljon valamiféle kapcsolat, továbbra is nagyon ügyelni kell arra, hogy ennek a kapcsolatnak mennyi teret engedünk. Csak egy példa: azok a filozófusok, akik alapvetően nem tartják lehetségesnek, hogy az igazságalkotás viszonya logikai következményrelációk alapján tisztázható lenne, vagyis nem fogadják el (IA_{log}^+) -t, elfogadják azt az (IA_{log}^+) -nál gyengébb elvet – az ún. *logikai következményreláció elv* [*entailment principle*] – miszerint

(LKE) *ha e igazzá teszi <p>-t, továbbá <p> maga után vonja <q>-t, akkor e igazzá teszi <q>-t.*

(IA_{log}^+) -ból következik (LKE), de fordítva ugyanez már nem mondható el, vagyis (LKE)-ből nem következik (IA_{log}^+) . Aki tehát elfogadja (LKE)-t, még nem kell, hogy elfogadja a sokat kritizált (IA_{log}^+) -t. Azonban az (LKE) által kimondott elv sem mentes önmagában a problémáktól. (LKE) esetében éppúgy fennáll annak veszélye, hogy amennyiben <q> egy tetszőleges szükségszerű igazság, <p> pedig egy kontingens igazság, amelynek a kontingensen létező e az igazságalkotója, úgy e igazzá teheti a szükségszerűen igaz <q>-t. De a probléma megoldhatónak tűnik, ha a fent bevezetésre került *kontingencia korlátozásnak* a lehető legszigorúbb értelemben szerzünk érvényt. Armstrong (2004a: 10-12) azt javasolja, hogy logikai következményreláció kizárólag *tisztán kontingens* proposíciók között álljon fenn, *pace* Restall. Vagyis <k & sz> típusú proposíció, amely

konjunktív propozíció kontingens ugyan, de a konjunkció egyik tagja szükségszerű propozíció, ne lehessen egy következményreláció egyik eleme. Ez a megoldás azonban ne igazán vezet sehova. Nem csak arról van szó, hogy meglehetősen mesterkéltnél, de arról is, hogy az ún. *konjunkció tézis* (KT) elfogadása mellett egyszerűen nem tartható. A tézis szerint, bármely *e*-re,

(KT) *e* $\langle p \ \& \ q \rangle$ igazságalkotója akkor és csak akkor, ha *e* igazá teszi $\langle p \rangle$ -t és *e* igazá teszi $\langle q \rangle$ -t.

(KT) és (LKE) nem inkompatibilis egymással. Olvassuk (KT)-t a következő módon: *ha e* $\langle p \ \& \ q \rangle$ igazságalkotója, *akkor e* igazá teszi $\langle p \rangle$ -t és *e* igazá teszi $\langle q \rangle$ -t. Vagyis, ha elfogadjuk (LKE)-t, akkor el kell fogadnunk azt is, hogy az az entitás, amely igazá tesz egy konjunkciót, igazá teszi a konjunkció tagjait is. De semmi okunk azt feltételezni, legyen akár milyen erős is a bevezetésre került *kontingencia korlátozás*, hogy egy konjunktív entitás vagy akár több entitás együttese igazá tesz egy igaz atomi propozíciót. A $\langle p \ \& \ q \rangle$ igazságalkotójának egyik tagja teljes mértékben irreleváns lesz a konjunkcióban lévő propozíciók egyike, mondjuk, $\langle p \rangle$ igazságának garantálásában. (Az (LKE)-al kapcsolatos problémára Rodriguez-Pereyra (2006b: leginkább 969-973) hívta fel a figyelmet, ahol részletesen vizsgálja a probléma elméleti következményeit.)

Ezzel, még egyszer, nem azt akarom mondani, hogy nincs semmiféle kapcsolat az igazságalkotás relációja és a logikai következményreláció között – azt mondhatjuk, hogy ha *e* igazá teszi $\langle p \rangle$ -t, akkor $\langle e \text{ létezik} \rangle$ maga után vonja $\langle p \rangle$ -t – csupán azt szeretném mondani, hogy az igazságalkotás nem definiálható a logikai következményreláció segítségével, még akkor sem, ha az utóbbi egyszerűbb és világosabb fogalom, mint az előbbi.

2.2.3 Armstrong a kategóriákon-átívelő szükségszerűsítésről

Úgy tűnik, hiába is próbálkozunk azzal, hogy az igazságalkotást olyan relációk alapján tisztázzuk, amelyek relatívái azonos kategóriába tartoznak. Már csak azért sem, mert alapján véve az igazságalkotás lényege az, hogy különböző kategóriájú entitásokat kapcsol össze.

[A]z első dolog, amit meg kell jegyeznünk, hogy a[z igazságalkotó általi] szükségszerűsítés nem lehet valamiféle következményreláció. Egy következményreláció mindkét tagjának proposíciónak kell lennie, de az igazságalkotás viszonyában az igazságalkotó a valóság része, miközben, legalábbis ez az általános nézet, a valóságnak nem részei a proposíciók. Valamennyi igazságalkotás reláció közül az a legegyszerűbb, amely valamely világban létező I igazságalkotó és az <I létezik> proposíció között áll fenn. Nyilvánvaló ebben az esetben, hogy a relációnak kategórián-átívelőnek kell lennie. (2004a: 5-6)

Felmerül a kérdés: miként állhat fenn szükségszerűsítő viszony két eltérő kategóriába tartozó entitás között? Tény, hogy ez a kérdés nem merül fel, ha az igazságalkotást a proposíciók között fennálló logikai következményrelációk alapján akarjuk definiálni. De talán akkor sem, ha *e* és <*e* létezik> között fennálló kategóriákon-átívelő következményrelációról beszélünk, hiszen *e* létezése szükségszerűen maga után vonja <*e* létezik> igazságát.

Azonban igazzá tevésről akkor is beszélhetünk, ha szó sem lehet következményreláció fennállásáról. Még ha nem is vitatnánk azt, hogy *e* létezéséből *következik* <*e* létezik> igazsága, olyan esetekben is fennállhat a szükségszerűsítő igazságalkotás-reláció, amikor logikailag nem következik az igaz proposíció a kérdéses entitás létezéséből (Armstrong 2004a: 6). Vegyünk egy példát: tegyük fel, hogy igaz az a proposíció, *hogy egy szintisza aranyrög van a jobb zsebemben*. Mi teszi igazzá ezt a proposíciót? Mondhatjuk-e azt, hogy a jobb zsebemben lévő 79-es atomszámú elemből álló rög? Minden további nélkül, amennyiben az igazság alkotója és az igazság hordozója között nem logikai következményreláció áll fenn. Logikai értelemben nem szükségszerűsíti a 79-es atomszámúnak levés tulajdonságával rendelkezés azt, hogy valami arany. Ahhoz, hogy logikailag következék az előbbiből az utóbbi, egy újabb premisszát kellene bevezetnünk: jelen esetben azt, hogy a zsebemben lévő aranyrög voltaképp egy 79-es atomszámú elemből álló rög. Ez a proposíció viszont nem egy logikai következményreláció fennállásának köszönhetően igaz, hanem annak a ténynek, hogy minden olyan elem, amelynek atomszáma 79, arany. Vagyis a 79-es atomszámú elemből álló tárgyak, amennyiben léteznek, igazzá teszik azokat a proposíciókat, amelyek az arany létezésével kapcsolatosak.

Az igazságalkotás tehát két okból sem lehet logikai reláció: egyrészt logikai következményreláció fennállhat olyan proposíciók között is, amelyek esetében az igazságalkotás relációjának feltételezése tarthatatlan (gondoljunk csak arra a pohár vízre, amely aritmetikai igazságokat tesz igazzá), másrészt, az imént erre láttunk példát, az igazságalkotás olyan esetekben is fennállhat, amelyekben szó sem lehet logikai egymásra következésről. A legjobb, ha az igazságalkotásra *metafizikai* értelemben és nem logikai értelemben vett szükségszerűsítésként tekintünk. Ennek egyik kifinomult formája az a koncepció, miszerint az igazságalkotás internális reláció.

Az igazságalkotás internális relációként való felfogásának azonban van egy további érdekes következménye. Armstrong úgy tekint az internális relációkra, mint amelyeket ontológiailag nem kell komolyan vennünk. Mivel egy internális reláció természete olyan, hogy a reláció a reláták természetének köszönhetően áll fenn, ezért a reláció létezését tekintve nagyon erősen függ a relátáktól. Egész egyszerűen, ha a reláták léteznek, akkor lehetetlen, hogy a kérdéses internális reláció ne álljon fenn. Ha, például, a paradicsomoknak kocka alakjuk lenne, akkor a gömbölyű narancsok és a szögletes paradicsomok között nem állna fenn alakbeli hasonlóság. Mondhatnánk azt is, hogy a köztük fennálló hasonlóság az egymáshoz valamilyen tekintetben hasonlító entitások természetén *szuperveniál*. Az igaz proposíció és az igazságalkotó között fennálló igazságalkotás viszonya is hasonlóképp szuperveniál a reláták természetén. Azonban Armstrong (1997: 12 és 87) amellett érvel, hogy egy olyan entitás, amely más entitások természetén szuperveniál, ontológiai értelemben nem tekinthető jelentős létezőnek. Az ilyen entitások nem többek „*ontológiai ingyen ebédnél*” [*ontological free lunch*], ahogy Armstrong nevezi őket, vagyis ontológiailag nem egészítik ki a létezőket egy továbbital, avagy nem tekinthetők a világot benépesítő entitások egyikének. Egy olyan reláció, amely a reláták létezésén szuperveniál nem több maguknál a relátáknál. Ha tehát elfogadjuk, hogy az igazságalkotás internális reláció, akkor ezzel azt is elismerjük, hogy ontológiailag nem jelentős reláció.

Armstrongnak azt gondolom, hogy alapvetően igaza van abban a tekintetben, hogy az igazságalkotásnak, amennyiben szükségszerűsítés, kategóriákon átívelőnek kell lennie. Azonban némi aggodalomra ad okot az elméletével kapcsolatban az a tény, hogy az igazságalkotást internális relációnak tekinti. A baj nem azzal van, hogy az igazságalkotás

ontológiailag nem több mint azok a reláták, amelyek létezésétől függ a reláció léte, hanem azzal, hogy a reláták közül kizárólag az igazságalkotó természetéről ad számot. (Lásd ebben a dolgozatban 3.3.1.) Mivel az igazságalkotás internális reláció, ezért az igazságalkotás fennállása a reláták, vagyis, ahogy az igazságalkotó, éppúgy az igazsághordozó természetétől is függ. Azonban az igazsághordozók, vagyis a proposíciók elméletével adós marad Armstrong.

Marian David (2005) a következő problémát veti fel: „Nem tűnik valami megnyugtatónak: az igazságalkotásnak és a megfelelő igazságalkotók felkutatásának ez az állandó nyomatékosítása, miközben kiderül, hogy az igazságalkotás relációjának egyik pillére valójában nem is létezik. Nem rántja ez ki a talajt Armstrong egész metafizikai felfogása alól?” (156) David arra hívja fel a figyelmet, hogy Armstrong igazságalkotás-elmélete alapvetően nélkülözi a proposíciók kielégítő elméletét. Nem csak arról van szó, hogy a proposíciók természetével kapcsolatban nincs igazán kiforrott álláspontja Armstrongnak, hanem egyáltalán a proposíciók létező entitásokként való bevezetése az armstrongi ontológiába meglehetősen kérdéses. David pontosan azt veti Armstrong szemére, hogy bár Armstrong szerint a proposíciók az elsődleges igazsághordozók, valójában nem hisz a proposíciók létezésében, ami ha igaz, akkor vitathatatlanul komoly feszültséget okozhat az elméletben. David, jogosan, az Armstrong által védelt *naturalizmusra* alapozza azt a feltételezést, hogy a proposíciók létezését illetően Armstrong inkább tekinthető szkeptikusnak. Mivel *naturalista*, Armstrong számára kétségtelen, hogy nehézségekkel jár a proposíciók ontológiába való bevezetése, hiszen a proposíciókra úgy gondolunk, mint olyan *absztrakt* entításokra, amelyek létezése nem függ attól, hogy kifejezésre kerülnek-e vagy sem, vagyis a proposíciók létezése nem függ azoktól a nyelvi vagy mentális entításoktól, amelyeknek a tárgyai. Egyébként Armstrong korábban maga is elismerte ezt a nehézséget: „egyetlen naturalista sem lehet elégedett a proposíciók tartományával” (1997: 131).

David szerint, ha Armstrong továbbra is következetes naturalistaként kíván az igazságalkotás természetével elszámolni, akkor a következő dilemmával fog szembesülni: (1) ha azt akarja mondani, amit hangsúlyoz is, hogy az igazságalkotás internális reláció, akkor a proposíciókat ontológiailag jelentős entításoknak kell tartania; vagy, (2) ha nem tudja megfelelően integrálni a proposíciókat az elméletébe, akkor az

igazságalkotást externálisnak kellene tartania, akár egyfajta oksági relációnak, hiszen valamely aktuális hit vagy kijelentés, az ami hordozza az igazságot. Egy naturalistának nem könnyű (1)-et választania, (2) pedig ellentmondani látszik az igazságalkotást szükségszerűsítésként meghatározó armstrongi elmélettel. Nem mindegy tehát, hogy mi az, amit (elsődleges) igazsághordozónak tekintünk.

Egy naturalista számára a szóba jöhető igazsághordozó leginkább egy olyan nyelvi vagy mentális entitás lehet, amely létezésének elismerése kevésbé problematikus, mint a propozícióé. De, mint láttuk 2.2.1-ben, Armstrongnak meggyőző érve van amellett, hogy az igazságalkotó kizárólag propozíciót képes szükségszerűsíteni.

2.2.4 Az igazságalkotás mint szükségszerűsítés és az igazságalkotó szükségszerűsítés

Armstrong egyik érve az volt az igazságalkotás kategóriakon-átívelő szükségszerűsítésként való felfogása mellett, illetve a szükségszerűsítés logikai következményrelációként való felfogásával szemben, hogy abban az esetben (lásd az aranyrögös példát) is fennállhat szükségszerűsítő viszony egy entitás és egy propozíció között, ha szó sincs logikai következményrelációról. Armstrong ezért állítja azt, hogy az igazságalkotás, mint kategóriakon-átívelő szükségszerűsítés egy metafizikai és nem logikai viszony.

Van egy probléma, amely alapvetően aknázhatja alá azokat az elgondolásokat, amelyek az igazságalkotást valamiféle, akár metafizikai, akár logikai, szükségszerűsítésként akarják *definiálni*, avagy amelyek szerint az igazságalkotás *szükséges és elégséges feltétele* az, hogy egy entitás metafizikailag vagy logikailag szükségszerűsíti annak a propozíciónak az igazságát, amelyet igazzá tesz. Ha ugyanis elfogadjuk, hogy az igazságalkotásnak nem csupán szükséges, de elégséges feltétele is az, hogy az igazságalkotó entitás szükségszerűsíti az igazzá tett propozíciót, akkor el kell ismernünk, hogy *minden* olyan esetben, amelyben egy bizonyos entitás létezése szükségszerűsíti egy propozíció igazságát, ez az entitás a propozíció igazságalkotója. Csakhogy vannak esetek, amikor egy entitás szükségszerűsíti egy propozíció igazságát, mégsem mondhatjuk azt, hogy ez az entitás igazzá teszi a propozíciót. Ha ez így van, akkor leszögezhetjük, hogy az igazságalkotó nem azonos azzal az entitással, amelynek létezése szükségszerűsíti a propozíció igazságát. Márpedig így van: ha az igazságalkotó

az, amely szükségszerűsíti egy proposíció igazságát, akkor valamennyi szükségszerű igazságot igazzá tehet egy bizonyos kontingens entitás, amely nem várt következmény, bármi is tegye igazzá a szükségszerű igazságokat, ha van egyáltalán igazságalkotójuk. De nem csak a szükségszerű igazságok esetében állhat fenn az oda nem illő igazságalkotók problémája. Íme Barry Smith (1999: 278) példája: tegyük fel, hogy Isten azt akarja, hogy János megcsókolja Marit, Isten akarata tehát szükségszerűsíti annak a proposíciónak az igazságát, *hogy János megcsókolja Marit*. De azt mégse mondanánk, hogy Isten eme cselekedete a proposíció igazságalkotója. Talán az sem kell, hogy ilyen extrém példákat hozzunk fel. Tegyük fel, hogy tudom azt, hogy János megcsókolja Marit. A tudásom arról, hogy János csókolózik Marival, szükségszerűen maga után vonja annak igazságát, *hogy János megcsókolja Marit*. De mégsem a tudásom alapján igaz a proposíció, hanem az alapján, hogy János megcsókolja Marit. (Ahogy arra Benjamin Schneider (2006: 73) rámutat az utóbbi példa csak akkor állja meg a helyét, ha elfogadunk néhány nem éppen vitathatatlan feltevést a tudás természetével kapcsolatban.)

Az iménti probléma viszont nem érinti azokat a koncepciókat, amelyek a metafizikai szükségszerűsítést *kizárólag* az igazságalkotás *szükséges feltételének* tekintik. Vagyis ez nem érv az *igazságalkotó szükségszerűsítéssel* szemben. Armstrong például, nem ismerné el – legalábbis nem valószínű, hogy elismerné – az igazságalkotás *elégséges feltételének* a metafizikai szükségszerűsítést, ugyanakkor minden további nélkül elismeri azt, hogy *ha* egy bizonyos *e* entitás igazzá teszi $\langle p \rangle$ -t, *akkor e* (metafizikai értelemben) szükségszerűsíti $\langle p \rangle$ -t, vagyis, hogy $\langle p \rangle$ igazságának *e* általi szükségszerűsítése csupán szükséges feltétele annak, hogy *e* $\langle p \rangle$ igazságalkotója. Tehát az igazságalkotó és az általa igazzá tett proposíció között szükségszerűsítési viszony áll fenn, ami nem jelenti azt, hogy az igazságalkotás azonos a szükségszerűsítéssel. Pontosabban: azt mondani, hogy *az igazságalkotás nem más, mint szükségszerűsítés* nem ugyanaz, mint azt mondani, hogy *az igazságalkotó szükségszerűsíti annak igazságát, amit igazzá tesz*. (Az egy másik kérdés, hogy az *igazságalkotó szükségszerűsítés* fenntartható-e vagy sem.)

Egy olyan filozófusnak, mint amilyen Armstrong, ezen a ponton két választása van: (1) elismeri azt, hogy az igazságalkotás egy primitív, tovább nem analizálható viszony, amely nem definiálható nem-körkörös módon (lásd 2.5), vagy (2) ha nem adja fel az igazságalkotás elemzésének, illetve definiálhatóságának további lehetőségét, akkor egy

olyan fogalom segítségével kell azt megvalósítania, amely nem vet fel olyan problémákat, mint a szükségszerűsítése (lásd 2.4). Mielőtt azonban rátérnék ezekre az alternatívákra, meg kell vizsgálnunk annak lehetőségét, hogy az igazságalkotás azonosítható-e más modális viszonyal.

2.3 A létezésen szuperveniáló igazság

Ha az igazságalkotást nem tudjuk definiálni a szükségszerűsítés segítségével, akkor vagy egy *sui generis* metafizikai relációként kell felfognunk, vagy más relációk alapján kell definiálnunk. A következő fejezetekben mindkét alternatívára hozok példát. Vannak, akik az *igazságalkotás* nehezen meghatározható fogalmát a metafizikában már jól ismert *szuperveniencia* fogalmával próbálják világosabbá tenni (lásd Bigelow 1988, Lewis 2001, 2003, Parsons 1999). A koncepció alapötletét a Bigelowtól származó következő passzus szolgáltatja:

Tegyük fel, hogy van valami, amit egy bizonyos igazság igazságalkotójának tartunk. Továbbá tegyük fel azt is, hogy ennek a dolognak a létezéséből nem következik a kérdéses igazság. Ez azt jelenti, hogy logikai értelemben lehetséges, hogy a dolog akkor is létezzen, ha az, ami aktuálisan igaz, nem lenne igaz. Az aktuális világban, mondjuk *a* létezik, és *A* igaz; de egy másik lehetséges világban *a* akkor is létezhet, ha *A* nem lenne igaz. Valami különbségnek lennie kell a két lehetséges világ között! Tehát kell lennie valaminek az egyik világban, ami hiányzik a másikban és amely számot ad az igazság közti eltérésről... Ha valami igaz, akkor *kell lennie*, vagyis *léteznie* kell valaminek, ami az aktuális világot eltérővé teszi attól, ahogy a dolgok lennének, ha az a valami nem lenne igaz. (1988: 126)

Nincs két olyan lehetséges világ, amely minden tekintetben megegyezik a másikkal, miközben valamely proposíció igazságértéke nem ugyanaz a két világban. Másképp megfogalmazva: ha eltérés van a proposíciók igazságértékeit illetően, akkor azoknak a világoknak, amelynek létezőire ezek a proposíciók vonatkoznak, el kell térniük egymástól a létezés tekintetében.

„Ha valami igaz, akkor *kell lennie*, avagy *léteznie* kell valaminek, ami az aktuális világot eltérővé teszi attól, ahogy a dolgok lennének, ha nem lenne igaz.” Erre alapozva Bigelow és később Lewis (1999a, 2003) az igazságalkotás lényegét egyszerűen a következő szlogenben foglalják össze: „az igazság a létezésen *szuperveniál*.” Mit is jelent

ez? Csupán annyit, hogy bármely változás a létezés tekintetében változást jelent az igazság tekintetében, avagy ha nincs semmiféle eltérés a létezés tekintetében, akkor nincs változás az igaz proposíciók tekintetében sem. Nem lehetséges tehát, hogy ugyanazok a proposíciók továbbra is igazak legyenek, ha legalább az egyik világban létező entitásról kiderül, hogy nem létezik. Tézisszerűen:

(IA_{szup}) szükségszerűen, ha $\langle p \rangle$ igaz, akkor legalább egy olyan entitás létezik, amely nem létezne, ha $\langle p \rangle$ hamis lenne, vagy legalább egy olyan entitás nem létezik, amely létezne, ha $\langle p \rangle$ hamis lenne.

Vegyük azt az igaz proposíciót, *hogy a villányi merlot vörösbor*, amely proposíció minden csepp villányi merlotra vonatkozik. Továbbá tegyük fel, hogy két egymástól eltérő lehetséges világ a villányi merlotval kapcsolatban minden tekintetben megegyezik. Ebben az esetben nyugodtan kijelenthetjük, hogy a proposíciónk igaz mind a két lehetséges világban, sőt minden olyan világban, amelyben nincs eltérés a villányi merlot természetét illetően (vagyis a villányi merlot nem fehérbor). Kizárólag abban az esetben változhat meg a villányi merlotra vonatkozó proposíciónk igazságértéke, ha a világ megváltozna a villányi merlot tekintetében. Általánosabban kifejezve, egy proposíció igazságértéke mindaddig nem változik meg, amíg a proposíció tárgyának tekintett entitás létezik, illetve természetében nem áll be változás.

Ha két világ, mondjuk w és v , ugyanaz a létezés tekintetében, akkor a proposíciók igazságértékeinek tekintetében is ugyanazok, más szóval pontosan ugyanazok a proposíciók igazak w -ben, mint v -ben. Tegyük fel, hogy e igazzá teszi $\langle p \rangle$ -t, vagyis e létezik abban a lehetséges világban, amelyben $\langle p \rangle$ igaz. E feltevés alapján, Lewis (1999a: 606) a következőképp fogalmazza át (IA_{szup})-t:

(IA_{szup}^+) bármely $\langle p \rangle$ -re és bármely w világra, ha $\langle p \rangle$ igaz w -ben, akkor e létezik w -ben, továbbá bármely v világra, ha e létezik v -ben, akkor $\langle p \rangle$ igaz v -ben.

Lewis amellet érvel, hogy az igazságalkotás felfogható úgy is, mint *különbség-alkotás* [*difference-making*]. Mivel a proposíciók igazságértékei egy bizonyos lehetséges világban a világot benépesítő entítások létezésén szuperveniálnak, ezért nem lehet azonos

két lehetséges világ, ha a proposíciók igazságértékei eltérnek egymástól a világokban. Kell lennie valami különbségnek a világok között. (IA_{szup}^+) logikailag implikálja, hogy ha a w -ben igaz $\langle p \rangle$, v -ben hamis, akkor e csupán w -ben létezik, de v -ben nem. Vagyis w és v eltérnek a létezés tekintetében, magyarul, különböző lehetséges világok.

Ezen a ponton a következő ellenvetést fogalmazhatjuk meg az elgondolással szemben. Elképzelhető, hogy két lehetséges világ nem tér el a létezés tekintetében, tehát ugyanazok az entitások léteznek mind a két lehetséges világban, de a bennük lakó entitásokra vonatkozó proposíciók közül némelyik, de legalább egy, csak az egyik lehetséges világban igaz. Tegyük fel, hogy van két világ (az egyik a mi aktuális világunk), amely minden tekintetben megegyezik egymással, leszámítva azt, hogy az a dióbarna asztal, amin éppen írok, a másik világban mahagóni színű. Eszerint az a proposíció, *hogy ez az asztal dióbarna* igaz a mi világunkban, de egy másik világban, abban, amelyben az asztal mahagóni, hamis, annak ellenére, hogy a létezők tekintetében nincs különbség a két világ között: mind a két világban az íróasztalomról van szó, csupán a színükben térnek el egymástól.

A példa szempontjából lényegtelen, hogy a tulajdonságok létezését illetően *nominalisták* vagyunk-e vagy *realisták*. Ha nominalistaként kizárólag az olyan konkrét fizikai entitások létezését ismerjük el, mint amilyen például az íróasztalom, akkor el kell tudnunk számolni azzal a ténnyel, hogy a színkifejezésekkel tett predikáció az egyik világban igaz, míg a másikban hamis lehet, annak ellenére, hogy a világok nem térnek el az őket alkotó fizikai tárgyak tekintetében. Ha viszont realistaként valódi létezőknek tartjuk a tulajdonságokat, akkor feltételezve, hogy mind a két világban létezik a dióbarnának, illetve a mahagóninak levés tulajdonsága, megint csak azzal a feladattal kell megküzdenünk, mint a nominalistáknak, hiszen azonos létezőkkel rendelkező világokban kell magyaráznunk azt, hogy miért csak az egyik világban igaz az, hogy ez az asztal dióbarna. (Nem véletlen, hogy a tulajdonságokat valódi létezőknek tartó filozófusok közül néhányan ezen a ponton a *tényeket* jelölik ki igazságalkotóknak: a két világ abban különbözik, hogy az egyikben létezik az a tény, hogy az íróasztalom dióbarna, míg a másikban nem; a másik világban az a tény létezik, hogy az íróasztalom mahagóni. De amennyiben a tényeket valódi létezőknek tekintjük, úgy a példa által vázolt probléma fel

sem merül, hiszen eredeti feltételezésünk szerint a két világ azonos a létezés tekintetében, vagyis ugyanazok a létezők népesítik be őket.)

Lewis később (2003) a következőt javasolja megoldásként: az elméletét egészítsük azzal a feltevessel, miszerint két világ abban is eltérhet egymástól, hogy valami nem *ugyanolyan módon* létezik az egyik világban, mint *ahogy* létezik a másikban. Az egyik világ akkor tökéletesen ugyanolyan, mint a másik, ha minden entitás ugyanolyan módon létezik mind a két világban. „A létezésben kétféleképpen állnak elő különbségek. Különbségek vannak abban, *vajon van-e* valami, illetve különbségek vannak abban, hogy *miképp* van valami” (Lewis 2003: 25, *kiemelés tőlem*).⁸

Ha ezt elfogadjuk, akkor világos, hogy két egymással ontologialilag ekvivalens világban egyetlen proposíció sem lehet igaz az egyik világban, miközben hamis a másikban. Vagyis ha az a proposíció, *hogy ez az asztal dióbarna*, nem igaz mindkét világban, úgy a világok eltérnek egymástól. Abban a világban, amelyben igaz a proposíció, más módon létezik az asztal, mint ahogy abban a világban létezik, amelyben hamis a proposíció. A két világ tehát különbözik egymástól.

Azonban egy valami még mindig nem tisztázott: létezhet-e *ugyanaz* az asztal az egyik világban egy bizonyos módon, míg a másikban másféle módon? Lewis szerint a válasz: nem. Az egyik világból nincs átjárás a másikba, akármennyire is hasonlít a két világ a létezés tekintetében. Nincs olyan dolog, ami egynél több világban is létezhetne. Vagyis, ha az asztal, amin írok, a *mi világunkban* dióbarna módon létezik, egy másik lehetséges világban viszont mahagóni módon, akkor a mahagóni asztal nem azonos az én dióbarna íróasztalommal.⁹

⁸ Lewis így folytatja: „Két világ akkor ugyanolyan a létezés tekintetében, ha semmiféle különbség nincs közöttük. Semmi sincs, ami az egyik világban létezik, de nem létezik a másikban. Semmi nem rendelkezik olyan alapvető tulajdonsággal az egyik világban, amellyel nem rendelkezik a másikban. Nincs két (vagy több) olyan dolog, amely alapvető viszonyban áll egymással az egyik világban, de a másikban nem. Továbbá, mivel a nem-annyira-alapvető tulajdonságok (és viszonyok) az alapvető tulajdonságokon és viszonyokon szuperveniálnak, ezért semmi nem rendelkezik egyetlen olyan nem-annyira-alapvető tulajdonsággal (és két vagy több dolog nem áll egymással egyetlen olyan nem-annyira-alapvető viszonyban) az egyik világban, amivel nem rendelkezik (és amelyben nem áll egymással) a másikban.” (2003: 25-26)

⁹ Lewis szerint a lehetséges világok azonos ontológiai státuszúak. Ez alól a mi világunk sem kivétel, amely csupán egy a számtalan lehetséges világ közül. A *mi világunk* nem azért *az* aktuális világ, mert van valamilyen sajátos ontológiai státusza, amely megkülönbözteti azt a többi világtól, hanem mert indexikusok és demonstratívumok használatával képesek vagyunk úgy referálni rá, mint a *mi világunkra* vagy mint *erre* a világra, amelyben élünk. Lewis továbbá nem ismeri el azt sem, hogy a világok vagy a világok lakói egymással bármiféle kapcsolatba kerülhetnének. Tehát nincsenek *világokon-átívelő individuumok* [*trans-*

Röviden összefoglalva, Lewis a következő megállapításokat teszi: (1) az igazság szuperveniál a létezésen; (2) az igazságalkotás valójában lehetséges világok közti különbség-alkotás; és végül (3) a világokat benépesítő dolgok közti különbségek a létezés tekintetében kétféleképp értelmezhetők: nemcsak az a kérdés, vajon léteznek-e a kérdéses entitások, hanem hogy milyen módon léteznek. Vizsgáljuk meg, hogy milyen következményekkel jár egy ilyen koncepció elfogadása.

Az igazság *nem csak egyféleképpen* szuperveniálhat a létezésen! Emlékezzünk: (IA_{szup}) részben azt állítja, hogy <p> akkor is igaz, ha legalább egy olyan entitás nem létezik, amely létezne, ha <p> hamis lenne. Eszerint egy proposíció nem csupán akkor igaz, ha létezik valami, ami igazzá teszi, hanem akkor is, ha nem létezik az a valami, ami hamissá tenné, avagy az a valami, ami hamissá tenné, nem abban a világban létezik, amelyben a kérdéses proposíció igaz. Az elgondolással járó elméleti előny nyilvánvaló: vannak ugyanis olyan negatív egzisztenciális igazságok, mint amilyen például az a proposíció, *hogy nincsenek unikornisok*. Ezek esetében erősen megkérdőjelezhető bármiféle igazságalkotó entitás felkutatása. (A problémát részletesebben vizsgálom 4.3-ban.) (IA_{szup}) elfogadása tehát nem kötelez el minket amellett, hogy minden igazság esetében felkutassuk azokat az entitásokat, amelyek igazzá teszik az igazságokat. Vagyis (IA_{szup}) nem implicálja az *igazságalkotó maximalizmust*, ezért nem véletlen, hogy sokan úgy hivatkoznak rá, mint (IA) egy gyengített változatára: a *hamissátevő* [falsemaker] más világban való létezése éppúgy igazzá tehet egy proposíciót, mint az igazságalkotó aktuális világbeli létezése. De azt mondani, hogy valami azért igaz, mert hiányzik a hamissátevője, nem tűnik komoly magyarázatnak. Például, az a proposíció, *hogy az alma kerekded* azért igaz, mert ebben a világban nem léteznek szögletes almák. Valódi magyarázat ez? Minden igazságra kivétel nélkül érvényes, hogy nem léteznek azok az entitások, amelyek hamissá teszik. (IA_{szup}) valójában nem (IA) gyengített változata, hanem annak trivializálása. Ez alapján könnyen érvelhet valaki amellett, hogy „az igazság szuperveniálása a létezésen” szlogen mögött nem az igazságalkotás egy pozitív

world individuals]. Nem lehetséges az, hogy ugyanaz az entitás rendelkezzen egy tulajdonsággal az egyik lehetséges világban, míg a másikban nem. Vagyis az asztalom, amely dióbarna az aktuális világban, nem lehet mahagóni egy másik lehetséges világban: a mahagóni asztal nem az én asztalom, csak nagyon hasonlít rá, leszámítva a színét. (Lewis lehetséges világok ontológiájával kapcsolatos nézeteinek részletes kifejtéséhez lásd még többek között Lewis 1973/2004, 1986.)

elmélete rejlik, sokkal inkább az igazságalkotás szubsztantív magyarázatként való elismerésének kritikája.

Az igazi probléma az, hogy a koncepció nem léphet fel az igazságalkotás pozitív elméleteként. A szupervenienencia ugyanis, szemben az igazságalkotással, *nem aszimmetrikus* reláció. Mít is értünk általában véve szupervenialás alatt? Ha az *A* entitás – mondjuk egy tulajdonsághalmaz – szupervenial a *B* entitáson, akkor nem lehet változás *A* tekintetében, amennyiben nincs változás *B* tekintetében. Vagyis *A* összes változása a *B*-t érintő változásoktól függ, avagy *B* változásai határozzák meg *A* változásait. A szupervenienencia tehát első látásra függési viszony, márpedig a függési viszonyok aszimmetrikusak. Hol itt a probléma?

Manapság egyre inkább elfogadottá válik az a nézet, hogy a szupervenienenciát meg kell különböztetnünk a függéstől vagy megalapozástól. Ugyanis míg az előbbi egy *reflexív* és *nem-szimmetrikus* reláció, addig a függés/megalapozás *irreflexív* és *aszimmetrikus* (McLaughlin & Bennett 2005: 3.2 és 3.5, lásd még Schaffer 2008). A szupervenienencia nem-szimmetrikus, hiszen bizonyos esetekben szimmetrikus, míg más esetekben aszimmetrikus módon áll fenn két tulajdonsághalmaz között. Az előbbi esetre jó példa az összes reflexív szupervenialás: *A* csak akkor változik, ha *A* megváltozik, ami a szimmetrikus szupervenialás triviális esete. De nem szükséges reflexív esetekre hivatkoznunk: pl. egymáson szupervenial egy test felülete és térfogata, hiszen bármely változás a test felületének méretét illetően változással jár a test térfogatát illetően is, és fordítva.

Azonban vannak olyan szupervenienencia relációk is, amelyeket előszeretettel tartanak számon aszimmetrikusként: gondoljunk például a mentális fizikain való szupervenialására. A mentális tulajdonságokban ugyanis akkor áll be változás, ha a fizikai tulajdonságok megváltoznak, ugyanakkor a fizikai tulajdonságokat érintő változásoknak nem feltétele a mentális tulajdonságok megváltozása. Jaegwon Kim (1996: 11) azonban a fizikain szupervenialó mentális esetében sem lát arra garanciát, hogy a szupervenienencia szigorú értelemben függési viszonyként funkcionálna: annak elismerése, hogy a mentális (ontológiailag) függ a fizikaitól, egyúttal elkötelez minket a fizikai mentálissal szembeni *ontológiai prioritása* mellett, miközben a mentális fizikain való szupervenialásának elismeréséből nem következik ugyanez. A diagnózisát arra alapozza,

hogy a szupervenienca fennállása pusztán arra garancia, hogy a mentális és a fizikai *együtt változik* [covary], de arra nem, hogy a mentális *ontológiai alapja* a fizikai.

Mindebből arra következtethetünk, hogy pusztán a szupervenienca fennállása a létezés és az igazság között *nem* garantálja, hogy az igazsághordozó és az igazságalkotó viszonya aszimmetrikus. Nem csupán az igazság szupervenial a létezésen, hanem *a létezés is szupervenial az igazságon!* Az igazság létezésen való szupervenialása tehát kétirányú: ahogy valamely világ létezői meghatározzák, hogy mely proposíciók igazak a világban, éppúgy az igaz proposíciók is meghatározzák, hogy mely dolgok léteznek a világban.¹⁰ Gondoljunk csak végig: Lewis, ahogy korábban Bigelow is, amellet érvelt, hogy két világ nem térhet el egymástól a létezés tekintetében, ha nincs eltérés azon proposíciók tekintetében, amelyek igazak a világokban. Pontosabban kifejezve, két világ akkor tér el a létezés tekintetében, vagyis akkor mások vagy másmilyenek a benne lakó entitások, ha legalább egy proposíció, amely igaz az egyik világban, hamis a másikban. Kim megkülönböztetését alapul véve, az igazság *nem* függ a létezésről, legfeljebb világról-világra *együtt változik* a létezéssel. Ezek szerint, ha kitartunk amellet, hogy az igazságalkotás aszimmetrikus reláció, akkor se nem azonosíthatjuk, se nem magyarázhatjuk a szupervenienciával.

2.4 Igazságalkotás mint esszenciális függés

Amennyiben az igazságalkotást relációnak tekintjük, amelynek van meghatározható metafizikai természete, akkor abból indulunk ki, hogy az igazságalkotó egy olyan entitás, amely az általa igazgá tett proposíciónak az *ontológiai alapja*. Másképp kifejezve a proposíció igazsága az igazságalkotó létezésétől *függ*. A függés minden esetben aszimmetrikus reláció: egy dolog nem függhet önmagától, illetve ha x függ y -tól, akkor ez *kizárja* azt, hogy y függ x -tól. Azonban nem egyértelmű, hogy a függés fogalma analizálható-e további fogalmak segítségével vagy sem. A fentiekben arra mutattam rá, hogy jó okunk van azt feltételezni, hogy az igazságalkotás modális alapokra helyezett elemzése sem kielégítő. Nem csupán a pusztá szükségszerűsítés, de úgy tűnik a szupervenienca fogalma sem alkalmas erre a feladatra, hiszen az, hogy x szupervenial y -

¹⁰ Armstrong (2004a: 8), Rodriguez-Pereyra (2005: 19) és Dodd (2007: 395) egyaránt amellet érvel, hogy az igazság szupervenialása a létezésen szimmetrikus.

on *nem zárja ki* azt, hogy y szupervenial x -en, ami probléma, ha az igazságalkotást aszimmetrikus függési vagy megalapozási relációnak tekintjük.

Az *igazságalkotás* fogalma tehát, úgy tűnik, nem tisztázható modális alapon. De vajon ez egyben azt is jelenti, hogy egyáltalán nincs mód az igazságalkotás további elemzésére? Vannak, akik szerint az *ontológiai függés* fogalmának további tisztázásával, az igazságalkotás természete is világosabbá tehető. Ennek az elemzésnek természetesen szem előtt kell tartania azt, amit úgy tűnik, a modális elemzések elvétenek, tudniillik az igazságalkotás aszimmetrikusságát. Lássuk, hogyan lehetséges ez. Első lépésben Kit Fine (1994, 1995) és Jonathan Lowe (1998) elemzései alapján érdemes megkülönböztetnünk egymástól kétféle ontológiai függést, tudniillik a *lényegi* vagy *esszenciális* függést és a *szükségszerű* függést.

De milyen alapon is teszünk különbséget esszenciális és szükségszerű függés között? Már csak azért is kérdéses a megkülönböztetés, mivel gyakran a filozófusok az esszencia fogalmát a szükségszerűség fogalmával tisztázzák. Elsőként vegyük fontolóra ezeket a fogalmakat. Legyen a példánk a tulajdonsággal rendelkezés: a tradicionális felfogás szerint egy dolog akkor és csak akkor rendelkezik egy tulajdonsággal *esszenciálisan*, ha a dolog *szükségszerűen* rendelkezik a kérdéses tulajdonsággal. Például, szükségszerű, hogy ember vagyok, de nem szükségszerű, hogy szemüveges vagyok, vagyis lényegileg rendelkezem az 'embernek levés' tulajdonságával, miközben nem lényegileg rendelkezem a 'szemüvegesnek levés' tulajdonságával.

Fine azonban pontosan ezt a modális megközelítést tartja félrevezetőnek. Tagadja, hogy ha egy dolog szükségszerűen rendelkezik egy tulajdonsággal, akkor az a dolog lényegileg rendelkezik a kérdéses tulajdonsággal. Egy dolog számtalan olyan tulajdonsággal rendelkezhet szükségszerűen, ami egyáltalán nem érinti a kérdéses dolog lényegét.¹¹ Márpedig egy dolog *lényegi természetét* vagy *azonosságát* azok a tulajdonságok határozzák meg, amelyekkel a dolog esszenciálisan rendelkezik.

Egyrészt, vannak olyan tulajdonságok, amelyek univerzálisan szükségszerűek, mint amilyen például az 'olyannak levés, hogy $2 + 2 = 4$ ', amelyek példázása nélkül egyetlen dolog sem létezik, mégis azt kell mondanunk, hogy egyetlen dolog sem példázza

¹¹ Fine és Lowe egyaránt Locke (2003) lényeg fogalmát veszik alapul: „A lényeget vehetjük úgy, mint valamely dolognak magát a létét, amely által az, ami.” (III. könyv, III. fejezet, 15.)

esszenciálisan ezeket a tulajdonságokat. Egy modális megközelítés tehát esszenciálisnak kezelné ezeket a tulajdonságokat, annak ellenére, hogy ezeknek a tulajdonságoknak semmi köze ahhoz, hogy mely dolgok is példázzák őket.

Másrészt, vannak olyan dolgok, amelyek természete semmilyen kapcsolatban nincs egymással, például Napóleon és a karosszékem között nincsen olyan összefüggés, amelynek köszönhetően a karosszékem az a tárgy, ami, vagyis a karosszékem. Ugyanakkor szükségszerű, hogy a karosszékem rendelkezik a 'Napóleontól különbözőnek levés' tulajdonságával, miközben a lényegének egyáltalán nem része, hogy különbözik Napóleontól.

A fenti érvek alapján plauzibilis azt gondolnunk, hogy egy dolog esszenciális tulajdonságai *nem* azonosíthatók azokkal a tulajdonságokkal, amelyekkel szükségszerűen rendelkeznek. Tehát az a tény, hogy valamely dolognak melyek a lényegi tulajdonságai nem tárható fel pusztán modális megközelítések alapján. Ez nem jelenti azt, hogy egy dolog ne rendelkezne szükségszerűen a lényegi tulajdonságokkal: ha egy dolog lényegileg rendelkezik egy tulajdonsággal, akkor szükségszerűen rendelkezik vele, azonban ez az összefüggés fordítva nem áll fenn. A modális megközelítés által megadott kritérium tehát nem elegendő egy dolog lényegi tulajdonságainak meghatározásához (lásd Fine 1994: 4).¹²

Hasonlóképp, egy dolog másiktól való függése sem tisztázható pusztán modális fogalmak segítségével. Lássuk az érvet! Vegyük az a dolgot és az $\{a\}$ egyelemű halmazt, amelynek egyetlen eleme a . Szükségszerű, hogy a $\{a\}$ -hoz tartozik, mivel (i) szükségszerű, hogy $\{a\}$ akkor létezik, ha a létezik, illetve (ii) szükségszerű, hogy a $\{a\}$ -hoz tartozik, ha a és $\{a\}$ egyaránt létezik. Tehát a modális megközelítés szerint a -nak lényegi tulajdonsága az, hogy $\{a\}$ -hoz tartozik, mivel szükségszerű, hogy a $\{a\}$ -hoz tartozik. Más szóval, a annak köszönhetően a , hogy $\{a\}$ -hoz tartozik, vagyis

¹² Fine (1994) szerint egy dolog *esszenciája* az, amit a dolog „valódi *definíciója*” meghatároz. Tulajdonképpen Fine azt a tradicionális arisztotelészi nézetet újítja fel, amely szerint „a definíció az esszencia formulája” (1031a11) (Arisztotelész 1992: 131). Néhány további arisztotelészi meghatározás: „Minden egyes dolog esszenciájának formulája [vagyis definíciója] az, amelyben nincs benne a dolog neve, ám amely formula kimondja a dolgot” (1029b20-21), illetve „Az individuumok esszenciája az, amit önmaguknál fogva állítunk róluk” (1029b13-14) (uo: 128). A karosszékem definíciója nem tartalmazza a Napóleonhoz való viszonyát, tehát a *Napóleontól való különbözőség* nem lényegi tulajdonsága a karosszékemnek.

esszenciálisan függ $\{a\}$ -tól. Azonban nehéz lenne elfogadni ezt a konklúziót. (Lásd többek között: Fine 1994, 1995, Lowe 1998, Molnar 2003.)

A probléma az, hogy például Napóleon lényegének egyáltalán nem része az, hogy valamely halmazhoz, jelen esetben a $\{\text{Napóleon}\}$ egyelemű halmazhoz tartozzon. Akkor lenne Napóleon lényegi tulajdonsága az, hogy $\{\text{Napóleon}\}$ -hoz tartozik, ha Napóleon csak abban az esetben lenne Napóleon, amennyiben $\{\text{Napóleon}\}$ -hoz tartozik. De egyáltalán nincs okunk ezt feltételezni. Ugyanis Napóleon, az azonosságát tekintve, független attól a halmaztól, amelynek eleme, miközben a halmaz, amelynek Napóleon az egyetlen eleme, létezését és azonosságát tekintve is Napóleonra függ.¹³ Ezt az *aszimmetriát* nem tudja biztosítani egy modális megközelítés. De térjünk vissza az eredeti témánkhoz.

Lowe (2006: 202-204) az igazságalkotás kapcsán használja fel azokat az eredményeket, amelyek az esszenciális függés szükségszerű függéstől való megkülönböztetése jelent. Lowe cáfolni igyekszik azt, hogy az igazságalkotás pusztán modális alapon tisztázható lenne. Többek között azért, mert a modális megközelítés nem zárja ki azt az igazságalkotásra nézve kellemetlen következményt, hogy bármely *szükségszerű létező* létezésétől szükségszerűen függ valamennyi (akár kontingens) propozíció igazsága! Lowe érve természetesen azon a feltevésen alapszik, hogy vannak olyan dolgok (a szükségszerű létezők), amelyek lényegének része, hogy léteznek, más szóval, amelyek létezésüket tekintve nem függenek esszenciálisan semmilyen más dologtól. Tegyük fel egyrészt, hogy a számok eleget tesznek ennek a követelménynek. Tegyük fel továbbá, hogy az a propozíció, *hogy a palacsinta a plafonon van* igaz. A modális megközelítés szerint egy igaz propozíció szükségszerűen függ egy bizonyos entitástól, amennyiben metafizikailag szükségszerű, hogy a propozíció igaz, ha az entitás létezik. Ha elfogadjuk ezt a modális megközelítést, akkor minden további nélkül mondhatjuk azt, hogy, például, a 2 szám igazzá teszi azt, *hogy a palacsinta a plafonon van*. Tény ugyanis, hogy az említett propozíció, az igazságát tekintve, szükségszerűen

¹³ Ahogy különbséget teszünk szükségszerű és esszenciális függés között, a függés módja szerint, érdemes különbséget tennünk *egzisztenciális*, illetve *azonossági* függés között, aszerint, hogy milyen vonatkozásban, létezését vagy azonosságát tekintve, függ egyik entitás a másiktól. (Lásd: Lowe (1998: 147-151.) $\{\text{Napóleon}\}$ nem csupán azonosságát, de létezését tekintve is Napóleonra függ. Miközben az azonossági függés *minden esetben* esszenciális függés, az egzisztenciális függés lehet szükségszerű függés is, ahogy azt a következő bekezdésben példázom.

függ a 2 számtól: a 2 szám, amennyiben szükségszerű létező, úgy szükségszerű, hogy a proposíció csak abban az esetben igaz, ha a 2 szám létezik. Még ha ezt kénytelenek vagyunk is elfogadni, akkor sem tűnik kielégítő válasznak az, hogy a 2 szám teszi igazzá azt a proposíciót, *hogy a palacsinta a plafonon van*.

Ezen a ponton azzal az ellenvetéssel lehetne élni, teszi hozzá Lowe, hogy az érvben nem megfelelő módon történik hivatkozás a *metafizikai szükségszerűsége*re. Nyilvánvaló, hogy nem sok köze van a 2 számnak ahhoz a proposícióhoz, *hogy a palacsinta a plafonon van*, hiszen a 2 szám létezése ellenére a proposíció hamis is lehet. Tehát az igazságalkotó „nem, vagy nem pusztán, az a valami, amelynek létezése szükségszerűsíti a proposíció igazságát, hanem az a valami, amelynek *nem*-létezése szükségszerűsíti annak hamisságát – más szóval, az a valami, amelynek létezése *metafizikailag* szükségszerűsíti a proposíció igazságát” (2006: 202). Azonban ez a megoldás sem megnyugtató. A lehetséges világok terminológiájában kifejezve: az igazságalkotó egyetlen olyan lehetséges világban sem létezik, amelyben a proposíció hamis. Tehát az igazságalkotó olyan entitás, amely *kizárólag* azokban a lehetséges világokban létezik, amelyekben igaz az a proposíció, amit igazzá tesz. Más szóval: szükségszerű, hogy az entitás akkor létezik, ha a proposíció igaz. Ez viszont, úgy tűnik, hogy, hasonlóan a *szupervenienencia téziséhez* nem biztosítja az igazságalkotás aszimmetriáját, hiszen ezen az alapon, azt is mondhatnánk, hogy az igazságalkotó létezése a proposíció igazságától függ.

Lowe (2006: 203), a fenti következményt elkerülendő, azt javasolja, hogy az igazságalkotásra *esszenciális függésként* és ne *szükségszerű függésként* tekintsünk. Ezt fejezi ki a következő elv:

(IA_{essz}) *e* igazzá teszi <p>-t, ha <p> *lényegének része*, hogy <p> igaz, ha *e* létezik.

Ha <p>, az igazságát tekintve, *esszenciálisan* függ *e* létezésétől, akkor *e* <p> igazságalkotója, tehát <p> nem az, ami, vagyis nem igaz, ha *e* nem létezik. Ugyanakkor *e* nem függ *esszenciálisan* <p>-től, sem természetét, sem létezését tekintve. Úgy tűnik, hogy az igaz proposíció *esszenciális függése* attól az entitástól, amely igazzá teszi, garantálja az – intuitíve is – elvárt aszimmetriát.

Felmerülhet a kérdés, hogy (IA_{essz}) miért nem ölti az igazságalkotás definíciójának szabatos formáját. Lowe egy sajátos okból nem tartja lehetségesnek, hogy a 'ha' helyére

a definíciót biztosító 'akkor és csak akkor, ha' kerüljön. A következőképp érvel: miközben nem vezet problémához azt állítani, hogy ha $\langle p \rangle$ lényegének része, hogy $\langle p \rangle$ igaz, ha e létezik, akkor e $\langle p \rangle$ igazságalkotója, azt már problémás lenne állítani, hogy ha e $\langle p \rangle$ igazságalkotója, akkor $\langle p \rangle$ lényegének része, hogy $\langle p \rangle$ igaz, ha e létezik (2006: 210).

Az érvelés alapja az esszenciális függéssel kapcsolatos következő plauzibilis feltételezés:

(EF) *x nem függhet esszenciálisan y -től, ha előfordulhat, hogy y nem létezik, miközben x létezik.*

Lowe amellet érvel, hogy a proposíciók annak ellenére is létezhetnek, hogy az az entitás, amely igazá teszi őket, nem létezik. Ha az érvek helyesek, akkor végleg le kell vonnunk azt a következtetést, hogy $\langle p \rangle$ igazsága nem merül ki egyszerűen abban, hogy $\langle p \rangle$ szükségszerűen függ a $\langle p \rangle$ -t igazá tevő e létezésétől. Más szóval: $\langle p \rangle$ igazságából nem következik szükségszerűen e létezése.

Tegyük fel, hogy minden proposíció *szükségszerű létező*, azaz nincs olyan lehetséges világ, amelyben, például, az a proposíció, *hogy e létezik*, nem létezik. Az, hogy a proposíciókat szükségszerű létezőknek tartjuk, még nem jelent azonnal problémát, hiszen a proposíciók vonatkozhatnak szükségszerű létezőkre is, például más proposíciókra vagy mondjuk számokra: annak a proposíciónak az igazsága, *hogy a 2 szám létezik*, a 2 szám létezésétől függ, amely szám – feltételezésünk szerint a számok maguk is szükségszerű létezők – minden lehetséges világban igazá teszi a proposíciót. A probléma akkor merül fel, ha az egzisztenciális proposíció igazságalkotói kontingens létezők. Legyen az e entitás, mondjuk, a számítógépem. A proposíciót igazá tevő entitás *kontingensen létezik*, hiszen előfordulhat, hogy a számítógépem nem létezik. Vagyis van olyan lehetséges világ, amelyben létezik az a proposíció, *hogy a számítógépem létezik*, de a számítógépem nem létezik. Ha tehát előfordulhat, hogy e nem létezik, akkor a szükségszerűen létező proposíció, a fenti feltételezés alapján, nem függhet esszenciálisan a kontingensen létező igazságalkotótól.

De mi van akkor, ha a propozíciók, éppúgy, mint az őket igazgató entitások, *kontingens létezők*? A propozíciók egyik elterjedt felfogása szerint egy $\langle a \text{ az } F \rangle$ formájú propozíció akkor (és csak akkor) létezik, ha léteznek azok az entitások, amelyekre a propozíció vonatkozik, vagyis létezik a és F .¹⁴ Ezek szerint, $\langle a \text{ az } F \rangle$ lényegének része, hogy akkor (létezik, illetve akkor) igaz, ha a és F létezik. Ugyanakkor nem szükségszerűen következik ebből az, hogy $\langle a \text{ az } F \rangle$ igaz akkor és csak akkor, ha a és F létezik. Plauzibilis azt gondolni, hogy van olyan entitás, amelynek köszönhetően $\langle a \text{ az } F \rangle$ igaz, de $\langle a \text{ az } F \rangle$ mégsem arra az entitásra vonatkozik. Legyen $\langle a \text{ az } F \rangle$ igazságalkotója egy olyan e entitás, amely nem a és nem is F , hanem egy ezekhez képest új entitás.¹⁵ Más szóval: $\langle a \text{ az } F \rangle$ lényegének része, hogy akkor igaz, ha e létezik. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy $\langle a \text{ az } F \rangle$ lényegének része, hogy akkor *létezik*, ha e létezik, hiszen az igazságalkotó, amelynek létezésétől a propozíció igazsága esszenciálisan függ, nem az az entitás, amelyre a propozíció vonatkozik. Mivel a kontingensen létező propozíció lényegének része, hogy akkor létezik, ha azok az entitások is léteznek, amelyekre vonatkozik, ezért a propozíció akkor is létezhet, ha e , amely igazgató teszi a propozíciót, nem létezik. Ez viszont újra csak ellentmondani látszik annak a feltevésnek, miszerint egy bizonyos entitás nem függhet esszenciálisan egy másik entitástól, amennyiben előfordulhat, hogy az utóbbi nem létezik.

¹⁴ A propozíciókra első körben úgy gondolnak a filozófusok, mint szükségszerű létezőkre. Ugyanakkor egyre inkább elterjedőben van az a nézet, miszerint a propozíciók létezése azoktól a dolgoktól függ, amely dolgokra a propozíció vonatkozik. Eszerint, ha az a dolog, amelyre a propozíció vonatkozik kontingens létező, akkor a propozíció létezése is kontingens. Ha nem létezik az a dolog, amire a propozíció vonatkozik, akkor a propozíció sem létezik. Ez leginkább a *szinguláris* propozíciók esetében igazán szembeűnő. Ugyanis egy szinguláris propozíció *per definitonem* olyan propozíció, amely akkor létezik, ha az a bizonyos dolog is létezik, amelyre vonatkozik.

A szinguláris propozíciók elméletének leginkább russelli gyökerei vannak, hiszen Russell (1903) úgy gondolta, hogy az a dolog, amelyre a propozíció vonatkozik nem egyszerűen *vonatkozási* relációban áll a propozícióval, hanem egész egyszerűen a propozíció *összetevője*. Ha viszont a propozíció összetevője az a dolog, amire a propozíció vonatkozik, akkor nyilvánvaló, hogy a propozíció nem létezhet, ha nem létezik a propozíció összetevőjeként beazonosított dolog.

¹⁵ Lowe konkrétan az a F -ségére gondol, mint olyan entitásra, amely $\langle a \text{ az } F \rangle$ igazságalkotója. Az a F -sége egy olyan F -ség módusz [*modes of F-ness*], amellyel a rendelkezik. A móduszok, avagy *trópusok*, olyan *partikularizált tulajdonságok*, amelyekkel a rendelkezik és, amennyiben a rendelkezik, úgy semmilyen más partikularis dolog nem rendelkezhet vele. Az a F -sége módusz nem azonos sem a -val, amely rendelkezik vele, sem F -el, amely Lowe szerint egy univerzálé, és amelynek a F -sége az egyik aktuálisan létező példánya. A móduszokról vagy trópusokról mint igazságalkotókról, és így Lowe módusz-konceptiójáról is, több szót ejtek majd 3.3.3-ban.

Összegezve Lowe nézeteit: az igazságalkotás intuitíve is elismert *aszimmetriájának* megőrzéséhez az igazságalkotást esszenciális függésként kell beazonosítanunk és nem egyszerűen szükségszerű függésként. Ehhez azonban nélkülözhetetlen egy olyan *lényeg* fogalom bevezetése, amely finomabban árnyalt, mint a *szükségszerűségé*. Fine és Lowe *lényeg* fogalmának segítségével pontosabban meghatározható az igazságalkotás két entitás között fennálló szoros viszonya. Ugyanakkor, szerencsésebb (IA_{essz})-ben a 'ha' kifejezést nem felcserélni az (IA_{essz})-t definícióvá alakító 'akkor és csak akkor, ha' kifejezéssel. Az már egy további kérdés – bár az elmélet elfogadhatósága szempontjából kétségtelenül életbevágó kérdés – hogy miképp adható meg az igazságalkotás formálisan szabatos definíciója a *lényeg* fogalmának segítségével. Az elgondolás vitathatatlán előnyének tartom, hogy ígéretes alternatíváját nyújtja az igazságalkotást pusztán szükségszerűsítésként meghatározó elméletnek, ami szerint az igazságalkotáshoz elégséges, ha egy bizonyos entitás és az igaz proposíció között fennáll a szükségszerűsítés. A szükségszerűsítés nem elégséges, legfeljebb szükséges feltétele az igazságalkotásnak. Azt mondhatjuk, hogy amennyiben $\langle p \rangle$ lényegének része, hogy $\langle p \rangle$ igaz, ha e létezik, úgy szükségszerű, hogy $\langle p \rangle$ igaz, ha e létezik, de azt nem mondhatjuk, hogy amennyiben szükségszerű, hogy $\langle p \rangle$ igaz, ha e létezik, úgy $\langle p \rangle$ lényegének része, hogy $\langle p \rangle$ igaz, ha e létezik.

2.5 Primitív igazságalkotás?

Nem mindenki gondolja úgy, hogy az igazságalkotás valamilyen értelemben is analizálható vagy tisztázható lenne. Heil (2003: 67) például pesszimista az igazságalkotás bármiféle pozitív megközelítésének lehetőségét illetően: „Kétlem, hogy az igazságalkotást megvilágító módon – azaz, egyszerűbb és érthetőbb fogalmakat felhasználva – tisztázni lehetne.”

Bizonyos értelemben hasonló állásponton van Rodriguez-Pereyra (2002: 34-35, 2005: 26), aki szintén amellet érvel, hogy az 'igazzá tesz' kifejezést világosan megértjük anélkül, hogy más kifejezéseket segítségül hívnánk. Ugyanakkor nem tagadja annak lehetőségét, hogy az igazságalkotás definiálható. Vagyis a következő definíció pontosan megadja az igazságalkotás szükséges és elégséges feltételeit:

(IA_{prim}) *e* igazzá teszi $\langle p \rangle$ -t akkor és csak akkor, ha $\langle p \rangle$ igaz *e* alapján.

Még ha el is ismerjük, hogy az igazságalkotás olyan fogalom, amely nem tehető világossá más fogalmak által, felmerül néhány kérdés magával a definícióval kapcsolatban. Egyfelől, a definícióktól alapvetően azt várjuk el, hogy ne legyenek körkörök. Ennek a követelménynek nyilvánvalóan nem felel meg (IA_{prim}), ahogy maga Rodriguez-Pereyra is állítja, „az 'igaznak levés ... alapján' jelentésében szinte megegyezik az 'igazzá téve ... által' kifejezéssel” (2002: 35). Másfelől, az *alapján* fogalom túlságosan homályos ahhoz, hogy ne merüljön fel bennünk az igény annak pontosítására.

Ennek ellenére (IA_{prim}) nem feltétlen van rosszabb helyzetben a többi definícióhoz vagy meghatározáshoz képest. Egyrészt az igazságalkotás különböző koncepciói által nyújtott definíciók több esetben elfogadhatatlan elméleti következményekkel járnak, illetve az igazságalkotásnak kizárólag a szükséges feltételeit adják meg, az elégséges feltételeit nem. Nem eldöntött tény tehát, hogy az igazságalkotásnak van-e nem-körkörös definíciója, illetve van-e egyáltalán bármiféle definíciója. Másrészt, azt hiszem, igazat kell adnunk Rodriguez-Pereyra-nak (2006: 187) abban, hogy a homályosnak tekintett *alapján* a legtöbb olyan fogalom magyarázatában is előfordulhat, amelyeket az igazságalkotás fogalmának tisztázásához vezetnek be. Tehát, ha azok a fogalmak, amelyeket az igazságalkotás fogalmának tisztázásához használunk fel, maguk is a homályosnak tartott *alapján* fogalom segítségével magyarázhatók, akkor (IA_{prim}) sem marasztalható el emiatt.

2.6 Összefoglalás

Ebben a fejezetben a következők mellett próbáltam érvelni: az igazságalkotás egy olyan függési reláció, amelynek fennállása akkor biztosított, ha létezik valami, amely ontológiailag megalapozza annak a proposíciónak az igazságát, amelyet igazzá tesz. Mivel a függési/megalapozási reláció minden esetben aszimmetrikus, ezért azok az elgondolások, amelyek nem biztosítják az igazságalkotás aszimmetriáját, nem adekvát módon adnak számot az igazságalkotás természetéről. Pontokba szedve:

(1) Nem minden *szükségszerűsítés* igazságalkotás. Tehát, az igazságalkotás és a szükségszerűsítés között, legyen az akár logikai vagy metafizikai szükségszerűsítés, nem áll fenn azonosság. A szükségszerűsítés legfeljebb szükséges, de nem elégséges feltétele az igazságalkotásnak.

(2) A *szupervenienencia* nem függési reláció, vagyis nem biztosítja az igazságalkotás aszimmetriáját. Hasonlóan a szükségszerűsítéshez, a szupervenienencia is inkább „kísérő jelensége”, mondhatni „szimptomája” az igazságalkotásnak, mint meghatározó sajátossága.

(3) Az igazságalkotás mint *ontológiai függés*, attól függetlenül, hogy elemezhető-e vagy sem, biztosítja a megkövetelt aszimmetriát. Két bemutatásra került alternatíva közül az egyik nem adja fel azt a lehetőséget, hogy az igazságalkotás természete definiálható nem-körkörös módon az *esszenciális függés* fogalmának segítségével, miközben a másik nem tartja ezt igazán szerencsés vállalkozásnak, vagyis a legtöbb, amit elmondhatunk az igazságalkotásról az, amiből kiindultunk, hogy ontológiai függés.

(4) Amikor azt tagadjuk, hogy az igazságalkotás azonos a szükségszerűsítéssel, akkor nem azt tagadjuk, hogy az igazságalkotó *szükségszerűsíti* az általa igazzá tett proposíciót, csupán azt tagadjuk, hogy bármi, ami szükségszerűsíti a proposíció igazságát, egyúttal a proposíció igazságalkotója is.

3. fejezet

AZ IGAZSÁGALKOTÁS ONTOLÓGIÁJA

3.1 Bevezetés

Eddig leginkább azzal foglalkoztunk, hogy milyen módon viszonyulhat az igazságalkotó az általa igazzá tett igazsághordozóhoz. Vizsgálódásaink közben azonban nem tértünk ki arra, hogy miféle entitások is az igazságalkotók. Ebben a fejezetben, pótolva ezt a hiányosságot, az igazságalkotás elméleteinek ontológiai implikációit vizsgálom meg. Hogy mit is jelent a metafizikában az igazságalkotók ontológiai implikációival való elszámolás, Armstrong tökéletesen fogalmazza meg:

Bizonyos igazságok esetében bizonyos igazságalkotók kijelölése nem más, mint ezen igazságalkotók ontológiánkban való elismerése. Az elismert igazságalkotók teljes tartománya alkotja a metafizikát, ami arra a lényeges momentumra hívja fel a figyelmünket, hogy az igazságalkotók felkutatása épp olyan vitatott és bonyolult vállalkozás, mint maga a metafizika. Azt gondolom, hogy az igazságalkotók keresésébe kezdeni a metafizika, vagy legalábbis a realista metafizika, vállalkozásának legtanulságosabb és leghasznosabb átszervezése. (2004a: 23)

Az igazságalkotók felkutatásával egyúttal az ontológiai elköteleződéseinket is tisztázzuk: ha választ adunk arra a kérdésre, hogy *mi teszi igazzá* a proposícióinkat, akkor azzal választ adunk arra a kérdésre is, hogy *mi az, ami létezik*. Ha azt mondjuk, Quine-t parafrazálva, 'hogy létezni annyi, mint igazzá tenni', akkor ezzel meg van annak az elvi lehetősége, hogy ugyanazon ontológiai elkötelezések vállalásához jussunk, mint amire a quinei kvantifikációs elmélet alapján jutnánk. Nem alaptalan tehát az ontológiai elkötelezések tisztázásában ortodoxnak tartott quinei *kvantifikációs* elmélet alternatívájaként tekinteni az igazságalkotók felkutatását megcélzó elméletekre. Adott tehát, hogy szemügyre vegyük a két ontológiai megközelítés közti különbséget.

Ebben a fejezetben tehát a következőkre vállalkozom: először is, bemutatom, hogy miben tér el az *igazságalkotás elvet* alapul vevő ontológiai vállalkozás a bevett quine-i kvantifikációs elmélet inspirálta ontológiáktól; másrészt, kitérek azon entitások

természetének a vizsgálatára, amelyek a legjobb jelöltek az igazságalkotók szerepének betöltésére.

3.2 Igazságalkotó elv és ontológiai elköteleződés

Quine (1948/2002) ontológiáról vallott nézetének népszerűsége annak egyszerűségében rejlik: az egzisztenciális kvantor használata minden tekintetben elegendő ahhoz, hogy az ontológiai elköteleződéseinket tisztázzuk. Quine felismerte, hogy pusztán a nevek használatával még nem döntünk el ontológiai kérdéseket, hiszen a nevek (Pegasus) *à la* Russell minden esetben átalkothatóak kvantifikációs kifejezésekké (van olyan x , amely pegazlik). Az ontológiai elköteleződéseink azáltal tisztázhatók, ha a kvantorokhoz kapcsolódó kötött változóink lehetséges értékeiként tekintünk azokra az entitásokra, amelyeket ontológiailag előfeltételezzünk. Quine szavaival: „Nagyon könnyen vállalhatunk ontológiai elkötelezettséget, ha például azt mondjuk, hogy *létezik valami* (kötött változó), ami közös a vörös házakban és naplementékben; vagy hogy *létezik valami*, ami egymilliónál nagyobb prímszám. (...) [L]ényegében ez, a kötött változók használata, az *egyetlen* mód arra, hogy ontológiailag elkötelezzük magunkat.” (2002: 128) Ha egy matematikus azt mondja, hogy *vannak* egymilliónál nagyobb prímszámok, akkor ontológiailag elköteleződik a számok mellett; ha egy fizikus azt mondja, hogy *vannak* szubatomi részecskék, akkor ontológiailag elköteleződik az elektronok mellett; ha én azt mondom, hogy *vannak* asztalok, akkor ezzel elköteleződöm az asztalok mellett stb..

Ezzel Quine azt is állítja, hogy az ontológiai kérdések valójában tudományos vagy mindennapi kérdések, vagyis az ontológia folytonos a tudományok vagy a hétköznapi diskurzusával. Mivel az ontológiai állítások ahhoz a fogalmi sémához igazodnak, amelyben az ontológiai kérdések felmerülnek, ezért nincs szó arról, hogy az ontológiai kérdések eldönthetetlenek lennének, vagy valamilyen értelemben is ellentmondának azoknak a tudományos elméleteknek vagy hétköznapi tényeknek, amelyeket alapul veszünk a kvantifikáció során. Az ontológiai állítások igazsága magától értetődő. Quine is ezt gondolja, amikor arra céloz, hogy „jellemző a metafizikára, vagy legalábbis a metafizika ontológiának hívott részére: annak, aki e tárgykörben egyáltalán igaznak tekint egy állítást, triviálisan igaznak kell tartania azt.” (2002: 125)

Úgy tűnik azonban, hogy a kvantifikációs elméletnek van egy támadható előfeltevése, mégpedig az, hogy kizárólag az létezik, amelyről egy (tudományos) elmélet úgy dönt, hogy létezik. Tehát ha igaznak tartok egy elméletet, akkor minden olyan entitás létezése mellett elköteleződött vagyok ontológiailag, amelynek az elmélet igaznak tartásához léteznie kell. Azonban a létezés és az ontológiai elköteleződés kérdése nem feltétlen fedi egymást: miért ne feltételezhetnénk azt, hogy valami létezhet akkor is, ha ontológiailag nem vagyunk elkötelezettek a létezése mellett. Erre az első nekifutásra talán ellentmondónak látszó elgondolásra alapozva, Ross Cameron (2008a) egy olyan alternatívát vázol fel, amelynek lehetőségét az ontológiai elköteleződés quinei kritériumai alapján ki kellene zárjunk.

Íme az alternatíva. Először is tekintsünk a fizikai tárgyakra, például az asztalokra, elemi részecskék komplexumaiként. Továbbá tegyük fel az érv kedvéért, hogy ontológiámban nem férnek el az olyan komplex tárgyak, mint amilyenek például az asztalok. Vagyis: kizárólag az egyszerű entitások létezése mellett köteleződöm el ontológiailag, az egyszerű entitásokból (például: elemi részecskékből) összeálló komplex entitások (például: egy komplex fizikai tárgy) létezése mellett nem.¹⁶ Vegyük konkrétan azt az asztalt, amin írok. Ez az asztal elemi részecskék (a , b , c , stb.) összessége. Tehát, amennyiben ragaszkodom a komplex tárgyakkal kapcsolatos ontológiai előfeltevéseimhez, akkor én csupán az a , b , c , stb. részecskék mellett vagyok ontológiailag elkötelezett, a részecskék összessége mellett nem. Mindennek ellenére nem kívánom tagadni a 'van egy asztal' mondat igazságát. Ez viszont már ellenmondásokhoz vezet a kvantifikációs elmélet ontológiai elköteleződésekre vonatkozó kritériumai szerint. A Quine által felállított kritérium alapján, ha elfogadom a 'van egy asztal' mondat szószerinti igazságát, akkor nem válaszolhatok 'nem'-mel a 'vajon ontológiailag elköteleződött vagyok-e az asztalok létezése mellett?' kérdésre. Mivel igaznak ismerem el azt, hogy *van* egy asztal, ezért a kvantifikációs elmélet kritériumát alapul véve, ontológiailag elköteleződött *vagyok* az asztal létezése mellett. Azonban ez nemhogy tisztázná az ontológiai előfeltevéseimet az asztalokkal és más komplex tárgyakkal kapcsolatban, sokkal inkább ellentmond annak.

¹⁶ Tulajdonképpen a Van Inwagen (1990) által kidolgozott mereológiai nihilizmusról van szó. Eszerint attól, hogy a részecskék elrendeződése asztalszerű, még nem jelenti azt, hogy léteznek asztalok.

Hogyan oldható fel a probléma a kvantifikációs elméletben? Nagyon úgy tűnik, hogy sehogy, ugyanis, vagy tagadnom kellene a 'van egy asztal' mondat igazságát, vagy el kellene fogadnom, hogy a komplex tárgyak létezését érintő averzióim nem alapozhatók meg egy konzisztens ontológiai elgondolásban, egyszerűbben: el kell fogadnom a komplex tárgyak létezését. Azonban egyik lehetőség sem igazán elfogadható a számomra: sem az, hogy bizonyos metafizikai meggyőződéseimmel ellentétben, triviális választ adjak az ontológiai elköteleződéssel kapcsolatos kérdésekre, sem az, hogy kontraintuitív módon tagadjam azt, ami igaz.

Ha viszont az ontológiai elköteleződések az igazságalkotás elmélet által nyújtott kritériumok alapján tisztázzuk, vagyis az igazságalkotók felkutatásával, akkor kiküszöbölhető ez a probléma. Mivel az asztal, mint elemi részecskékből összeálló komplex tárgy, nem több ontológiailag az asztal részeinek tekintett részecskéknél, ezért azt a proposíciót, *hogyan van egy asztal*, az *a*, *b*, *c*, stb. elemi részecskék teszik igazzá. Tehát szükségtelen az asztal létezése mellett elköteleződnünk ontológiailag, miközben elismerhetjük azt, hogy vannak asztalok, hiszen az asztalt alkotó részecskék létezése elégséges annak igazságához, *hogyan van egy asztal*. Az ontológiai elköteleződés valamely entitás mellett, illetve az entitások létezésének elismerése nem minden esetben esik egybe. Elismerem, hogy vannak asztalok, de ontológiailag csak azok mellett az elemi részecskék mellett köteleződöm el, amelyek igazzá teszik azt, *hogyan van egy asztal*. Még ha ez az érv nem is győz meg mindenkit arról, hogy az igazságalkotás elmélet bizonyos előnyökkel bír a kvantifikációs elmélettel szemben, annyit mindenképp világossá tesz, hogy az ontológiai elköteleződések tisztázásának kritériumai eltérnek a két elméletben.

Van azonban egy további indok is arra vonatkozóan, hogy az igazságalkotás elméletet a quinei felfogástól eltérő ontológiai vállalkozásnak tekintsük. Az igazságalkotók felkutatása meglehetősen egyszerű vállalkozásnak tűnik, ha az olyan (pozitív) egzisztenciális igazságokra gondolunk, mint amilyen például az, *hogyan van legalább egy ember*. Azonban már korántsem ilyen egyszerű az igazságalkotók szerepére megfelelő entitásokat találni, ha olyan proposíciókról van szó, amelyekkel egy bizonyos *predikációt*, azaz egy bizonyos dologra vonatkozóan egy vagy akár több tulajdonság tulajdonítását fejezzük ki. Nagyon úgy tűnik, hogy az ilyen esetekben, *pace* Quine, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a predikátum ontológiai jelentőségét. A kérdés persze az,

hogya ha elfogadjuk az *igazságalkotó elvet*, akkor miért is nem elég a szubjektum kifejezés ontológiai implikációit szem előtt tartani? Első látásra könnyű megválaszolni a kérdést. Vegyünk egy egyszerű példát: <ez az alma piros>. Az előttem lévő alma létezése önmagában nem teszi igazzá a proposíciót, mivel az alma lehetne zöld is. Az alma létezése tehát nem elégséges a proposíció igazságához, mivel van olyan lehetséges világ, amelyben az alma létezik, de <ez az alma piros> hamis, ti. az a lehetséges világ, amelyben az alma zöld. Ahhoz, hogy a proposíció igaz legyen, szükség van arra, hogy az alma rendelkezzen a predikátum által kifejezett szintulajdonsággal, vagyis az almának pirosnak kell lennie.

Ezek szerint az igazságalkotók felkutatásának feladata leginkább akkor válik érdekessé, ha olyan tulajdonságok tulajdonításával kapcsolatos predikációkról van szó, amely tulajdonságokkal a dolog kontingensen rendelkezik. Az ilyen esetekben nem kerülhetjük ki a tulajdonságokra, mint létező entitásokra való hivatkozást. Ez viszont azt is jelenti, hogy az igazságalkotás elméletnek, mint ontológiának a predikatív kifejezések ontológiai implikációival is el kell számolnia, amivel a quinei kvantifikációs elmélet nem kíván törődni. Armstrong leginkább ebben látja az igazságalkotás elmélet és a kvantifikációs elmélet közti eltérést az előbbi javára:

Ahogy én látom, az igazságalkotók felkutatásának egyik nagy előnye abban rejlik, hogy nem pusztán a proposíciók szubjektum kifejezéseinek, hanem azok *predikátumainak* metafizikai implikációira is figyelmet szentel. (...) [A]mikor az igazságok igazságalkotóit vesszük szemügyre, akkor a szubjektum nincs előnyösebb helyzetben, mint a predikátum, mindkettő ontológiai implikációira részrehajlás nélkül vagyunk tekintettel. (2004a: 23-24)

Quine szerint a predikátumok nem jelölnek ontológiai létezőket, vagyis az ontológiai elköteleződéseink tisztázása során nem kell elszámolnunk velük. Ez a meggyőződése nagyrészt annak köszönhető, hogy Quine, nominalista lévén, nem ismerte el az olyan entitások – a tulajdonságok és a relációk – létezését, amelyek valamilyen módon a predikátumokhoz kapcsolódnak.¹⁷ Ha ezt elfogadjuk, akkor jó okunk van azt feltételezni,

¹⁷ Bár kétségtelen, hogy Quine a kvantifikációs elmélettel a nominalizmusát igyekezett megtámogatni, ugyanakkor nem tagadta – az általa nyújtott kritériumok alapján nem is tagadhata – a tulajdonságok létezése melletti elköteleződés lehetőségét. Ahogy fentebb is megjegyeztük, „nagyon könnyen vállalhatunk ontológiai elkötelezettséget”, vagyis a kvantifikációs elmélet nem biztosít a nominalista számára ontológiai

hogy a quinei kvantifikációs elmélet inkompatibilis az *igazságalkotó elvvel*, hiszen nagyon úgy tűnik, hogy a predikátumok ontológiai jelentőségének tagadása lehetetlenné teszi azt, hogy a predikatív proposíciók igazságalkotóit felkutassuk. A predikátumokhoz valamilyen módon viszonyuló tulajdonságok vagy relációk létezésének elismerése szükséges annak az entitásnak a létezéséhez, amely elégséges a proposíciók igazságához.

Azonban nem mindenki ért egyet az inkompatibilitás vádjával. Josh Parsons (1999) és Lewis (2003) egyaránt amellet érvel, hogy a két elgondolás elfogadásával együtt járó ontológiai következmények nem feltétlen mondanak ellent egymásnak. Mint láttuk, a kvantifikációs elmélet szerint kizárólag a proposíciók, pontosabban mondatok szubjektum-kifejezésének ontológiai implikációi számítanak. Ha viszont elő lehet állni egy olyan elmélettel, amely szerint a szubjektum-kifejezés által jelölt dolog létezése elégséges ahhoz, hogy igazzá tegye a kérdéses predikációt, akkor az igazságalkotás által megkövetelt ontológiai elköteleződések kompatibilisek lehetnek a kvantifikációs elmélet által preferált ontológiai állásponttal. Magyarul, nominalistaként is elszámolhatunk az igazságalkotókkal. Armstrong maga sem zárja ki ennek lehetőségét, amikor következőket állítja: „Quine, és azok, akik Quineianusok, noha fenntartják a predikátum ontológiai jelentéktelenségét, (ha ők is azt akarják!) van igazságalkotója a partikulárának tulajdonságokat tulajdonító igazságoknak. Az igazságalkotó maga a partikuláré” (1997: 122).

3.3 Az igazságalkotók változatai

Mi tesz egy entitást igazságalkotóvá? Azok, akik az igazságalkotók felkutatására vállalkoznak, még ha más és más ontológiai kategóriához tartozó entitást sorolnak is az igazságalkotók közé, nagyrészt egyetértenek a következő néhány dologban.

védettséget a tulajdonságok és más ontológiailag kétséges entitások létezése melletti elköteleződéssel szemben.

Miért ne lehetnének a kvantifikáció lehetséges értékei tulajdonságok? Például, van olyan x , amely egy szín. Mivel a *piros* színtulajdonságra igaz az 'egy szín' predikátum, ezért ontológiailag máris el vagyunk kötelezve egy tulajdonság létezése mellett. De mivel Quine szerint az ontológia kérdései alapvetően nyelvi kérdések, a nominalista képes minimálisra csökkenteni a tulajdonságok melletti elköteleződés veszélyét. A kvantifikáció változói mindig szubjektum kifejezések, és mivel minden név kiküszöbölhető, ezért egy színnevet ('piros') tartalmazó mondat ('a piros egy szín') is minden további nélkül átalakítható oly módon, hogy a szubjektum kifejezés csak egy kvantifikált kötött változó legyen ('minden x dolog, ha x piros, akkor x színes'). Ez a megoldás lehetővé teszi, hogy a kötött változó lehetséges értéke ne egy (szín)tulajdonság legyen, hanem az a dolog, amelyre a kérdéses színpredikátum igaz.

(1) *Az igazságalkotó szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát.* Egy entitás akkor tesz igazzá egy proposíciót, ha a létezése nem csupán szükséges, de *elégséges* is ahhoz, hogy a proposíció igaz legyen. Másképp kifejezve: igazságalkotó *az* az entitás, amely *ha* igazzá tesz egy proposíciót, *akkor* a létezése szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát. (Emlékezzünk: ha a kondicionálist megfordítva olvassuk, akkor minden olyan dolog igazságalkotó lehet, ami szükségszerűsíti egy proposíció igazságát, ami nem igaz.) Avagy: *az* az entitás, amely nem létezne, ha az általa igazzá tett proposíció nem lenne igaz.

(2) *A szükségszerűsítő igazságalkotó az igazság minimális igazságalkotója.* Amikor azokról az igazságalkotókról beszélünk, amelyek szükségszerűsítik egy proposíció igazságát, akkor általában nem úgy tekintünk az igazságot megalapozó entitásra, mint amelynek részei is biztosíthatják a proposíció igazságát. Magyarul: ha I teszi igazzá <p>-t, továbbá az I igazságalkotó része J entitásnak, akkor J-t nem, csak I-t tekintjük <p> igazságalkotójának. Ahogy nem gondoljuk azt például, hogy az egész világ teszi igazzá azt a proposíciót, *hogy az almám piros*, hiszen ezt a proposíciót, mondjuk, *az almám pirosnak levése* körülmény teszi igazzá, éppúgy nem gondoljuk azt sem, hogy *az almám pirosnak levése* körülmény teszi igazzá azt a proposíciót, *hogy van egy almám*. Az utóbbit önmagában az almám teszi igazzá, nem az a körülmény, hogy rendelkezik a *pirosnak levés* tulajdonságával.

(3) *Az igazságalkotók ontológiailag alapvető entitások.* Amikor azt mondjuk, hogy az igazságalkotó egy olyan entitás, amelynek létezése *elégséges* a proposíció igazságához, akkor ez alatt az értjük, hogy kizárólag ennek az entitásnak a létezése, *megalapozza* a proposíció igazságát, más szóval: nincs szükség más entitásra. Éppen ezért, ha az igazságalkotó nem egy proposíció igazságát szükségszerűsítő entitás lenne, akkor valójában nem kellene törődnünk az igazságalkotók meghatározásával, mondhatnánk azt is, hogy azért igazak a proposíciók, mert a világ olyan, amilyenek a proposíciókkal leírjuk. De ezzel nem mondunk semmit. A világ az összes igazság igazságalkotója, minket viszont egy bizonyos igazság igazságalkotója érdekel, nem az összes igaz proposícióé. A legtöbb igazzá tett proposíció nem általában a világról mond valamit, hanem egy bizonyos világban létező dologról. Egy ilyen igazság igazságalkotóját, ha *nem-triviális* módon akarjuk meghatározni, akkor fel kell kutatnunk azt a világban létező

dolgot, amely igazzá teszi. Ennek a világban létező dolognak olyan valaminek kell lennie, amelynek létezése *ontológiailag alapvető*. Mivel az igazságalkotók az igaz proposíciók ontológiai alapjai, ezért származtatott entitások nem lehetnek komoly jelöltek az igazságalkotók szerepére. Tegyük fel ugyanis, hogy egy igaz proposíciót ontológiailag egy származtatott entitás alapoz meg, mindaddig fel fog merülni a megalapozás kérdése, amíg el nem jutunk a láncban az ontológiailag legalapvetőbb entitásig, amelynek létezése garantálja a kérdéses proposíció igazságát.

Emellett, meg kell jegyeznünk, hogy az igazságalkotó entitások megfelelő kategóriába sorolásával, illetve az igazságalkotó entitások természetével kapcsolatos viták a *nem-esszenciális* predikációk esetében válnak igazán érdekessé. Amikor egy entitás esszenciális tulajdonságaival kapcsolatos proposíciók igazságalkotóira vagyunk kíváncsiak, akkor, ahogy a pozitív egzisztenciális igazságok esetében is, megfelelő jelöltnek tűnik maga az entitás, amely rendelkezik a kérdéses esszenciális tulajdonsággal. Azt a proposíciót, *hogy David Armstrong ember*, David Armstrong pusztán létezése teszi igazzá. De annak a proposíciónak, *hogy David Armstrong filozófus*, nem önmagában David Armstrong az igazságalkotója. David Armstrong pusztán létezése nem szükségszerűsíti a proposíció igazságát, hiszen Armstrong lehetne más is, mint filozófus. Vagyis: Armstrong akkor is minden további nélkül létezhetne, ha a proposíció hamis lenne.

Tehát az igazságalkotó-elméletek többsége egyetért abban, hogy az igazságalkotók a valóság *alapvető* létezőinek kategóriájába tartozó entitások. Abban viszont nincs egyetértés, hogy miféle entitások tartoznak ebbe a kategóriába. Az elméletek meglehetősen változatos képet tárnak elénk: igazságalkotók lehetnek *tények* vagy *körülmények* (Armstrong 1997, 2004a), partikuláris *dolgok* (Lewis 2003), illetve *móduszok* [*modes*] vagy *trópusok* [*tropes*] (Mulligan, Simons és Smith 1984, Martin 1996, Lowe 2006), hogy csupán a legismertebb jelölteket említsem. Vizsgáljuk meg tehát az igazságalkotók különféle változatait!

3.3.1 Tények és körülmények

„Amikor tényekről beszélek, (...) ez alatt olyan dolgokat értek, amelyek igazzá vagy hamissá tesznek egy proposíciót” (Russell 1918/1956: 122). „Amikor egy kijelentés

igaz, természetesen, van egy körülmény, ami azt igazgá teszi” (Austin 1950: 117). Armstrong ehhez a hagyományhoz kapcsolódik, amikor a kontingensen igaz predikációk igazságalkotóinak felkutatására vállalkozik: „Azt kérdezzük, hogy mi fogja biztosítani, igazgá tenni, alátámasztani, az ontológia alapját képezni annak az igazságnak, hogy *a* az *F*. Úgy tünik a nyilvánvaló jelölt az *a F-nek levése* [*a's being F*] körülmény” (1997: 116).¹⁸ Tehát a tradicionális és leginkább elterjedt nézet szerint a tények vagy a körülmények az igazságalkotói a predikációkat kifejező proposícióknak.

Armstrong, szemben Quine-nal és a többi nominalistával, a partikuláris dolgok mellett realista a tulajdonságok, illetve a relációk tekintetében is. Armstrong szerint a tulajdonságok és a relációk arisztotelészi értelemben vett *univerzálék*. (Lásd az univerzálé-realizmus melletti érveit többek között (Armstrong 1989, 1997). Mivel a tulajdonságok univerzálék, ezért nemcsak arról van szó, hogy egy partikularé több tulajdonsággal rendelkezhet (*a* az *F, G, H*), hanem több partikularé is rendelkezhet egy azon tulajdonsággal (*a, b, c* az *F*).

Továbbá, mivel minden tulajdonság arisztotelészi értelemben vett univerzálé, ezért nincsenek nem-példázott univerzálék, mi több, nincsenek pusztá, tulajdonságok nélküli partikulárek sem. Minden univerzálé példázódik valamely partikularé által, illetve minden egyes partikularé rendelkezik valamilyen tulajdonsággal vagy a partikulárek egymáshoz kapcsolódnak valamilyen reláció által. Ez nem jelenti azt, hogy a partikuláris dolgok vagy az univerzálék ne léteznének éppúgy, mint a körülmények, hiszen a körülmények az univerzálék dolgok általi példázódásai. Arról van szó csupán, hogy sem a partikulárek, sem az univerzálék nem léteznek anélkül, hogy ne lennének körülmények összetevői. Armstrong (1989, 1997) szerint tehát a világ *körülmények* és nem dolgok összessége.¹⁹ A körülmények azok az *alapvető* entitások, amelyekből absztrakció által jutunk el a partikuláris dolgokhoz, illetve az univerzálékhoz. Ha nem a körülmények lennének az ontológiailag alapvető entitások, akkor léteznének olyan partikulárek, amelyek nem rendelkeznek tulajdonságokkal, illetve lennének nem példázott univerzálék, amelyek önmagában vett létezését Armstrong nem ismeri el.

¹⁸ Armstrong Austinhoz hasonlóan a ‘körülmény’ kifejezést használja a ‘tény’ helyett a tényjellegű igazságalkotó entitások megnevezésére. Magam is ezt követem az alábbiakban.

¹⁹ Ezen a ponton Armstrong Wittgenstein (1922/2004) híres tézisére (1.1) utal, miszerint „a világ a tények és nem a dolgok összessége.”

Armstrong magukat a körülményeket is *partikuláris* entitásoknak tekinti. Ezek szerint, kétféle értelemben beszélhetünk partikulárékról: egyrészt vannak a *vézna partikulárék* [*thin particulars*], más szóval az összes tulajdonságaitól elvonatkoztatott *szubsztrátumok*, másrészt vannak a *tömött partikulárék* [*thick particulars*], amelyek a nem-relációs tulajdonságaikkal rendelkező tárgyak. Az utóbbiak maguk a körülmények. Ezt nevezi Armstrong a *partikularitás diadalának* (1997: 126).

De miért is elengedhetetlen Armstrong szerint a körülmények igazságalkotóként való bevezetése? Mi szükség van arra, hogy a partikuláris tárgyak, a tulajdonságok és a relációk mellett elismerjük létezőnek a körülményeket is? Nyomós érve van erre: vegyük az $\langle a \text{ az } F \rangle$ [$\langle a \text{ is } F \rangle$] formájú kontingens proposíciót, ami szerint egy partikuláris a dolog egy bizonyos F tulajdonsággal rendelkezik. Tegyük fel továbbá, hogy a proposíció igaz. Önmagában sem a , sem F nem képes igazzá tenni a proposíciót, mivel a és F akkor is létezhet, ha a nem F . (Mivel F univerzálé, F -et példázhatja b is.) Tehát $\langle a \text{ az } F \rangle$ csak akkor igaz, ha a F -ként létezik. Más szóval: az a F -nek levése körülmény teszi igazzá azt a proposíciót, *hogy a az F* .

Az a F -nek levése körülmény egy teljesen új entitás, nem egyszerűen a -ból és F -ből áll. Ami persze nem jelenti azt, hogy a és F nem összetevői a körülménynek, azt viszont igen, hogy a körülmény nem egyszerűen a és F összege: a körülmény és az összetevői nem rész-egész viszonyban állnak egymással. Armstrong meggyőződése az, hogy egy körülmény nem egyszerűen valamely partikularé és egy univerzálé *mereológiai* kompozíciója: az $a + F$ mereológiai összeg nem azonos az a F -nek levése körülménnyel.

Ez a meggyőződés a következő érveléssel támasztható alá. Ha egy körülmény nem több mint a részeinek mereológiai összege, akkor nem lenne különbség az a F -nek levése és b G -nek levése, illetve az a G -nek levése és b F -nek levése molekuláris körülmények között. Mindkét körülménynek ugyanazok a végső elemei: a , b , F , G , de a szóban forgó molekuláris körülmények egymástól függetlenül is fennállhatnak. Armstrong tehát amellet foglal állást, hogy el kell ismernünk a kompozíció *nem-mereológiai* formáját is: nem minden komplexum a részeinek mereológiai összege.²⁰ Ha ezt elfogadjuk, akkor

²⁰ Ha valaki nem találja meggyőzőnek a molekuláris körülményekre való hivatkozást, mivel a molekuláris körülmények maguk elemi körülmények mereológiai összegei, akkor az gondoljon az aszimmetrikus relációkat magukban foglaló körülményekre. Az a körülmény, hogy *Desdemona szereti Cassiot* (vagy pontosabban *Desdemona Cassiot szeretésének körülménye*) egyfelől, továbbá az a körülmény, hogy *Cassio*

nincs okunk azt feltételezni, hogy ugyanazok az entitások kizárólag egy bizonyos komplexum összetevői lehetnek.

A körülmény létezéséhez valami több kell, nevezetesen az, hogy *a dolog példázza* [*instantiate*] *a tulajdonságot*. A példázódásra alapvetően úgy gondolnak a filozófusok, mint egy viszonyra, amely az univerzálé és az univerzálét példázó partikuláris dolog között áll fenn. Azonban a példázódás relációként való bevezetése számos jól ismert problémát vet fel. A legnevezetesebb ezek közül a *Bradley-regresszus*. Tegyük fel, hogy *a az F*: mivel *a* csak akkor *F*, ha *a F-nek levése* létezik, ezért *a* nem lehetne *F*, ha *a* nem példázná *F*-et. Ha viszont *a F-nek levése* tulajdonképpen az *F a általi példázódása*, akkor a kérdéses körülmény nem csupán *a*-ból és *F*-ből, hanem *a*-ból, *F*-ből és a *példázódás* relációjából áll. Azonban *a*, *F* és a *példázódás* relációja mindaddig nem lehetnek egy körülmény részei, amíg nem-mereológiai módon, vagyis egy újabb példázódási viszony segítségével nem kapcsolódnak egymáshoz, és így tovább a végtelenségig.

A problémára számos különböző választ adtak főleg azok a filozófusok, amelyek továbbra is az univerzálé-realizmust részesítik előnyben a nominalizmussal szemben. Ezek a „megoldások”, amelyek szerint a példázódás ontológiailag nem számottevő reláció – egyfajta *non-relációs kapcsolat* [*non-relational tie*] vagy *alapvető kötelék* [*fundamental tie*] – inkább csak a példázódás relációja körül kialakult ködöt teszik sűrűbbé, annak elosztatása helyett. A következő bekezdésekben kizárólag a Bradley névvel fémjelzett problémára nyújtott armstrongi megoldásra koncentrálok.

Mint említettem, Armstrong szerint a legalapvetőbb entitások a körülmények. Ennek egyik előnye az, hogy elveszi a Bradley regresszus élet. Mivel a körülmények *alapvetőbbek* ontológiai értelemben az univerzáléknál, illetve az őket példázó partikuláréknál, ezért az *a F-nek levése* körülmény nem csupán *<a az F>* igazságalkotója, hanem az *<a példázza F-et>*, illetve az *<a, F és a példázódás példázza a példázódást>*, stb. igazságalkotója is. Armstrong szerint tehát *a* és *F* példázódását érintő összes propozíció ontológiai alapja ugyanaz az *a F-nek levése* körülmény. Más szóval:

szereit Desdemonát másfelől, azonos összetevőkből álló körülmények, akár realistik vagyunk a relációkat tekintve, vagyis a körülmények összetevőinek *Cassiot*, a *szereit* és *Desdemonat* tartjuk, akár nominalistik vagyunk és pusztán *Cassiot* és *Desdemonat* tekintjük összetevőknek. A két körülmény mégsem lehet azonos egymással: ha Desdemona szereti is Cassiot, előfordulhat, hogy Cassio nem szereti Desdemonat. Erre alapozva könnyen belátható, hogy egy bizonyos körülmény és az összetevői között több van egyszerű rész-egész viszonynál.

szükségtelen az *a F-nek levése* körülmény mellett további – az *a-t*, *F-et* és *a példázódást* összetevőként tartalmazó – körülmények létezését ontológiailag elismernünk. Ez az elgondolás akkor igazán sikeres, ha elfogadja azt a feltevést, amely szerint a példázódás valójában nem reláció. Egy univerzálé példázódása nem más, mint egy bizonyos körülmény fennállása, amely a példázott univerzálé és az univerzálét példázó partikularé nem-mereológiai kapcsolatának eredménye. Azonban nem egyértelmű, hogy miképp kapcsolódhat össze a partikularé és az univerzálé nem-mereológiai módon úgy, hogy a kapcsolat ne legyen valódi reláció.

De nem csupán ez a baj. A példázódást számos esetben valódi relációnak kell tekintenünk. Vegyük alapul a példázódás modális karakterével kapcsolatosan elterjedt nézetet. Hagyományosan a filozófusok úgy gondolnak a példázódásra, mint olyan relációra, amelynek modalitása attól függ, hogy *esszenciális* vagy *nem-esszenciális* tulajdonság példázódásáról van-e szó: ha az a tulajdonság, amellyel egy bizonyos tárgy rendelkezik, esszenciális tulajdonsága a kérdéses dolognak, akkor a példázódás szükségszerű, hiszen a dolog nem lehetne az, ami, ha nem rendelkezne az illető tulajdonsággal.²¹ Ha viszont a tulajdonság nem-esszenciális, akkor a példázódás kontingens, hiszen a dolog lényegében nem változik, ha nem rendelkezik a kérdéses tulajdonsággal. A körülmények igazságalkotóként való elismerésének szempontjából az utóbbi, vagyis a nem-esszenciális tulajdonságpéldázódás az igazán érdekes. Ha *F* esszenciális tulajdonsága *a*-nak, akkor az $\langle a \text{ az } F \rangle$ egy szükségszerű predikatív propozíció, mivel *a* nem lehetne *a*, ha nem rendelkezne *F*-el. Ebben az esetben viszont az *a* tárgy létezése elégséges ahhoz, hogy $\langle a \text{ az } F \rangle$ igaz legyen. Ha viszont $\langle a \text{ az } F \rangle$ kontingens predikatív propozíció, akkor igazságalkotója nem pusztán *a*, hanem *a F-nek levése*. Nagyon úgy tűnik tehát, hogy a nem-esszenciális tulajdonságok példázódásával kapcsolatos propozíciók igazságalkotói a körülmények. Armstrong ehhez a hagyományhoz kapcsolódik, amikor így nyilatkozik: „ahogy én látom a dolgot, az *a F* univerzálét példázásának *kontingenciája* az, ami szükségessé teszi a körülmények ontológiámba való bevezetését” (1997: 117).

²¹ Emlékezzünk: 2.4-ben amellelt érveltünk, hogy ha egy dolog esszenciális tulajdonsággal rendelkezik, akkor szükségszerűen rendelkezik a tulajdonsággal, de ez fordítva nem igaz. Egy dolog rendelkezhet egy bizonyos tulajdonsággal szükségszerűen, ez nem jelenti azt, hogy a kérdéses tulajdonság a dolog esszenciális tulajdonsága.

Eddig rendben is volnánk. De mivel a kontingensen példázza F -et, ezért lehetséges, hogy a és F létezik, de a mégsem példázza F -et. Ez abból az evidensnek tűnő tényből következik, hogy a és F , annak ellenére, hogy a példázza F -et, *teljesen* eltérő entitások. Ha teljesen eltérnek egymástól, akkor az egyik létezhet a másik nélkül, nem szükségszerű, hogy egymással bármiféle kapcsolatba kerüljenek. De akkor hogyan állnak össze egy körülménnyé? Ahhoz, hogy a teljesen eltérő entitások kapcsolatba kerüljenek egymással, vagyis, jelen esetben, ahhoz, hogy a F -nek *levése* fennállhasson, szükség van arra, hogy a példázódást ontológiailag lényeges relációnak ismerjük el. A példázódás tehát valódi reláció. Ebben az esetben megint csak szembe kell néznünk a Bradley-regresszussal. Úgy tűnik a kör bezárult: a teljesen eltérő partikularé és univerzálé csak abban az esetben lehetnek egy bizonyos körülmény összetevői, ha a példázódás valódi reláció, de a példázódást nem kezelhetjük valódi relációként, ha el akarjuk kerülni a Bradley-regresszust.

Hasonló problémát vet fel Lewis (1999b: 215-220). Láttuk, hogy az igaz $\langle a$ az $F \rangle$ kontingens proposíciót kizárólag a F -nek *levése* teheti igazzá, mivel előfordulhat, hogy a nem F . Az *igazságalkotó szükségszerűsítés* tézise alapján szükségszerű, hogy ha $\langle a$ az $F \rangle$ igaz, akkor, mivel sem a , sem F nem teszi igazzá a proposíciót, létezik egy teljesen új entitás, az a F -nek *levése* körülmény, amely $\langle a$ az $F \rangle$ igazságalkotója. Lewis problémája az, hogy a körülmény, miközben teljesen eltér a -tól is meg F -től is, *szükségszerűen kapcsolódik* a -hoz és F -hez: ha a rendelkezik F tulajdonsággal, akkor a F -nek *levése* létezik, ha a nem rendelkezik F tulajdonsággal, akkor a F -nek *levése* nem létezik. Avagy, ha a F -nek *levése* létezik, akkor a és F is létezik.

De miért is probléma ez? Lewis szerint az a (vagy az F) és az a F -nek *levése*, az armstrongi megfontolásokat alapul véve, két *teljesen eltérő* entitás, tekintve, hogy a (és F), *összetevője* ugyan, de *nem*, legalábbis mereológiai értelemben *nem*, *része* a körülménynek.²² Ha része lenne, akkor, ahogy Lewis mondja, a F -nek *levése* „automatikusan létezne, ha a és F létezne” (1999b: 218). Az érv annak a humei tételnek az elfogadásán alapszik, miszerint

²² Lewisnak meggyőződése, hogy mivel „a mereológia a kompozíció általános elmélete, ezért a 'nem-mereológiai kompozíció' ellentmondás” (2003: 34).

(HT) Ha x és y eltérő entitások, akkor x és y nem állhat egymással szükségszerű kapcsolatban.

Az elv szerint az *eltérő kontingens entitások között nem állhat fenn szükségszerű kapcsolat*, ezért ha a , F és a F -nek levése eltérő kontingens entitások, akkor közöttük sem állhat fenn szükségszerű kapcsolat.²³ Csakhogy, állítja Lewis, az *igazságalkotó szükségszerűsítés* Armstrong által kidolgozott verziója szükségszerű kapcsolatot tételez fel, a , F , illetve az $\langle a$ az $F \rangle$ igazságalkotójaként meghatározott a F -nek levése körülmény között, tehát megsérti (HT)-t. Hogyan lehet megoldani ezt a problémát oly módon, hogy egyszerre fogadjuk el a körülményeket igazságalkotóknak és (HT)-t.

Armstrong (2004a: 45-49, 2004b) azt javasolja, gondoljunk úgy az a F -nek levésére, mint a és F *részleges azonosságára*.²⁴ Annak ellenére, hogy a és F kontingens létezők, a és F szükségszerű kapcsolatban állnak egymással. Ehhez el kell ismernünk, hogy a és F , szemben az evidensnek tűnő ténnyel, *nem eltérő*, legalábbis *nem teljesen eltérő*, entitások. Az elgondolás alapja az, hogy a és F , amennyiben léteznek, úgy szükségszerűen *metszik egymást [intersect]*, vagyis *részlegesen azonosak*. Ez

²³ A Hume-tézis alapja a következő Hume-tól származó érv:

Ha önmagukban nézzük a tárgyakat, és sohasem tekintünk távolabbra a róluk alkotott ideánknál, akkor *egyetlen tárgyból sem következik semelyik másinak a létezése*. Az ilyen következtetés tudás lenne, ami azt vonná maga után, hogy teljességgel lehetetlen, abszolút ellentmondás másképp elképzelni a dolgot. De mivel az eltérő ideákat mindig el lehet választani, nyilvánvaló, hogy ez nem lehet ilyen abszolút lehetetlenség. (2006, I könyv, III. rész, 98, *kiemelés tőlem*)

Lewis a lehetséges világok teljességének kifejezéséhez szükséges *rekombináció* elvének bevezetésekor maga is elfogadja a (HT) egy általa megadott verzióját: „bármilyen együtt létezhet bármilyen mással, feltéve ha eltérő tér-időbeli pozícióban vannak. Hasonlóképpen, *előfordulhat, hogy bármilyen nem létezik együtt bármilyen mással*” (1986: 87-88, *kiemelés tőlem*).

Maga Armstrong is – többek között azért, mert az általa kidolgozott *kombinatorikus* modális elméletéhez ez szükséges – humeianus az eltérő entitások közti szükségszerű kapcsolat tekintetében. A körülmények, mivel alapvetők, ezért egymástól függetlenül léteznek. A körülmények függetlenségének elismerése egyúttal azt jelenti, hogy az egyik körülmény nem vonja maga után a másinak a létezését vagy nem létezését. Más szóval: egy körülmény létezése még nem dönti el, hogy a világban milyen más körülmények léteznek. Armstrong ugyanakkor némileg módosítja (HT) lényegét: „nem áll fenn szükségszerű kapcsolat a *teljesen* eltérő entitások között” (1997: 263, 2004a: 47 n). Armstrong számára, mint látni fogjuk, azok a létezők, amelyek „csak” eltérők, részben azonosak is. Éppen ezért azokra az entitásokra, amelyek nem *teljesen* térnek el egymástól, nem érvényes (HT).

²⁴ Armstrongra óriási hatással volt Donald Baxter (2001), aki először vetette fel annak lehetőségét, hogy a példázódás egy partikuláris dolog és az általa példázott univerzális részleges azonosságaként is felfogható. Armstrong (2004b) némely ponton eltérve Baxtertől, leginkább a példázódás modális karakterének megítélése kapcsán, átveszi az elgondolás lényegi részét: a körülmények összetevőinek nem-mereológiai kompozíciója alatt azok *nem-mereológiai részleges azonosságát* kell értenünk.

természetesen azt is jelenti, hogy bár a és F , természetüknél és létezésüknél fogva *eltérnek* egymástól, de ez az eltérés *nem teljes*.

Armstrong javaslata egész egyszerűen az, hogy ha a és F létezik, akkor *szükségszerű*, hogy a példázza F -et, vagyis, hogy a *F -nek levése* létezik. Az minden további nélkül előfordulhat, hogy a nem létezik, vagy F nem létezik, vagy sem a , sem F nem létezik, vagy a és F egyaránt létezik, egyszóval: a és F létezése kontingens, de amennyiben a és F létezik, úgy a *szükségszerűen* F . Armstrong immáron pontosan azt vallja, amit Lewis a korábbi nézetének egyik nem kívánt következményeként írt le: „[h]a adott a és F , (...), akkor az a *F -nek levése* körülmény automatikusan létezik” (2004a: 49). Ezzel Armstrong nem azt akarja mondani, hogy minden körülmény *szükségszerű létező*. Azok a körülmények léteznek *szükségszerűen*, amelyek összetevői maguk is *szükségszerű létezők*, ha vannak ilyenek. A körülmények létezése tehát bizonyos értelemben a körülmények összetevőinek létezésétől függ: ha a és F kontingens létezők, akkor a *F -nek levése* is *kontingens létező*.

Összegezve: Armstrong arra a meggyőződésre jut, hogy a körülmények összetevői *szükségszerű* kapcsolatban állnak egymással. Egész egyszerűen: „ha a és F létezik, akkor 'metszeniük' *kell* egymást. Ők maguk lehetnek kontingens létezők, és azt gondolom, azok is. De ha a és F létezik, akkor a elkerülhetetlenül F lesz: ez egy kontingens létezők között fennálló *szükségszerű* kapcsolat” (Armstrong 2004a: 47).

Felülvizsgálva korábbi nézeteit, Armstrong tehát arra a meglepő konklúzióra jut, miszerint a *példázódás minden esetben szükségszerű*. A megoldással két legyet akar ütni egy csapásra: egyrészt, ha elfogadjuk, hogy a és F nem teljesen térnek el egymástól, akkor a és F az a *F -nek levése* körülmény nem-mereológiai részei lehetnek, abban az értelemben, hogy a és a *F -nek levése* nem teljesen eltérő entitások, *pace* Lewis. Másrészt, mivel az a és F közti részleges azonosság nem valódi reláció: a részlegesen azonos dolgok, jelen esetben a partikuláris tárgy és az univerzális tulajdonság, egyszerűen *átfedik* egymást, ezért a példázódást nem szükséges a körülmény további összetevőjének tekinteni. Vagyis a példázódást, mint valódi relációt kísér(t)ő Bradley-regresszus nem jelent többé problémát.

De ha elfogadjuk Armstrong új nézetét a körülmények összetevőinek nem-mereológiai részleges azonosságáról, akkor nagyon úgy tűnik, hogy le kell nyelnünk a

keserű pirulát: minden $\langle a \text{ az } F \rangle$ formájú predikatív propozíció, amennyiben igaz, úgy *szükségszerűen* igaz. Más szóval: kontraintuitív módon azt kell gondolnunk, hogy *nincsenek kontingens predikatív propozíciók*. Ez több szempontból is nehezen elviselhető következmény.

Egyrészt, ahogy említettem, intuitíve nem látható be könnyen, hogy miért kellene egy bizonyos dolognak az összes tulajdonságával szükségszerűen rendelkeznie. Például: kevesen gondolnák azt az előttem lévő almáról, hogy szükségszerűen piros. Ha mégis ezt tennék, akkor arra a kérdésre, miszerint 'az alma rendelkezhetne-e más színnel, mint amivel ténylegesen rendelkezik?' azt kellene válaszolniuk, hogy 'nem'. Csakhogy intuitíve az almának számos tulajdonságáról gondoljuk azt, hogy lehetne másmilyen is: az alakjáról, méretéről, súlyáról, színéről, stb.. Armstrong szerint viszont az alma, amely ténylegesen piros, nem lehetséges, hogy zöld legyen. Ha zöld lenne, akkor nem az előttem lévő alma lenne, hanem az alma egy *közeli hasonmása* [*close counterpart*], mondjuk alma': egy másik alma, amely minden tulajdonságában megegyezik az előttem lévő almával, kivéve a színét.²⁵ Éppígy az univerzálék esetében: ha a pirost nem példázná az almám, akkor az nem ugyanaz a piros színtulajdonság, mint amelyik példázva van az alma által, hanem annak egy nagyon közeli hasonmása: piros'. Tehát nem mondhatjuk azt értelmesen egyetlen dologról sem, hogy más is lehetne, mint ami, mivel akkor nem a kérdéses dologról, hanem egy ahhoz hasonló másikról lenne szó. Tehát minden egyes dolog 'minden lehetséges világban' ugyanazokkal a tulajdonságokkal rendelkezik. Ezzel Armstrong nagyon közel kerül egyfajta *leibnizi esszencializmushoz*, amely szerint egy dolog összes tulajdonsága, egyben *esszenciális* tulajdonság is.

²⁵ Armstrong itt meglehetősen közel kerül Lewis *hasonmás* elméletéhez, amit nem tagad. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy Lewis a *kontingencia* egy sajátos elemzését nyújtja a *hasonmás* fogalmának bevezetésével. Egy dolog akkor rendelkezik szükségszerűen egy tulajdonsággal, ha az összes hasonmása rendelkezik a kérdéses tulajdonsággal. Ha azonban egy dolognak van olyan hasonmása, amelyik nem rendelkezik egy bizonyos tulajdonsággal, akkor a dolog kontingensen rendelkezik azzal a tulajdonsággal. A lewisi felfogás alapján az előttem lévő almáról kontingensen igaz az, hogy piros, mivel az almának vannak olyan hasonmásai, amelyek nem pirosak, avagy nem minden lehetséges világban igaz Armstrong (2004a: 48) mégis úgy értelmezi Lewist, hogy ez a fajta kontingencia csupán „laza” értelemben nevezhető kontingenciának, valójában Lewisnak is minden predikációt szükségszerűnek kell tartania, hiszen Lewis szerint egyetlen dolog sem létezhet egy másik lehetséges világban, más szóval, a hasonmások sohasem azonosak egymással. Ezek szerint, az aktuálisan létező alma nem lehet nem piros. Ha más színe lenne, akkor nem az én almám lenne, hanem az almám egy hasonmása, ami nem előttem, hanem egy másik lehetséges világban lévő hasonmásom előtt van.

Másrészt, felmerülhet a kérdés, hogy ha minden predikáció szükségszerűen igaz, akkor egyáltalán mi szükség van a körülményekre, mint igazságalkotókra?²⁶ Armstrong mintha maga alatt vágná a fát, hiszen, mint korábban megjegyeztük, a körülmények ontológiában való elismerése éppen azért szükséges, mert számos esetben egy dolog kontingensen példáz egy tulajdonságot. Azonban Armstrong újabban tagadja a példázódás kontingenciáját. De akkor kérdésessé válik, hogy milyen alapon is teszünk különbséget a körülmény és *a tulajdonságokkal esszenciálisan* és, ezáltal, szükségszerűen *rendelkező dolog* között, hiszen a körülmény és a dolog ugyanazon feltételek mellett létezik. Lewis (2003), például, arra tesz kísérletet, hogy mindinkább elmossa a különbséget az armstrongi körülmények és a dolgok, mint igazságalkotók között. Lewis, mint látni fogjuk, amellet érvel, hogy a kvalitatív vagy intrinzikus tulajdonságaival esszenciálisan rendelkező dolog létezése elégséges annak a predikatív proposíciónak az igazságához, amely a dologra vonatkozik, mindezt anélkül, hogy el kellene ismernünk az univerzálék létezését.

3.3.2 Dolgok

Sokan egyetértenek abban a tekintetben, hogy az igazságalkotók felkutatása nem merül ki annak megállapításában, hogy az igaz proposíciók intencionális tárgya egy létező dolog. Az esetek nagy részében egy proposíció igazsága – leszámítva talán az $\langle x \text{ létezik} \rangle$ formájú pozitív egzisztenciális igazságokat – nem pusztán annak a dolognak a létezésétől függ, amelyre a proposíció vonatkozik. Ezt az állítást most mégis felül kell vizsgálnunk. Ugyanis az igazságalkotók, legalábbis egy bizonyos megközelítés szerint, azok az entitások, amelyekre a proposíciók (legalábbis a *pozitív* kontingens igazságok) vonatkoznak. Ha ez tartható, akkor egy nominalista számára nem jelenti az ontológiai

²⁶ Armstrong korábban maga is felveti egy ilyen koncepció lehetőségét: „A körülmények szükségszerűen következnek (...) az összetevőik pusztá létezéséből. Ennélfogva, szükségtelen elfogadnunk azt, hogy a körülmények bármit is hozzátesznek az összetevőikhez. Ontológiai ingyen ebédékké válnak” (1989: 118). Meg kell jegyeznünk azonban, hogy amikor Armstrong a körülmények ontológiai jelentőségének leértékelődésének rémképét előre vetíti, akkor nem az univerzálékot, hanem a *nem-transzferálható* trópusokat (lásd alább 4.2.3) tünteti fel a körülmények összetevőiként. De ez is csak azt demonstrálja, hogy Armstrong nézetei újabban egyre közelebb kerülnek azokhoz a rivális elméletekhez, amelyeket korábban az eltérő entitások közti szükségszerű kapcsolatok elfogadása miatt sokat kritizált. Az idézett passzus, azt hiszem, most magára az armstrongi koncepcióra is áll. A körülmények státusza immáron az univerzálék dologhoz szükségszerűen kapcsoló armstrongi ontológiában válik kétségesé.

elkötelezettségének revízióját az, ha elismeri az igazságalkotó entitások létezését. Lássuk, hogyan fest egy ilyen elgondolás.

Parsons (1999), mint említettem, amellet foglal állást, *pace* Armstrong, hogy az igazságalkotók létezése melletti érvelés egyúttal nem jelent nominalizmussal szembeni érvelést. Vegyük példának az előttem lévő piros almát. Minden dolog rendelkezik olyan tulajdonságokkal, amelyek együttese megadja a kérdéses dolog *kvalitatív természetét*.²⁷ Az alma kvalitatív természetének része az, hogy piros, avagy az alma rendelkezik a piros tulajdonsággal. Azonban egy dolog kvalitatív természete lehet más is, mint a tényleges természete: az alma lehetne zöld is. Ennek ellenére a nominalistának azt kell gondolnia, hogy a piros alma létezése elégséges ahhoz, hogy igazzá tegye azt a predikatív propozíciót, *hogy ez az alma piros*. Annál is inkább, mivel a nominalistának meggyőződése, hogy nem létezik a pirosság, mint univerzálé, amit az alma példázna, illetve az alma, legalábbis Parsons szerint, nem esszenciálisan piros, vagyis lehetne zöld is, még ha az alma kvalitatív természetéhez ténylegesen hozzá is tartozik, hogy piros.

Parsons amikor kvalitatív természetéről beszél, akkor a dolog *intrinzikus* tulajdonságairól beszél. Az intrinzikus tulajdonság a nominalista számára definiálható a *duplikátum* fogalmának segítségével: egy tulajdonság *intrinzikus* akkor és csak akkor, ha a tulajdonsággal rendelkező dolog összes duplikátuma is rendelkezik a kérdéses tulajdonsággal.²⁸ Jelen esetben, ha az alma összes duplikátuma piros, akkor a piros szín intrinzikus tulajdonsága az almának. Jól kivehető a különbség intrinzikus és esszenciális tulajdonság között: a piros szín intrinzikus tulajdonsága az almának, de nem esszenciális tulajdonsága. Az intrinzikus tulajdonságokkal akcidentálisan is rendelkezhet egy dolog, de az esszenciális tulajdonságaival csak szükségszerűen.

Ennek a koncepciónak azonban van némi ára: módosítani kell az *igazságalkotó elven*. Az Armstrong által igazságalkotóként meghatározott körülmény létezése szükségszerűsíti annak a propozíciónak az igazságát, amelyet igazzá tesz, azonban egy partikuláris dolog intrinzikus természete nem szükségszerűsíti a dologgal kapcsolatos propozíció igazságát,

²⁷ A nominalista számára a tulajdonságokról, illetve a tulajdonságokkal rendelkezésről való beszéd természetesen nem jelent egyúttal ontológiai elköteleződést is a tulajdonságok létezése mellett.

²⁸ Az almám duplikátumai ugyanazokkal az intrinzikus tulajdonságokkal rendelkeznek, ugyanolyan az alakjuk, színük, méretük, de eltérhetnek extrinzikus tulajdonságaikban, például teljes mindegy, hogy milyen távolságra vannak a borospoharamtól, illetve a borospohár duplikátumaitól. Lewis (1998) és Parsons (2005) elismeri, hogy az *intrinzikus* tulajdonság és a *duplikátum* egymást definiáló fogalmak, vagyis nem tudunk egyiknek vagy másiknak nem-körkörös definíciót adni.

mivel a dolog lehetne más is, mint ami, hiszen a dolog tulajdonságai nem esszenciális tulajdonságok. Éppen ezért Parsons tagadja az *igazságalkotó szükségszerűsítést*. Ezek szerint továbbra is fennáll az a tétel, hogy a nominalizmus nem összeegyeztethető az igazságalkotó elvvel, hacsak a nominalista nem módosít az *igazságalkotó elven*, ahogy például Parsons teszi: minden igazságra vonatkozóan van egy olyan dolog, amelynek *kvalitatív természetén (intrinzikus tulajdonságain) szupervenial* az igazság. (A pontos meghatározáshoz, lásd Parsons 1999: 327.)

Nagyon úgy tűnik tehát, hogy nominalista módon akkor ismerhetők el a partikuláris dolgok, mint igazságalkotók, ha nem fogadjuk el azt, amit, többek között, Armstrong is elfogad: ha egy bizonyos entitás (Armstrong szerint egy körülmény), igazgá tesz egy proposíciót, akkor minden lehetséges világban olyan ez az entitás, hogy igazgá teszi a kérdéses proposíciót. Parsons ezt nevezi *igazságalkotó esszencializmusnak*: „minden igazság rendelkezik egy igazságalkotóval, amely lényegileg ennek az igazságnak az igazságalkotója” (1999: 328). Ha esszencialisták vagyunk, akkor nem mondhatjuk azt, hogy az igazságalkotó entitás kvalitatív természete megváltozhat. De miért ne rendelkezhetne egy bizonyos dolog más tulajdonságokkal, mint amivel ténylegesen rendelkezik?

Parsons fenntartja, hogy az a dolog, amely igazgá tesz egy igazságot, nem *lényegileg*, hanem *intrinzikusan* olyan, hogy igazgá teszi a kérdéses igazságot. Parsons tehát azért dönt az igazságalkotás újradefiniálása mellett, mert az igazságalkotó esszencializmus ellentmond a *kontingenciával* kapcsolatos intuíciónknak. Éppen ezért Parsons csak annyit mondhat, hogy egy bizonyos partikuláris dolog csak azokban a lehetséges világokban teszi igazgá a rá vonatkozó proposíciót, amelyekben a dolog intrinzikus tulajdonságai nem változnak meg, avagy amelyekben a dolog hasonmásai egyben a dolog intrinzikus duplikátumai. Mivel annak az entitásnak, amely igazgá tesz egy bizonyos proposíciót, egyik pillanatról a másikra, illetve világról világra *megváltozhat* a kvalitatív természete, ezért nem mondhatjuk azt, hogy egy partikuláris dolog létezése *szükségszerűsíti* az általa igazgá tett proposíció igazságát. De talán mégis.

Lewis szerint érvelhetünk amellet, hogy az a partikuláris dolog, amelyre a proposíció vonatkozik, minden lehetséges világban igazgá teszi a proposíciót. Vagyis, egyrészt, *pace* Parsons, nem szükséges újradefiniálni az igazságalkotást, hogy kompatibilissé tegyük a

nominalizmussal; másrészt, *pace* Armstrong, az igazságalkotó szükségszerűsítés elfogadása nem jelent akadályt egy nominalista igazságalkotás elmélet kidolgozásakor. Mindemellett azonban szükség van annak feltételezésére, hogy a partikuláris dolog esszenciálisan rendelkezzen azokkal a tulajdonságokkal, amelyeket a predikáció során neki tulajdonítunk. Lewis elméletének két kihívásra kell válaszolnia: egyrészt hogyan rendelkezhet egy partikuláris dolog esszenciálisan az intrinzikus tulajdonságaival; másrészt, ha a dolog esszenciálisan rendelkezik az intrinzikus tulajdonságaival, hogyan őrizzük meg a kontingencia intuícióját, avagy hogyan lehet továbbra is értelmesen fenntartani azt, hogy a dolog lehetne más is, mint ami ténylegesen?

Miért ne foghatnánk fel úgy az *a* partikuláris dolgot úgy, *mint* ami esszenciálisan rendelkezik az *F* tulajdonsággal? Az *a mint F* [*a qua F*] bizonyos értelemben nem azonos *a*-val, hiszen míg *a* *akcidentálisan*, addig, *a mint F* *esszenciálisan* rendelkezik az *F* tulajdonsággal. Ugyanakkor *a mint F* azonos *a*-val abban az értelemben, hogy *a mint F* nem egy új entitás *a*-hoz képest, tehát az *F*-ként létező *a* valójában nem más, mint *a*. Tehát az $\langle a \text{ az } F \rangle$ formájú predikatív proposíciók igazságalkotója *a mint F*, ami viszont nem más, mint *a*. De mivel magyarázza Lewis azt, hogy *a mint F* és *a*, annak ellenére *azonosak* egymással, hogy lényegüket tekintve *eltérnek* egymástól? Hogyan lehet valami egyszerre esszenciálisan *F* és akcidentálisan *F*?

A válasz a Lewis által bevezetett *flexibilis esszencializmus* (2003: 27). Eszerint egy dolog lényege a dolog más lehetséges világban létező hasonmásainak létezésétől függ. Tehát a lényegi tulajdonságok predikációjának igazsága a *hasonmás*-reláció fennállásának függvénye: a legalapvetőbb esetet alapul véve, *a* akkor rendelkezik az *F* tulajdonsággal esszenciálisan, ha *a* minden hasonmása *F*. Tehát az előttem lévő alma akkor esszenciálisan piros, ha az alma összes hasonmása piros. Avagy: az alma akkor akcidentálisan piros, ha az almának vannak olyan hasonmásai, amelyek nem pirosak. Mondhatnánk úgy is, hogy az *alma mint piros* hasonmásai kizárólag azok a hasonmások, amelyek az *alma* hasonmásai közül pirosak. (Lewis eredeti példáját és meghatározását lásd Lewis 2003: 31.)

Ha elfogadjuk ezt a partikuláris dolog *lényegét* érintő megkülönböztetést, akkor továbbra is fenntarthatjuk azt a nézetünket, hogy az *alma* kontingensen vagy akcidentálisan piros, miközben az *alma mint piros* esszenciálisan és ezáltal

szükségszerűen piros. Más szóval: <ez az alma piros> igazságalkotója nem egyszerűen az *alma*, hanem az *alma mint piros*. Az utóbbi, lévén esszenciálisan piros, minden lehetséges világban <ez az alma piros> igazságalkotója. Tehát az ilyen és ehhez hasonló nem-esszenciális igaz predikációk igazságalkotói azok a dolgok, amelyek esszenciálisan rendelkeznek a predikációk során nekik tulajdonított tulajdonságokkal.

Valójában ez az a lépés, ami lehetővé teszi, hogy egy nominalista számára is elfogadhatóvá váljon az *igazságalkotó szükségszerűsítés*. Továbbá nem kell fenntartani azt a feltevést, hogy az *alma* nem lehet más, mint piros, amivel megőrizhető az alma intrinzikus természetével kapcsolatos *kontingencia* intuíció, miszerint az alma lehetne más színű is, mint piros.

A *dolgok mint igazságalkotók* sajátos lewisi koncepciójának egyik elméleti következménye, hogy meglehetősen közeli rokonságot mutat az igazságalkotók armstrongi koncepciójával. Lewis azonban ezt nem látja problémának, mi több, ez a rokonság inkább Armstrongnak kellemetlenebb, mint Lewisnak:²⁹ mivel a partikuláris dolgok létezése elégséges a rájuk vonatkozó predikatív proposíciók igazzá tevéséhez, ezért nincs szükség az univerzálék elismerésére, pontosabban nincs szükség arra, hogy bevezessünk olyan entitásokat, mint a körülmények. De mire is alapozza Lewis azt, hogy nézetei a legtöbb ponton egyeznek Armstrong nézeteivel? Egész egyszerűen arra, hogy a körülmények *létezési feltételei* ugyanazok, mint az igazságalkotó dolgoké, vagyis nincs okunk arra, hogy megkülönböztessük egymástól a körülményeket és a dolgokat, mint a predikációk igazságalkotóit. Lewis egyik érve a következő:

Minden részletre kiterjedően senki nem cáfolta nekünk, hogy a körülmények azonosak azokkal a közönséges dolgokkal, amelyek a predikációk szubjektumai. Sőt, egy különleges esetben ez az azonosság éppenséggel bizonyágot nyer. Legyen F a teljes intrinzikus sajátossága, beleértve a összes intrinzikus tulajdonságát, vagy legalábbis mindazokat, amelyek valódi univerzálék. (Lehet, hogy vitathatóan, felteszem, hogy minden más is, ami ezeken szuperveniál.) Legyen a egy úgynevezett 'tömött' partikularé, amelyről feltesszük, hogy magában foglalja F egészét. ('Nem-mereológiai értelemben magában foglalja', akármit is jelentsen ez.) Ez esetben, az a F -nek *levése* körülmény azonos magával a -val. (2003: 35)

²⁹ Lewis diplomatikusan fogalmaz: „A konklúzióm nem az lesz, hogy az én javaslatom jobb, hanem az, hogy a két javaslat között kisebb az eltérés, mint amennyire látszik – illetve, talán, egyáltalán nincs is” (2003: 33).

Abban a speciális esetben, amit Lewis itt felvázol, az *a természetét meghatározó összes tulajdonság konjunkciójának* tulajdonításáról van szó: ezek azok a tulajdonságok, amelyek *a-t a-vá* teszik. Egy ilyen komplex tulajdonság-predikációt az *a mint egészen a* [*a qua just as a*] tesz igazzá. Mivel ennek az igazságalkotónak az összes hasonmása pontosan olyan mint *a*, ezért az *a mint egészen a* esszenciálisan rendelkezik *a* összes intrinzikus tulajdonságával. Más szóval: *a mint egészen a* intrinzikus duplikátuma *a*-nak, amiből természetesen nem következik, hogy *a* összes hasonmása intrinzikus duplikátuma *a*-nak, hiszen *a* maga nem, kizárólag az *a mint egészen a* rendelkezik esszenciálisan *a* összes intrinzikus tulajdonságával. Emlékezzünk: *a*-ra más hasonmás-relációk állnak fenn, mint az *a mint F-re*, jelen esetben *a mint egészen a-ra*. Ez viszont azt jelenti, hogy *a*-nak nincs olyan intrinzikus tulajdonsága (sőt Lewis szerint, az intrinzikus tulajdonságokon szupervenialó nem-intrinzikus tulajdonsága), amelynek tulajdonításához szükség lenne egy *a*-tól eltérő entitásnak tekintett körülmény feltételezésére. Mivel *a* bizonyos hasonmás-relációk fennállásakor azonos *a mint egészen a*-val, ezért *a* igazzá tesz minden rá vonatkozó igaz (intrinzikus) predikációt, akárcsak az *a F-nek* levése körülmény, amennyiben *F a* összes intrinzikus tulajdonságának konjunkciója.

Lewis elmélete úgy tűnik, hogy jól védhető alternatíváját nyújtja az armstrongi igazságalkotó-elméletnek, hiszen Lewis meggyőzően érvel amellett, hogy egy nominalista annak ellenére adhat számot a predikatív propozíciók igazságalkotóiról, hogy közben elfogadhatja a látszólag nominalizmussal inkompatibilis *igazságalkotó szükségszerűsítést*.

Azt gondolom azonban, hogy mégsem lehetünk maradéktalanul elégedettek ezzel az elgondolással. Leginkább az tántoríthat el minket az elfogadásától, ahogy a dolgok lényegi tulajdonságait kezeli. A Lewis által képviselt flexibilis esszencializmus a dolgok lényegét a hasonmás-relációk fennállásától teszi függővé, ami nagyon úgy tűnik, hogy bizonyos értelemben módosítja azt, amit alapvetően gondolunk egy dolog esszenciális tulajdonságairól. Alapvetően egy dolog lényegi tulajdonságainak azokat a tulajdonságokat tartjuk, amelyek a dolog azonosságát konstituálják, pontosabban, amelyek nélkül a dolog nem lehetne az, ami. A dolog azonosságát konstituáló tulajdonságokat viszont nem a dolog bizonyos sajátosságait kiemelő hasonlósági relációk

fennállása alapján határozzuk meg. Ha így járnánk el, akkor egy bizonyos dolog bármely kiválasztott sajátosságát esszenciális tulajdonságként tüntethetnénk ki. De persze azt állítani, hogy a flexibilis esszencializmus nem egy vonzó álláspont még nem ellenérv a lewisi felfogással szemben, hiszen ő minden további nélkül elismeri, hogy az általa képviselt esszencializmus „lagymatag” (2003: 27), vagyis nem azonos az esszencializmus szigorúbb és intuitíve is elismertebb megközelítésével.

A legnagyobb probléma az esszencializmus lewisi koncepciójával az, hogy azok a hasonlóságok, amelyek alapján fennállnak hasonmás-relációk nincsenek igazán korlátozva az igazságalkotás szempontjából fontosakra: nem csupán az intrinzikus hasonlóságok alapján állíthatunk fel hasonmás-relációkat, de „teljesen extrinzikus hasonlóság” (Lewis 2003: 32) alapján is. Így viszont, mi az, ami visszatart minket attól, hogy az <ez az alma piros>-t az *alma mint piros és Budapest kétezer kilométerre van Londontól* tegye igazzá. Noha semmi köze annak, hogy Budapest és London közötti távolság kétezer kilométer ahhoz, hogy az almám piros a feltételezett extrinzikus hasonmás-reláció fennállhat. Vagyis szinte bármelyik dolog igazzá teheti azt a proposíciót, *hogy ez az alma piros*, mivel bármi között fennállhat nem-intrinzikus, vagyis extrinzikus hasonlósági reláció. A megoldás nyilván az lenne, ha lenne mód az igazságalkotás szempontjából releváns hasonlósági relációk kiválasztására. De erre talán egy mód van, az, ha az igaz proposíciót vesszük alapul. Vagyis az, hogy mi teszi igazzá a proposíciót, attól függ, hogy igaz-e a proposíció, ami ellentmondani látszik az igazságalkotás feltételezett aszimmetriájának. (Hasonlóan érvel Lewis elméletével szemben Cameron 2008b, illetve MacBride 2005.)

3.3.3 *Móduszok vagy trópusok*

A fentiekben vizsgáltak mellett ismert egy harmadik jelölt is az igazságalkotók szerepére: a *móduszok*, avagy más néven, *trópusok*.³⁰ De miféle entitások ezek? A trópusok tulajdonságok, noha nem hagyományos értelemben vett tulajdonságok. A tulajdonságokkal kapcsolatban ugyanis az a nézet vált elfogadottá a metafizikában – nem

³⁰ Annak ellenére, hogy alapjában véve nincs különbség a jelentésükben, vannak, akik az újkeletű ‘trópus’ kifejezést részesítik előnyben: Williams, Campbell, Martin, Armstrong, míg mások a tradicionálisabb ‘módusz’ kifejezést érzik találóbbnak: Heil, Lowe. Ennek megfelelően fogom felváltva használni a kifejezéseket.

csupán a realisták, de a nominalisták körében is – hogy ha vannak tulajdonságok, akkor azok univerzálék. A trópusok azonban nem univerzálék.

A trópuselméletek kiinduló feltevése a következő: tegyük fel, szemben a tulajdonságok univerzális entitásokként való felfogásával, és nem törődve a nominalisták tulajdonságok létezésével szembeni averzióival, hogy a tulajdonságok léteznek, de a létezésük egyszeri és megismételhetetlen. Eszerint a tulajdonságok nem példázódhatnak több dolog által, vagyis két vagy akár több dolognak *nem* lehet *ugyanaz* a tulajdonsága. Ugyanakkor *vannak* tulajdonságok, ami azt is jelenti, hogy mivel nincsenek univerzális entitások, minden dolog, ami létezik, beleértve a tulajdonságokat is, *partikuláris*. A módusok, avagy trópusok tehát ún. *partikularizált tulajdonságok*. Mit is jelent ez? Azt, hogy az előttem lévő piros alma és paradicsom, annak ellenére sem rendelkeznek ugyanazzal a tulajdonsággal, hogy mindkét dolog piros: akármilyen pontosan hasonlít is egymásra színüket tekintve az alma és a paradicsom, az *alma pirossága* más, mint a *paradicsom pirossága*. Ezek a tulajdonságok nem lehetnek azonosak egymással. Nyilvánvaló, hogy ezek a partikularizált tulajdonságok a partikularitásukat annak köszönhetik, hogy egy bizonyos dologhoz tartoznak, mégpedig ahhoz, amelyik rendelkezik az illető tulajdonsággal. A trópusokkal tehát nem rendelkezhet egyszerre két vagy akár több dolog, szemben az univerzáléval, amit nem csupán egy, de akár több dolog is példázhat.

A trópuselméletekre vonatkozóan két lényeges kérdésre szeretnék összpontosítani: ha a trópusok dolgok partikuláris tulajdonságai, akkor (1) milyen alapon mondhatom azt két eltérő dologról, hogy ugyanolyan tulajdonságokkal rendelkeznek; (2) milyen viszonyban áll egymással a dolog és a trópus, azaz a dolog partikularizált tulajdonsága, más szóval: mit értünk egyáltalán az alatt, hogy egy dolog rendelkezik egy tulajdonsággal?

Kezdjük az első kérdéssel. Vegyünk két piros almát, amelyekről igaz módon állítjuk azt, hogy pirosak: *látszólag* ugyanazzal a tulajdonsággal rendelkeznek. Az első kérdést nem válaszolhatjuk meg egyszerűen azzal, hogy ezek a dolgok ugyanazt a tulajdonságot példázzák, hiszen, mint említettük, a trópusok nem példázható tulajdonságok. Minden egyes trópus más entitás, ezért két alma nem rendelkezhet ugyanazzal a trópusal. Azonban semmi nem zárja ki azt, hogy egyik trópus *hasonlítson* a másikra. Tehát a két almára azért igaz az, hogy piros, avagy, azért tűnik úgy, hogy ugyanazzal a

tulajdonsággal rendelkeznek, mert az almákhoz tartozó trópusok nagyon hasonlítanak egymásra. A hasonlóságuk alapján a trópusok egy osztályba sorolhatók, amely osztály megfelel a *pirosnak levés* univerzális tulajdonságnak. A hasonlóságra hivatkozás közvetlenül nem okoz problémát, hiszen a relációk, így a hasonlóság is, akár a tulajdonságok, maguk is trópusok.³¹

A második kérdés egy újabbat vet fel. Abban minden trópuselmész egyetért, hogy a trópusok *alapvető* entitások. Abban viszont már koránt sincs akkora egyetértés, hogy vajon a trópusokon kívül vannak-e más alapvető entitások is. Ennek a kérdésnek a megválaszolása alapvetően eldönti a (2)-re adott választ is.

Vegyük azt a lehetőséget, hogy a világ elemei *egyetlen* alapvető kategóriába sorolható entitásokra vezethetők vissza, és ebbe a kategóriába a *trópusok* tartoznak. Minden más, ami létezik redukálható trópusokra, pontosabban: minden olyan létező entitás, amely nem trópus, valójában *trópusok kötege* vagy *nyalábja* [*bundle of tropes*]. Például, az előttem lévő piros alma a pirosság, gömbölydedség, érettség, édesség, stb. trópusok kötege. (A pirosság univerzálé, ha, ne adj isten, trópuselmélezként elismerjük az ilyen entitások létezését, valójában egymásra pontosan hasonlító pirosság trópusok osztálya.) Ebben az értelemben a trópus, amely a dolog sajátos tulajdonsága, nem csupán a dolog tulajdonsága, hanem annak a dolognak az *alkotóeleme* is, amely rendelkezik a trópusal. A partikuláris dologot ezek szerint a dolog partikuláris tulajdonságai, vagyis a trópusok *konstituálják*. Nem véletlen nevezik ezt az elgondolást *tiszta trópuselméletnek*, hiszen minden más létező entitás létezése az entitásokat alkotó trópusok létezésétől függ. (Williams 1953, Campbell 1990)

A másik lehetőség szerint, nem kell elfogadnunk azt a nézetet, hogy a világ alapvető létezői közé kizárólag a trópusok tartoznak, és így a dolgok maguk is trópusokból állnak össze. A partikuláris dolgok ugyanúgy léteznek, mint azok a trópusok, amelyekkel a dolgok rendelkeznek. E nézet szerint tehát *két* kategóriába sorolhatók a legalapvetőbb entitások: egyrészt a trópusokkal rendelkező *partikuláris dolgok* (vagy, ahogy Charles

³¹ Daly (1997: 148-153) Russell ellenérve a hasonlósági nominalizmussal szemben, úgy tűnik itt is érvényes. Mivel minden egyes trópus között fennálló hasonlósági reláció egy különálló trópus, ezeknek a hasonlósági relációs trópusoknak megint csak hasonlítaniuk kell egymásra, ahhoz, hogy hasonlóságról beszélhessünk, és így tovább a végtelenségig. Ha ez egy végzetes regresszus, akkor az egyetlen megoldás úgy tűnik az, ha elismerjük a hasonlóság relációját univerzálénak. Ez nyilván elfogadhatatlan egy trópuselmész számára.

Martin (1980) mondja, „szubsztanciák”) kategóriájába, másrészt a *trópusokéba*. A trópusok *szubjektum-attribútum* elmélete viszont nem csupán ontológiailag gazdaságatlanabb elmélet a tiszta trópuselméletnél, de nagyon úgy tűnik, hogy újra behozza a képbe azt a relációt, amelyet a tiszta trópuselmélet elkerül: a *példázódás* relációját. (Lásd: Daly 1997: 154.) Ha nem példázódás útján rendelkezik a dolog egy bizonyos trópusal, akkor vajon hogy? Valaminek össze kell kapcsolnia a dolgot és a trópusal, hiszen a dolog és a trópus eltérő kategóriákba tartozó entitások.

Végül, szót ejtenék a tulajdonságokkal, mint trópusokkal való rendelkezésről számot adó harmadik koncepcióról, amelyet Lowe (2006) dolgozott ki. Lowe, hasonlóan Martinhoz, a trópusok szubjektum-attribútum elméletét tartja ígéretesebbnek a tiszta trópuselmélettel szemben. Lowe azonban már *három* alapvető kategóriáról beszél (valójában *négy* alapvető kategóriát különböztet meg, két partikulárisat és két univerzálisat, de most szükségtelen az univerzális kategóriák közt különbséget tennünk): a *partikuláris dolgok* (vagy ahogy Lowe nevezi, „*individuális szubsztanciák*”), az *univerzálék* („*immanens*” *univerzálék*, vagyis, arisztotelészi értelemben vett univerzálék, amelyek csak akkor léteznek, ha példázzák őket), és a *módusok* kategóriáiról. A különböző kategóriához tartozó entitások mindegyike alapvető entitás, mivel létezésük és azonosságuk tekintetében egyaránt egymástól függenek. Nem mondható egyikről sem, hogy alapvetőbb lenne a másikinál. Például: egy bizonyos *m* módusz nem létezne, ha nem lenne az *a* dolog (vagy szubsztancia), amely rendelkezik vele, illetve nem lenne az *F* univerzálé, amelynek *m* az egyik példánya. Ugyanakkor *F* nem létezne *aktuálisan*, ha az egyik példányával, mondjuk *m*-mel, nem rendelkezne *a*.³² Lowe, mint azt az előző fejezetben már láttuk, az *aszimmetrikus esszenciális függés* alapján magyarázza bizonyos entitások egymáshoz való viszonyát, mind a létezésük, mind az azonosságuk tekintetében. Íme tehát Lowe korántsem egyszerűen belátható elmélete arról, hogy

³² Bár, köszönhetően az alapvető kategóriák számának, nem mondhatni, hogy Lowe elmélete takarékos lenne ontológiailag, de az *ontológiai takarékoság* többféleképpen is értelmezhető: általában Ockham borotvjája az értelmezések alapja, vagyis a rivális elméletek közül azt kell támogatnunk, amelynek elfogadásával az ontológiánk a legkisebb arányban dúsul fel létezőkkel. Azonban ez még önmagában nem feltétlenül elegendő kritérium. Egyetértek Heil azon megjegyzésével, miszerint „a takarékoság egy metodológiai elv és nem egy ontológiai rendelet. A takarékoság melletti elköteleződés nem a világ egy egyszerűsítő felfogása melletti elköteleződés. Az elgondolás inkább az, hogy a világra vonatkozó elméleteinket ne bonyolítsuk szükségtelenül” (2003: 146). Ezen értelmezés alapján, több alapvető kategóriáról beszélni, még nem feltétlen sérti az ontológiai takarékoság elvét.

miképp rendelkezik az a partikuláris dolog (vagy individuális szubsztancia) valamelyik m módusszal, amely egy F tulajdonság példánya: m lényegének része, hogy a rendelkezik m -mel, ugyanakkor a lényegének *nem* része, hogy rendelkezik m -mel, illetve m lényegének része, hogy m F példánya, ugyanakkor F lényegének *nem* része, hogy m az egyik példánya. Példával: az *almám pirossága* módusznak lényegi része, hogy *ez az alma* rendelkezik vele, de az almának *nem* lényege, hogy éppen ezzel a pirossággal rendelkezik, rendelkezhetne egy másik pirossággal is. Továbbá az *almám pirossága* módusznak lényege, hogy legyen a *pirosság* univerzális tulajdonság, amelynek az egyik példánya, de a pirosság univerzálénak *nem* lényege, hogy éppen az *almám pirossága* példázza, példázhatná egy másik dolog pirossága is. Lowe elméletének, a bonyolultsága ellenére, egyik nagy előnye az, hogy a dolog és az univerzálé között fennálló viszonyt a módusz létezése alapján magyarázza. Ha a dolog rendelkezik a módusszal, akkor a dolog példázza az univerzálét, amelynek a módusz az egyik példánya. De mivel a módusz létezése kontingens, ezért a dolog és az univerzálé közti viszony sem lehet szükségszerű, szemben azzal, amit Armstrong újabb elmélete (2004) hirdet a példázódás szükségszerűségéről. (A részletesebben kidolgozott érvet lásd Lowe 2006: 205-207.)

Mi köze mindennek az igazságalkotáshoz? Ha elfogadjuk azt, hogy a trópusok a megfelelő igazságalkotók, akkor azt mondjuk, hogy az $\langle a \text{ az } F \rangle$ formájú predikatív propozíciók igazságát, az a F -sége trópus teszi igazzá. Csakhogy, merül fel a kérdés, vajon megalapozott-e azt állítani, hogy egy bizonyos trópus nem tartozhat más dologhoz, mint amihez ténylegesen tartozik? Miért nem rendelkezhet az alma pirosságával a paradicsom? A probléma nagyon is húsbavágó: ha ugyanis a trópusok *felcserélhetők*, avagy a filozófiai terminológiánál maradva, *transzferálhatók*, akkor a trópus létezése önmagában nem biztosítja annak a propozíciónak az igazságát, amelyre a kérdéses predikációnk vonatkozik. Gondoljuk csak végig: $\langle a \text{ az } F \rangle$ igazságát az a F -sége trópus létezése teszi igazzá, hiszen a F -sége az a dolog tulajdonsága. Ugyanakkor miért ne lehetne a F -sége *nem* az a , hanem a b dolog tulajdonsága? Ha viszont az a F -sége trópus a b dolog tulajdonsága, akkor a F -sége nem teheti igazzá $\langle a \text{ az } F \rangle$ -t.

De miért is gondolhatja azt valaki, hogy a trópusok transzferálható entitások? Avagy: hogyan lehetséges az, hogy az a F -sége trópus *nem* a -hoz, hanem b -hez tartozik? A probléma egyik gyökere az (1)-es kérdésre adott válaszban rejlik, miszerint két trópus

között soha nem beszélhetünk azonosságról, legfeljebb *pontos hasonlóságról*. Két piros almára azért használhatjuk igaz módon a 'piros' predikátumot, mert a két alma egymástól különböző *pirosság* trópusa tökéletesen hasonlít egymásra. De ha nincs más kritérium a trópusok valamely osztályba sorolására, mint a hasonlóság, akkor az egymással pontos hasonlósági relációban álló trópusok transzferálhatók: az *a F-sége* és a *b F-sége* egymástól eltérő, de egymásra pontosan hasonlító trópusok minden további nélkül felcserélhetők egymással.

A problémának azonban van egy másik gyökere is: vannak, akik a trópusokra úgy gondolnak, mint olyan önálló entitásokra, amelyek létezése nem függ másnak a létezésétől. Például, a trópusok szubjektum-attribútum elméletének Martin-féle verziójából arra következtethetünk, hogy a trópus létezhet attól a szubsztanciától függetlenül, amelynek a trópus a tulajdonsága. Amennyiben viszont a trópus létezése nem függ annak a dolognak a létezésétől, amely rendelkezik a trópusal, akkor a trópus *létezhet anélkül*, hogy létezne az a dolog, amely rendelkezik a trópusal. A kötegelméletet elismerő tiszta trópuselméletre az utolsó megjegyzés nem érvényes: bár a tiszta trópuselmélet elismeri, hogy a trópusok alapvető létezők – sőt *kizárólag* a trópusok az alapvető létezők – hiszen a trópusok létezésétől függ minden más létezése, miközben a trópusok létezése nem függ semmi más létezésétől, azt nem ismeri el, hogy a trópus létezhet attól a dologtól függetlenül, aminek a *része*. Mivel egy dolog nem más, mint azoknak a trópusoknak a kötege, amelyek a dolog tulajdonságai, ezért a dolog akkor és csak akkor létezik, ha az őt alkotó trópusok is léteznek. Eszerint, szükségszerű, hogy ha a dolog létezik, akkor a trópusok is léteznek, illetve, ha a dolog nem létezik, akkor a trópusok sem léteznek. A trópusok kötegeként felfogott dolog, ontológiailag semmivel sem több azoknál a trópusoknál, amelyek alkotják, így nem lehet, hogy a dolog létezik, de az őt alkotó trópusok nem léteznek, avagy nem a részei.

Ha fenntartjuk a trópusok létezésére vonatkozóan azt a fajta önállóságot, amit a szubjektum-attribútum elmélet, akkor nem segíthet rajtunk az a tény sem, hogy *a F-ségére* nem tudunk máshogy referálni, mint az *a* dologhoz tartozó trópusra. Ugyanis a trópusok transzferálhatóságával szemben az még nem érv, mondhatná valaki (ilyen valaki például Julian Dodd 2000/2008: 8-9), hogy a trópus csak egy bizonyos dologhoz kapcsolódóan vagyunk képesek beazonosítani. A trópus azonosságának

meghatározásából még nem következik az, hogy egy másik dolog nem rendelkezhet azzal a trópussal. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy egyszerre két eltérő dolog is rendelkezhet egy és ugyanazon trópussal, csupán azt jelenti, de ez éppen elég, hogy egy bizonyos trópus nem szükségszerűen egy bizonyos dolog trópusa. Tehát a trópusoknak a trópusokat birtokló dolgok alapján történő meghatározása még nem érv amellet, hogy *a F-ségével* nem rendelkezhet *b*. A probléma alapja, még egyszer, az a feltevés, hogy a trópusok nem azonosak azokkal a dolgokkal, amelyek rendelkeznek velük. Tehát annak ellenére, hogy az *a* dolog alapján kerül meghatározásra az *a F-sége* trópus, *a F-sége* és *a* két eltérő entitás. Ha viszont nem ugyanaz a trópus, illetve az a dolog, amelynek a trópus a tulajdonsága, akkor az is lehetséges, hogy *a F-sége* létezik, miközben *a* nem létezik. Vagyis: lehetséges, hogy *a F-sége* nem *a*, hanem éppenséggel *b* sajátos tulajdonsága.

Hogyan oldható meg a probléma? A megoldás talán *ad hoc* tűnik: a trópusoknak *nem-transzferálható* entitásoknak kell lenniük. A trópusok nem-transzferálhatósága melletti állásfoglalás egyszerűen tagadja annak lehetőségét, hogy egy trópusra úgy gondoljunk, mint ami a hordozójától függetlenül is létezhet.

Eszerint a móduszok, ahogy Heil fogalmaz, „a tulajdonságok annak partikularizált módjai, ahogy a tárgyak vannak” (2003: 138). Az *a F-sége* egy kizárólag az *a* dologhoz kapcsolódó *F* tulajdonság: az a mód, ahogy *a F-ként* van. A módusz mint partikularizált tulajdonság *nem létezhet* attól a dologtól *függetlenül*, amely rendelkezik a kérdéses tulajdonsággal. Ahhoz tehát, hogy a trópusok olyan igazságalkotók legyenek, melyek szükségszerűsítik az általuk igazzá tett proposíciók igazságát, a trópusoknak *nem-transzferálható* entitásoknak kell lenniük. Az $\langle a \text{ az } F \rangle$ formájú igaz predikációk igazságát tehát az *a F-sége* trópus létezése csak abban az esetben garantálja, ha az *a F-sége* trópus nem-transzferálható módon, vagyis esszenciálisan kapcsolódik az *a* dologhoz.

Ha viszont ezt feltételezzük, akkor, ahogy arra Cameron (2006) felhívja a figyelmet, a 3.3.1-ben bevezetett *Hume-tézis* (HT) problémát okoz a trópuselméleteknek. Lowe megoldása például alkalmas arra, hogy mivel a módusz kontingens létezése magyarázza azt, hogy a partikuláris dolog és az univerzálé között fennálló viszony kontingens, ezért ne kelljen, *pace* Armstrong elköteleződni a partikularé és az univerzálé között fennálló szükségszerű kapcsolat mellett, és ezzel a kontingencia intuíción ebben a tekintetben nem

esik csorba. Ugyanakkor, mivel a módusz esszenciálisan és ezáltal szükségszerűen függ a partikuláris dologtól, továbbá mivel a módusz kontingens létező, ezért a módusz és a vele rendelkező partikuláris dolog között fennálló szükségszerű kapcsolat sérti (HT)-t.

A tiszta trópuselmélet által támogatott köteg-elmélet sincs sokkal jobb helyzetben, bár tény, hogy a dolog és az őt alkotó trópusok, köszönhetően a köztük fennálló részegész viszonyoknak, nem eltérő entitások, mégis, mivel a trópusok egymástól eltérő kontingens létezők, ezért az együttlétezésük megsérti (HT)-t. Ugyanis, ha létezik egy dolog, akkor szükségszerűen együtt léteznek azok a trópusok, amelyek a dolgot alkotják. Vagyis: szükségszerű kapcsolat áll fenn eltérő kontingens entitások között.

3.4 Összefoglalás

Egy bizonyos igaz propozíció szükségszerűsítő igazságalkotója *az* az entitás, amelynek létezése elégséges ahhoz, hogy ontológiailag megalapozza a kérdéses propozíció igazságát. Egy igazságot ontológiailag megalapozó entitás nem egy származtatott entitás, egyszóval: alapvető entitás. Ha nem lenne alapvető, akkor az entitás valójában nem lenne az igaz propozíció ontológiai alapjának tekinthető, ugyanis az igazság végső alapjának azt az entitást tartjuk, amelyre visszavezethető minden más entitás.

Az igazságalkotókként is számba jöhető alapvető entításokra három jelöltet vizsgáltunk meg, amelynek során a következő dilemma látszik körvonalazódni az igazságalkotók természetével és az *igazságalkotó szükségszerűsítéssel* kapcsolatban. A nem-esszenciális, avagy kontingens propozíciók igazságát szükségszerűsítő igazságalkotók minden tulajdonságukkal esszenciálisan rendelkeznek, más különben nem szükségszerűsítének azokat a propozíciókat, amelyek kontingensek. Az *igazságalkotó szükségszerűsítés* tehát megköveteli azt, hogy az igazságalkotó az összes tulajdonságával esszenciálisan, és ezért szükségszerűen rendelkezzen. Ami azt jelenti, hogy minden predikatív propozíció szükségszerűen igaz. Ez sokaknak elfogadhatatlan következmény. A másik lehetőség szerint viszont ez a probléma csak akkor oldódik meg, ha újra definiáljuk az igazságalkotó elvet, és nem fogadjuk el az *igazságalkotó szükségszerűsítést*, ami megint csak nehezen elfogadható következmény, hiszen azt továbbra is fenn kívánjuk tartani, hogy egy igazságalkotó olyan entitás, amely minden lehetséges világban, amelyben létezik, igazzá teszi azt a propozíciót, amelynek az

igazságalkotója. Nagy kérdés, hogy vajon minden igazság esetében plauzibilis-e fenntartani ezt az igényt, egyáltalán lehetséges-e? Erre próbálok választ adni a következő fejezetben.

4. fejezet

NEGATIV EGZISZTENCIÁLISOK, TOTALITÁS KÖRÜLMÉNYEK ÉS AZ IGAZSÁGALKOTÓ ELV

4.1 Bevezetés

Az előző fejezetben azt vizsgáltuk meg, hogy miféle entitások lehetnek igazságalkotók. Azonban az *igazságalkotó elv* elfogadásának ontológiai vonatkozása nem csupán az $\langle a$ az $F \rangle$ formájú predikatív proposíciók esetében érdekes. Mi van az igaz, de $\langle a$ az nem- $F \rangle$ vagy \langle Nincs olyan a , ami $F \rangle$ formájú proposíciókkal, egyszóval: a negatív igazságokkal. Mi teszi igazgá ezeket a proposíciókat? Avagy: hogyan alapozhatók meg ontológiailag a negatív igazságok?

Az *igazságalkotó maximalizmus* szerint minden egyes igaz proposíciónak van legalább egy igazságalkotója. Az *igazságalkotás általános elmélete* ennél valamivel többet állít: minden egyes igaz proposíciónak van legalább egy – a proposíció igazságát – *szükségszerűsítő* igazságalkotója. Maximalistának lenni azonban, különösen az utóbbi értelemben, nagyon nehezen tartható ontológiai elköteleződésekkel ját együtt.

Lehetne persze amellet érvelni, hogy az *igazságalkotó maximalizmus* eleve kudarcra van ítélve, hiszen vannak olyan proposíciók, amelyekről plauzibilis azt feltételezni, hogy nem a világra vonatkoznak. Ezek a proposíciók annak ellenére igazak, hogy nincs a világban olyan entitás, amely igazgá tenné őket. Érvelhetne valaki amellet, hogy a szükségszerű igazságok, különösen a *logikai* szükségszerűségek, ilyen igazságalkotó nélküli igazságok. Az ilyen igazságok nem a világra vonatkoznak, éppen ezért nem valami tőlük függetlenül létező világbeli entitás létezése alapján igazak, ha úgy tetszik, olyan igazságok, amelyek önmaguknál fogva igazak. Vagyis: a szükségszerű igazságokra vonatkozóan feltételezhető az, ami a kontingens igazságok esetében nem, tudniillik, hogy triviálisan igazak, ami szükségtelenné teszi, hogy bizonyos entitások létezésével magyarázzuk az igazságukat. Ez viszont azt jelenti, hogy a szükségszerű igazságoknak nyilvánvalóan nincs szükségük ontológiai megalapozásra.³³

³³ Hangsúlyoznám, hogy ez csak egy lehetséges opció. Néhányan, részben azért, hogy az *igazságalkotó maximalizmus*nak minél inkább eleget tegyenek, a modális igazságok, így a szükségszerű igazságokra vonatkozóan is elismerik az igazságalkotók létezését. Nem foglakozom bővebben a modális igazságok

Ha el is fogadjuk azt a nézetet, miszerint a szükségszerű igazságoknak nincs igazságalkotójuk, ezzel még nem feltétlen cáfoltuk az *igazságalkotó maximalizmust*. Az *igazságalkotó maximalizmus*nak adhatunk egy olyan értelmet, amely szerint a maximalizmust érintő hiányosságok elismerése még nem jelenti a maximalizmus iránti igény feladását. Azt gondolom ugyanis, hogy az igazságalkotás elméleteknek akkor van igazán létjogosultságuk, ha a *lehető legtöbb* igazságnak felfedik az igazságalkotóit, ami nem feltétlen azonos az összes igazsággal. Ha kénytelenek vagyunk korlátozni az igazságalkotó maximalizmust az igazságok egy bizonyos halmazára, az még nem jelenti azt, hogy fel is adtuk az igazságalkotók maximalizálására vonatkozó igényünket. Az *igazságalkotó maximalizmusra* tekinthetünk tehát úgy is, mint egy olyan (hipo)tézisre, amit az igazságalkotók felkutatására vállalkozó valamennyi elmélet kidolgozásakor szem előtt kell tartani, de abból, hogy nem minden igazság esetében vagyunk képesek igazságalkotókat felmutatni, még nem következtethetünk az igazságalkotók felkutatására irányuló metafizikai koncepciók hiábavalóságára. A magam részéről alapvetően a tiszta, korlátozások nélküli *igazságalkotó maximalizmus* lehetőségét cáfolom.

4.2 A negatív igazságok problémája

Még ha a szükségszerű igazságok nem is rendelkeznek igazságalkotóval, az *igazságalkotó maximalizmus* az összes többi igazságra vonatkozóan megkívánja tőlünk azt, hogy felkutassuk azokat az entitásokat, amelyek igazzá teszik ezeket a proposíciókat. Például: a kontingens proposíciók esetében nem csupán a *pozitív* igazságoknak vannak igazságalkotóik, hanem a *negatív* igazságoknak is. De azonnal ott a kérdés: miféle entitások tehetnek igazzá negatív igazságokat? Mielőtt megpróbálnék kielégítő választ adni a kérdésre, szeretnék tenni egy fontos különbséget. Nem mindegy ugyanis, hogy amikor a negatív igazságok igazságalkotóinak problémájáról beszélünk, akkor miféle negatív proposícióról van szó. Könnyen érvelhetne valaki amellett, hogy a negatív igazságok alapvetően nem okoznak problémát, hiszen számtalan olyan negatív igazság létezik, amelyek esetében nem tűnik különösebben nagy erőfeszítésnek az igazságalkotók felkutatása. Gondoljunk például arra, hogy az az entitás, bármi is legyen az, ami igazzá

igazságalkotóinak problémájával. Részben azért, mert az igazságalkotó maximalizmus tarthatóságának problémájához elégségesnek tartom megvizsgálni az igaz negatív kontingens proposíciókat.

teszi azt a proposíciót, *hogy a hó fehér*, igazzá teszi azt a proposíciót is, *hogy a hó nem fekete*, hiszen az előbbi proposíció igazságából szükségszerűen következik az utóbbi igazsága. Nem lehetséges, hogy valami egyszerre legyen fehér és fekete. (Ehhez az érvehhez persze előzetesen el kell fogadnunk a 2.2.2-ben az alaposan megkritizált (LKE)-t, amely biztosítja azt, hogy ha, mondjuk, az a tény, hogy a hó fehér igazzá teszi azt, *hogy a hó fehér* és az a proposíció, *hogy a hó fehér* maga után vonja azt a proposíciót, *hogy a hó nem fekete*, akkor az említett tény igazzá teszi az utóbbi proposíciót is.)

Csakhogy vannak olyan negatív igazságok is, amelyek nem következnek egyetlen pozitív igazságból sem. Egyrészt, vannak olyan proposíciók, amelyek valaminek a hiányával kapcsolatosan. Másrészt olyanok, amelyek konkrétan valaminek a nem-létezésével kapcsolatosan igazak. Kezdjük az első típusba tartozó proposíciókkal: vegyünk azt az igaz proposíciót, *hogy a víz szintelen*. Mi az, ami igazzá teszi ezt a proposíciót?

Még problémásabbak a negatív egzisztenciális igazságok. Vegyünk azt a proposíciót, *hogy nincsenek unikornisok*. Ennek a proposíciónak az igazságalkotója nem adható meg a fenti módon, mivel önmagában egyetlen pozitív egzisztenciális igazság sem zárja ki azt, hogy ne létezhetnének unikornisok. Vegyünk azokat az egzisztenciális igazságokat, amelyek a mi aktuális világunkra vonatkoznak: ezek közé nem tartozik az a proposíció, *hogy vannak unikornisok*. A probléma az, hogy az összes aktuális világra vonatkozó proposíció igaz lehet egy olyan lehetséges világban, amelyik tartalmaz unikornisokat. Ebben a lehetséges világban igaz az, *hogy vannak unikornisok*.

Az igaz negatív egzisztenciálisok tehát egy sajátos problémát jelentenek az igazságalkotás elmélszék számára. Számos filozófus gondolja úgy, hogy mindaddig, amíg nem tudunk megnyugtató módon választ adni a negatív egzisztenciálisok igazságalkotóival kapcsolatos problémákra, addig fel kell adnunk a maximalizmus melletti állásfoglalást. De ne szaladjunk ennyire előre, vizsgáljuk meg azokat az érveket, amelyek talán megfelelő alapot nyújthatnak a kérdés végleges megoldására.

4.3 Negatív igazságalkotók?

Mivel egy proposíció igazsága valaminek a *létezésétől* függ, így nehezen látható be, hogy miképp teheti valami igazzá azt a proposíciót, ami valami nem-létezőre vonatkozik.

Konkrét kérdésként megfogalmazva: miképp létezhet valami, aminek a nem létezését igaz módon állítjuk?

4.3.1 Russell negatív tényei

Az egyik lehetséges válasz a dilemmára az, amivel Russell a *logikai atomizmus*ról tartott előadásaiban állt elő. Javaslat az, hogy fogadjuk el létező entitásoknak a *negatív tényeket*. Íme az egyik érve:

Meg fogod látni, azt gondolom, hogy egyszerűbb a negatív tényeket tényeknek tekinteni, vagyis azt feltételezni, hogy a 'Szókratész nem él' valójában egy objektív tény, mégpedig ugyanabban az értelemben, mint ahogy a 'Szókratész él' tény az. (...) Máskülönb, csak nagy nehézségek árán mondhatnád meg, hogy mi az, ami korrespondál egy propozícióval. Amikor, pl. van egy hamis propozíció, mondjuk az, hogy 'Szókratész él', akkor az egy tényleges világban lévő ténynek köszönhetően hamis. Egy dolog csak valamely ténynek köszönhetően lehet hamis, tehát különösen nehéz lesz a számodra annak megmondása, hogy pontosan mi is történik akkor, amikor egy általad tett pozitív állítás hamis, hacsak nem ismered el a negatív tényeket. (Russell 1918/1956: 214)

Hogyan is érvel itt Russell a negatív tények létezésének elismerése mellett? Egyrészt, a Russell által favorizált *igazság korrespondencia elmélete* nem vonatkozna minden igazságra, ha nem lenne valami, ami korrespondálna, vagy megegyezne az *igaz negatív* propozíciókkal. Másrészt, nem tudnánk megfelelően elszámolni a *hamis pozitív* propozíciókkal, ha nem feltételeznénk, hogy a negatív tények létezése az, ami hamissá teszi őket. Ha úgy tetszik, a '*hamisság korrespondencia elméletének*' nem lenne létjogosultsága, amennyiben az a propozíció, ami hamis, nem egy világban fennálló ténynek köszönhetően lenne hamis. Russell ebben a passzusban az igazságalkotók mellett elismeri azoknak az entitásoknak a létezését is, amelyek *hamissá tesznek* propozíciókat. Ezt leginkább az indokolná, hogy a hamisság kérdésével éppúgy el kell tudnia számolni, mint az igazsággal: ha az igazság tényekkel való korrespondencia, akkor a hamisságnak is valami hasonlónak kell lennie.

Két okból nem értek egyet Russell nézeteivel. Először is, nem gondolom azt, hogy az igazságalkotás elméletének fenntarthatósága az igazság korrespondencia elméletétől függne. Ezzel nem azt mondom, hogy nem lehet összefüggést találni a két elmélet között,

azt viszont igen, hogy ez a kapcsolat, ha fennáll, akkor fordítva áll fenn: az igazság korrespondencia elméletének fenntarthatósága függ az igazságalkotás elmélet sikerességétől. Ha ezt elfogadjuk, akkor az igazságalkotó entitások felkutatásának nem a korrespondencia elmélet előzetes elfogadása alapján kell meghatározódnia. Másrészt, Russell, nagyon úgy tűnik, hogy az egyszerűsége való törekvéssel elkötelezi magát egy erős értelemben vett leképezés-elmélet mellett. Úgy gondolom, hogy abban az esetben lenne egyszerűbb a negatív tényeket a negatív igazságok igazságalkotóinak tekintenünk, ha azt feltételezzük, hogy a világ ontológiai felépítése a világot reprezentáló proposícióink, állításaink, hiteink pontosan tükrözik. Ez a feltevés azonban megkérdőjelezhető. Többek között Heil (2003) sem gondolja azt, hogy a világ ontológiai berendezkedése a propozicionális, nyelvi vagy akár mentális reprezentációink alapján dőlne el.

Azonban Russell elgondolásával kapcsolatban van egy alapvető probléma. Ez a probléma egyszerűen az, hogy vonakodva teszünk eleget annak az elvárásnak, még ha Russell szerint elméleti szempontból óriási előnyökkel is járhat, hogy a negatív létezőket beemeljük az ontológiánkba. Először is nem teljesen világos, hogy mit is értsünk 'negatív létezőn'. Mi, például, egy negatív tény? Talán egy olyan tény, amely nem áll fenn? De ha elismerjük azt, hogy vannak nem-fennálló tények, akkor a tényeket nyilvánvalóan nem definiálhatjuk azon az alapon, hogy egy tény az, aminek esete fennáll. Ha viszont azt állítjuk, hogy a negatív tények éppúgy léteznek, mint a pozitív tények, vagyis valamilyen értelemben fennáll annak az esete, hogy *Szókratész nem él*, akkor ezt nem tudjuk másképp megérteni, mint úgy, hogy Szókratész rendelkezik a *nem-élés* tulajdonságával. Ez felettébb furcsa elgondolás, mindenesetre elég keserű a szánk íze, ha egy ilyen konklúzió mellett komolyan el akarunk köteleződni. Továbbá, nehezen lehetne rávenni arra a filozófusok nagy részét, hogy rábólintsanak a negatív predikátumok által denotált tulajdonságok létezésére. Manapság, alapvetően elfogadott nézet az, hogy nem minden predikátumhoz rendelhető tulajdonság, így többek között a negatív predikátumokhoz sem. (Lásd: Armstrong 1993, Mellor 1993, Heil 2003). (További probléma az is, hogy a negatív entitásokat nem vagyunk képesek észlelni, illetve a negatív entitások nem lehetnek oksági reláció relátumai sem.)

4.3.2 Lewis és a hamisságalkotók

De kell lennie más megoldásnak is a russellin kívül, amely annak ellenére, hogy nem fogadja el a negatív tények létezését, mégis megmagyarázza azt, hogy miért igazak a negatív proposíciók. Miért ne mondhatnánk azt, hogy a negatív igazságok azért igazak, mert nincs semmi, ami hamissá tenné őket. Ez a megoldás Lewis (2003) nevéhez fűződik és jóval könnyebben emészthető, mint Russellé. Fentebb (2.3) már említettem, hogy amit a *szupervenencia tézis*, azaz (IA_{szup}) állít, (IA) egy *gyengített* változata, ugyanis (IA_{szup}) elfogadása nem jár együtt az *igazságalkotó maximalizmus* melletti elköteleződéssel. Hogyan lehetséges ez? Egy maximalista szerint kivétel nélkül minden igazságnak van igazságalkotója, még az olyan negatív egzisztenciális igazságoknak is, mint a *<nincsenek unikornisok>*. De mégis hogyan, ha nem akarunk elköteleződni ontológiailag az olyan negatív entitások létezése mellett, mint a russelli negatív tények? Lewis szerint az általa kidolgozott koncepciónak ez egyáltalán nem jelent problémát, hiszen azzal, hogy az igazságalkotók mellett elismerjük a *hamissátevők*, vagy *hamisságalkotók* létezését is elismeri. Idézem Lewist:

Még ha az igazságalkotó elv téves is, az igazság létezésen való szupervenialása sértetlen marad. *Több módja is van annak, hogy egy proposíció igazsága a létezésen szupervenialjon.* Nevezzük az *a* lehetséges individuumot *P* proposíció *hamissátevőjének*, amennyiben minden olyan lehetséges világ, ahol *a* létezik – vagy inkább, ahol van hasonmása – egy olyan világ, amelyben *P* hamis. Például, (feltételezve azt, hogy ha bármely lehetséges individuum egy unikornis, akkor esszenciálisan az) egy unikornis annak a proposíciónak a hamissá tevője, hogy nincsenek unikornisok. Ez a proposíció azért igaz ebben a világban, mert nincsenek hamissátevői. (2003: 29, *kiemelés tőlem*)

A megoldás egyszerű és világos. Egy proposíció nemcsak annak köszönhetően igaz, mert létezik valami, ami igazá teszi, hanem mert nem létezik semmi, ami hamissá tenné. Tehát a negatív egzisztenciális igazságok esetében nem szükséges igazságalkotókat feltételeznünk, elegendő, ha a hamissátevőiket tartalmazó lehetséges világot megkülönböztetjük a mi aktuális világunktól. Vagyis a mi világunkban azért igazak ezek a proposíciók, mert ebben a világban nem léteznek azok a dolgok, amelyek hamissá tennék őket.

Bármilyen egyszerűen bánik is el Lewis a negatív egzisztenciálisok kérdésével, a következő problémát mindenképp fel lehet vetni a megoldással szemben: a lewisi koncepció csak azok számára tűnik elfogadhatónak, akik a lehetséges világokat és azok lakóit konkrétan létező entitásoknak tekintik. Nincsenek sokan. Lewis arra a feltevésre alapozza elgondolását, hogy a mi világunk csupán egy a lehetséges világok közül. Eszerint a többi lehetséges világ lakói éppúgy léteznek, mint a mi világunkéi. Ha elismerjük, hogy vannak az aktuálisan létező dolgoknak *más világokban létező hasonmásai*, illetve vannak *megvalósult lehetőségek* (más világokban létező entítások, pl. unikornisok), akkor nem szükséges, hogy a negatív egzisztenciális igazságok hamissátevőinek *hiányát*, mint létezőt, ontológiailag komoly entitásnak tekintsük. Nem a hiány létezik, hanem a létező hiányzik. Ez kétségtelenül nagy elméleti előny olyan elgondolásokkal szemben, amelyekben a kontingens negatív egzisztenciálisok igazságának magyarázatához el kell ismerni valaminek a hiányát létező entitásként.

Azonban korántsem osztja mindenki azt a meggyőződést, hogy vannak megvalósult lehetőségek. Armstrong (2004a: 69-70) például arra mutat rá, hogy egy modális *aktualista*, mint amilyen ő is, kizárólag a mi világunkat, illetve ennek a világnak a lakóit, tartja létezőnek, éppen ezért nem hivatkozhat a miénktől eltérő lehetséges világokban létező entításokra, amennyiben a hamissátevő hiányát akarja elemezni. A hiányt legfeljebb negatív létezőként tudná elismerni. Tehát hiába is fogadná el azt, hogy a Lewis által bevezetett hamissátevők hiánya, ha más esetekben nem is, de a negatív egzisztenciális igazságok esetében mindenképp megnyugtató módon tisztázza az igazságalkotás kérdését, valójában nincs elméleti előnyben ahhoz képest, aki elismeri a negatív entításokat igazságalkotóknak. Ez az elgondolás csak akkor lehet eredményes, ha elköteleződik ontológiailag a lehetséges világok létezése mellett, ami sokaknak túlságosan nagy árnak tűnik.

Egy további probléma ezzel a megoldással kapcsolatban az, mint arra 2.3-ban már utaltunk, hogy nem tűnik túl érdekesnek egy olyan elmélet, amely az igazságokat a hamissátevő hiányával magyarázza, Minden igazságra vitathatatlanul igaz az, hogy nem létezik olyan entitás, amely hamissá tenné. Márpedig a lewisi elméletből, miszerint az igazságalkotás nem más mint az igazság szupervenialása a létezésen, következik, hogy egy ilyen „magyarázattal” állunk elő, ami trivializálja az igazságalkotás elméletét.

4.3.3 Totalitás körülmények

Az igazságalkotás trivializálásának veszélye komoly aggodalmakat kelt azokban a filozófusokban, akik a lehető legtöbb, ha nem az összes igazság esetében feltételezik a szükségszerűsítő igazságalkotók létezését. Azonban az sem megoldás, legalábbis nem megnyugtató megoldás, ha olyan negatív entitásokat ismerünk el igazságalkotóknak, mint a *negatív tények* vagy *hiányok*. A kérdés tehát az, hogy lehetséges-e amellettsikeresen érvelni, hogy a negatív igazságokat pozitív igazságalkotók teszik igazzá. Azt gondolom, hogy amennyiben elfogadjuk azt, hogy a negatív igazságokat pozitív igazságalkotók teszik igazzá, akkor azt csak azon az áron tehetjük meg, hogy ha a negatív igazságok esetében nem tartjuk fenn az *igazságalkotó szükségszerűsítés* tézisét. Más szóval: az igazságalkotó *nem* szükségszerűsíti az általa igazzá tett negatív proposíció igazságát. Ez azonban az olyanoknak, mint Armstrong nem megoldás, inkább probléma, hiszen Armstrong egyszerre akarja megőrizni az *igazságalkotó szükségszerűsítést*, illetve azt a nézetet, hogy a negatív egzisztenciális igazságoknak *pozitív* igazságalkotójuk van.

George Molnar (2000: 84-85) tovább érvel amelletts, hogy a negatív igazságok problémája nem oldható meg egyszerűen azzal, hogy elismerjük a negatív entitásokat igazságalkotóknak.

- (i) A világ mindaz, ami létezik.
- (ii) Minden, ami létezik, pozitív.
- (iii) Néhány világra vonatkozó negatív állítás igaz.
- (iv) Minden világra vonatkozó állítást valami olyan tesz igazzá, ami létezik.

Molnar abban látja a negatív egzisztenciálisok problémáját, hogy amennyiben a négy állítást elfogadjuk igaznak – nem könnyű amelletts érvelni, hogy miért ne fogadnánk el őket – akkor minden negatív igazságnak pozitív igazságalkotója van. Miért is? Mert, ha azt feltételezzük, hogy a negatív igazságok a világra vonatkoznak, akkor a világban kell lennie annak az entitásnak, amelynek létezése elégséges ahhoz, hogy igazzá tegyen egy negatív proposíciót. A negatív igazságok igazsága is olyan entitásoktól függ, amelyek léteznek, de ami létezik, az, Molnar szerint, pozitív, vagyis a negatív igazságok igazságalkotóinak is pozitív entitásoknak kell lenniük. Nem lehetnek mások, ha

elfogadjuk (ii)-t. Éppen ezért vannak olyan filozófusok, amelyek a negatív igazságok problémáját (ii) tagadásával tartják megoldhatónak. Ilyen, mint láttuk, Russell is.

Azonban miféle pozitív entitások azok, amelyek létezése elégséges egy propozíció igazságához. Van-e olyan entitás, amely szükségszerűsíti azt az igaz propozíciót, *hogy nincsenek unikornisok*. Armstrong egy sajátos megoldással áll elő: egyrészt nem akar elköteleződni a negatív tények létezése mellett, *pace* Russell. De nem akarja ezt olyan módon tenni, ami esetleg az igazságalkotás elmélet trivializálásához vezet, *pace* Lewis. Armstrong (1997: 13. fejezet, 2004: 5. és 6. fejezet) ezt azzal éri el, hogy bevezeti a *totalitás körülményeket* [*totality states-of-affairs*].

A totalitás körülmények olyan *magasabb-rendű* [*higher-order*] körülmények, amelyek az *első-rendű* [*first-order*] vagy *alapvető* körülményeken szuperveniálnak, mégis el kell ismernünk a létezésüket. Vegyünk egy példát: azt a propozíciót, *hogy nincsenek unikornisok* nem tehetik igazzá a világban lévő pozitív körülmények, mivel minden egyes körülmény létezhet egy olyan lehetséges világban, amelyben vannak unikornisok, éppen ezért szükség van egy további körülmény elismerésére, miszerint ez az összes első-rendű körülmény. A totalitás körülmények elismerésének kétségtelen előnye az, hogy mivel ontológiailag nem több az első-rendű körülményeknél, ezért nem kell ontológiailag elköteleződnünk olyan entitások létezése mellett, amelyek nem pozitív létezők, illetve nem alapvető létezők. De valóban így van? Armstrong maga is elismeri, hogy az 'ez minden' körülmény valójában 'nincs semmi más' körülmények, amely egy negatív körülmény. Ebben a tekintetben csak annyiból van jobb helyzetben Russellnél, hogy nem minden negatív igazsághoz rendel egy negatív körülményt, hanem csupán egy negatív körülményt tekint az összes negatív egzisztenciális igazság igazságalkotójának. Ez azonban csupán szépségtapasz.

De tekintsünk el attól, hogy egy totalitás körülmény valójában negatív körülmény. Számomra az a problémás, hogy a totalitás körülmények nem alapvető entitások, de ha nem azok, akkor mégis hogyan tehetnek valamit igazzá, még ha nem is önállóan kell őket igazságalkotóknak tekintenünk, hanem kiegészítve más alapvetőnek tekintett körülményekkel. A következő ellenérvem van tehát az armstrongi totalitás körülmények mint igazságalkotók bevezetésével szemben:

- (1) Egy negatív egzisztenciális igazság igazságalkotója nem lehet az összes létező körülmény, szükség van egy további körülmény bevezetésére: a negatív egzisztenciális igazság igazságalkotója az a totalitás körülmény, hogy ez az összes körülmény.
- (2) A bevezetett totalitás körülmény egy *magasabb-rendű* körülmény, amely az elsőrendű körülményeken szuperveniál.
- (3) Igazságalkotó olyan entitás lehet, amely ontológiai értelemben jelentős.
- (4) Egy olyan entitás, amely más entításokon szuperveniál, ontológiai értelemben nem jelentős entitás. (Armstrong kifejezésével élve „ontológiai ingyen ebéd”.)
- (5) A totalitás körülmény nem lehet igazságalkotó, mivel ontológiai értelemben nem jelentős entitás.
- (6) A negatív egzisztenciális igazságot nem a totalitás körülmény teszi igazzá.

(1) és (6) inkonzisztens egymással. Az érvet legalább két ponton lehet támadni. Azt gondolom, hogy (1) és (4) tagadhatatlan. Armstrong maga is elismeri, hogy a totalitás körülmények magasabb rendű körülmények, vagyis nem tartoznak az alapvető vagy elsőrendű körülmények közé. Továbbá azt is elismeri, hogy egy olyan entitás mellett, ami más entitáson szuperveniál, ontológiailag nem kell elköteleződnünk, tehát a magasabb-rendű körülmények létezése mellett sem. Azonban (2) és (3) nem egyértelmű.

Vizsgáljuk meg először (2)-öt. Miért kellene tényként kezelni azt, hogy minden magasabb-rendű körülmény az első-rendű körülményeken szuperveniáló körülmény. Avagy: mi van akkor, ha a totalitás körülmények nem az alapvető körülményeken szuperveniálnak? Azt gondolom, hogy egy alapvető probléma forrása lehet egy ilyen nézet elfogadása, mégpedig azért, mert így nem lenne szükség annak feltételezésére, hogy a pozitív igazságok esetében érdemes felkutatnunk azokat az igazságalkotókat, amelyek kizárólag azt a bizonyos igazságot teszik igazzá, aminek az igazságalkotói. Mégpedig azért nem, mert olyan entitás is igazzá teheti őket, amely ontológiai értelemben nem jelentős, avagy ami szuperveniál más alapvetőbb entításokon. Azt gondolom, hogy ez könnyen az igazságalkotás trivializálásához vezethet. Hasonló a helyzet (3) tagadásával is.

4.4 Az igazságalkotó szükségszerűsítés és maximalizmus korlátozása

Nagyon úgy tűnik, hogy nincs más választásunk, mint korlátozni az *igazságalkotó elv* két alappilléreinek tekintett *igazságalkotó szükségszerűsítést* és *igazságalkotó maximalizmust*. A tézisek korlátozása mellett Heil (2000, 2003), illetve Cameron (2005) alapján érvelek.

John Heil (2003: 63) egy alapvető nehézséget vet fel minden olyan elgondolással szemben, amely korlátozások nélkül elfogadja az *igazságalkotó szükségszerűsítést*. Vegyük az általa kidolgozott ellenpéldát, ami szerint egy csésze cián tartalmú tea elfogyasztása a halálot okozná. Van tehát valami, legyen, mondjuk, egy csésze ciánnal kevert tea (esetleg kiegészítve a fizikai állapotoddal, vagy az aktuális világunk természet törvényeivel), amelynek létezése igazzá teszi azt a kontrafaktuális proposíciót, *hogy ha elfogyasztanád ezt a csésze ciános teát, akkor meghalnál*. Az igazságalkotó létezése ellenére, érvel Heil, minden további nélkül el tudunk képzelni egy olyan szituációt, amelyben ugyanezen feltételek mellett egy olyan ellenszer is van a birtokodban, amely hatástalanítja a ciánt. Ebben a lehetséges világbeli szituációban, az említett proposíció annak ellenére hamis, hogy továbbra is létezik az a halálos cián adagot tartalmazó tea, amely az aktuális világban igazzá tette a kontrafaktuálist. Tehát mind a két világban létezik ugyanaz a valami, ami kizárólag az egyik világban teszi igazzá a proposíciót, a másikban nem. Milyen alapon feltételezzük azt, hogy az igazságalkotó létezése szükségszerűsíti a kérdéses proposíció igazságát?

Heil nem magát az igazságalkotás eszméjét veszi célba, hanem annak egy sajátos megformálását, tudniillik azt, hogy az igazságalkotó szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát. Az érv lényege az, hogy az igazságalkotó, amelynek létezése – legalábbis az aktuális világban – *elégséges* a kontrafaktuális proposíció igazságához, *mégsem szükségszerűsíti* a proposíció igazságát. Abban a lehetséges világban tehát, amelyben van ellenszer a birtokodban az a proposíció, amit a ciános tea minden olyan lehetséges világban igazzá tesz, amelyekben nincs ellenszer a birtokodban, hamis. Annak ellenére hamis, hogy a ciános tea nem hiányzik azokban a lehetséges világokban, amelyben rendelkezünk ellenszerrel.

Tehát ahhoz, hogy az *igazságalkotó szükségszerűsítés* tézise továbbra is érvényes lehessen, további kiegészítéseket kell tenni. Armstrong meg is teszi ezeket a kiegészítéseket:

De milyen érv alapján mondhatjuk azt, hogy egy igazságalkotónak szükségszerűsíteni kell azt az igazságot, amelynek az igazságalkotója? Íme egy *reduction* alapuló érv. Tegyük fel, hogy egy bizonyos p igazsághoz kapcsolódóan feltételezett I igazságalkotó nem szükségszerűsíti ezt az igazságot. Ebben az esetben legalábbis lehetségessé válik az, hogy I létezzon és a p proposíció, ennek ellenére, hamis legyen. Mindez azt nyomatékosítja, hogy egy további feltételnek is ki kell elégülnie ahhoz, hogy p igaz lehessen. Ennek a feltételnek vagy egy további entitás, J, létezésének kell lennie, vagy egy további igazságnak, q -nak. Az első esetben, úgy tűnik, hogy $I + J$ valódi és szükségszerűsítő igazságalkotója. (Ha J nem szükségszerűsít, akkor ugyanaz a kérdés merül fel vele kapcsolatban, mint ami felmerült I-vel kapcsolatban.) A második esetben, vagy van q -nak egy igazságalkotója, K, vagy nincs. Feltéve, hogy q -nak van igazságalkotója, akkor az $I + J$ eset ismétlődik meg. Ha feltesszük, hogy q -nak nincs igazságalkotója, akkor vannak igazságalkotók nélküli igazságok. (2004a: 6-7)

Ezek alapján, Armstrong a következő választ adhatná a Heil által felvetett problémára: önmagában a csésze ciános tea *nem* a kontrafaktuális igazságalkotója. Ha van olyan lehetséges világ ugyanis, amelyben a kontrafaktuális hamis, akkor (1) a csésze ciános tea létezése önmagában nem elégséges ahhoz, hogy igazzá tegye a kontrafaktuálist vagy (2) nem igaz egy további olyan proposíció – mondjuk, az, *hogy nincs ellenszer a birtokodban* – amely igazságalkotójával kiegészülve, a ciános tea biztosítja, hogy a kontrafaktuális igaz legyen. A probléma nyilvánvalóan az, hogy a ciános tea létezhet azokban a lehetséges világokban, amelyekben a kontrafaktuális hamis, de ez csak azért lehetséges, mert nem teszi igazzá a kontrafaktuálist azokban a világokban, amelyekben az igaz. Heil kiinduló hipotézise, érvelhetne Armstrong, miszerint a csésze ciános tea teszi igazzá a proposíciót, hamis. A ciános tea létezése nem teszi igazzá a kontrafaktuálist.

Azonban felmerül a kérdés: milyen további entitás létezése jöhet szóba, amellyel együtt a ciános tea létezése elégséges a proposíció igazságához? A példánál maradva, mondjuk az a tény, hogy *nincs ellenszer a birtokodban*, vagy inkább az ellenszer *nemlétezése* vagy *hiánya*. Vagy az a totalitás körülmény, hogy az összes körülmény *nem* tartalmazza azt a körülményt, hogy rendelkezel ellenszerrel. Ezek azonban *negatív* entitások. Ahhoz tehát, hogy felkutassuk a kontrafaktuálisunk szükségszerűsítő igazságalkotóját, első kézből el kell ismernünk igazságalkotónak az olyan entitásokat,

amelyek nem léteznek, pontosabban negatív módon léteznek. De ha a negatív létezésen valami más értünk, mint egyszerű *nem-létezést*, akkor nem igazán látom világosan, micsodát. Egy negatív entitásokat tartalmazó *negatív ontológia*, elfogadása, bármennyire kielégítő legyen is a negatív igazságok igazságát biztosító entítások felkutatásában, túl nagy árnak tűnik annak azéért cserébe, hogy megtartsuk az *igazságalkotó szükségszerűsítést*. Ha viszont ez túl nagy árnak bizonyul, akkor nem kizárt, hogy le kell mondanunk arról, hogy az igazságalkotók létezése szükségszerűsíti az általuk igazzá tett proposíciók igazságát, legalábbis, ami a Heil példájában felhasznált kontrafaktuálist illeti. Milyen módon szabadulhatnánk meg tehát attól a nehezen tartható elköteleződéstől, ami a negatív entítások ontológiában való elismerése jelent? Például mondhatnánk azt, hogy nem fogadjuk el az *igazságalkotó szükségszerűsítést*, miszerint minden igazságnak van *szükségszerűsítő* igazságalkotója. Más szóval: van olyan igazságalkotó, amely létezése *nem elégséges* ahhoz, hogy igazzá tegye a kérdéses proposíciót. Mivel Armstrong szerint, igazságalkotó kizárólag olyan entitás lehet, amelynek létezése elégséges az általa igazzá tett proposíció igazságához, ezért egy olyan igazságalkotó, amelynek létezése nem szükségszerűsíti a kérdéses proposíció igazságát, *nem* igazságalkotó. Eszerint az *igazságalkotó szükségszerűsítés* tagadása egyúttal az *igazságalkotó maximalizmus* tagadása is. Armstrong számára tehát a következő két opció egyike melletti állásfoglalás sem megoldás: (1) az *igazságalkotó szükségszerűsítés* feladása, azért, hogy minden igazság esetében feltételezhető legyen az igazságalkotó, vagy (2) az *igazságalkotó maximalizmus* feladása, hogy az igazságalkotóval rendelkező igazságok esetében továbbra is fenntartható legyen az igazság igazságalkotó általi szükségszerűsítése.

A másik probléma, ami nehezen teszi elfogadhatóvá az *igazságalkotó szükségszerűsítés* és az *igazságalkotó maximalizmus* együttes elfogadását az a probléma, hogy az igazságalkotók szerepét olyan entításoknak kell betöltenie, amelyek ontológiai értelemben lényeges entítások és nem, Armstrong kifejezésével élve, „ontológiai ingyen ebédek.” Az igazságalkotó elmélszek, maga Armstrong is, nem véletlen tartják az igazságalkotókat fundamentális entításoknak, és nem véletlen keresik az igazságok minimális igazságalkotóit. Ha viszont igazságalkotók az alapvető entítások, bármik is legyenek azok, akkor azok az entítások, amelyek magasabb-rendűek, avagy az első-rendűeken szuperveniálnak, tehát nem tarthatók alapvetőeknek, nem lehetnek

igazságalkotók. Úgy tűnik azonban, hogy negatív egzisztenciális igazságok esetében a magasabb-rendű entitások, ha nem számítjuk a negatív entitásokat, nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a kérdéses proposíció igazságának szükségszerűsítéséhez.

Vagy fel kell adnunk azt a nézetet, hogy csak az alapvető entitások lehetnek igazságalkotók, vagy azt kell mondanunk, hogy nem minden igazságnak van szükségszerűsítő igazságalkotója. Ha feladjuk azt a nézetet, hogy igazságalkotók az alapvető létezők, akkor voltaképp azt is mondhatjuk, hogy bármi, ami létezik, akár alapvető, akár szupervenientiális entitás, igazságalkotó lehet. Mondjuk az egész világ, függetlenül attól, hogy megkülönböztetjük-e bennük az entitásokat egymástól vagy sem, avagy strukturált-e vagy sem, igazzá teszi az összes igaz proposíciót. Ez viszont nem más, mint azt mondani, hogy valami azért igaz, mert a világ olyan amilyen. Semmitmondó.

Egyszóval, számomra úgy tűnik, hogy nincs kielégítő megoldás a negatív egzisztenciális igazságok problémájára. Molnar tökéletesen fejezi ki azt a problémát, amelynek megoldása még várat magára:

Fogcsikorgatva bár, de beismerem, hogy a negatív igazságokra vonatkozó pozitív igazságalkotók Szent Grálja továbbra sincs meg. A negatív igazságokhoz pozitív igazságalkotókra van szükségünk, de arra vonatkozóan nincs jó elméletünk, hogy melyek lehetnek ezek. (2000: 85)

4.5 Összefoglalás

Azt gondolom, hogy az igazságalkotás általános elméletében korlátozás nélkül elfogadott *igazságalkotó maximalizmus* és *igazságalkotó szükségszerűsítés* nem tartható tézisek. Továbbá azt gondolom, hogy a *nincs szükségszerűsítés maximalizmus nélkül* felfogás nem csupán problematikus, de az igazságalkotás metafizikai koncepciójának egészét veszélyezteti: le kell vonnunk a következtetést, hogy *nem minden* igazság rendelkezik *szükségszerűsítő* igazságalkotókkal. Más szóval: van olyan igaz proposíció, amely esetében nincs olyan entitás, melynek létezése *elégleges* lenne ahhoz, hogy igazzá tegye a kérdéses proposíciót.

Egyik tézis sem lesz elfogadható, ha azok tiszta verzióit veszik alapul, amelyekről azt hiszem kielégítően bebizonyosodott, hogy szorosan összefüggenek egymással, vagyis

nem lehet az egyikről lemondani anélkül, hogy ne mondanánk le a másiktól. Armstrong amellett érvel, hogy bármelyiket korlátozzuk külön-külön, a konklúzió ugyanaz lesz. Ha azt mondjuk, hogy nem minden igazságnak van szükségszerűsítő igazságalkotója, akkor ezzel azt is mondom, hogy vannak igazságok, amelyek igazságalkotójának létezése nem elégséges a proposíció igazságához, vagyis vannak olyan igazságok, amelyeknek nincs igazságalkotója. Éppígy, ha azt mondom, hogy nem minden igazságalkotó szükségszerűsít, akkor vannak olyan igazságok, amelyek igazságalkotójának létezése nem elégséges a proposíció igazságához, vagyis vannak olyan igazságok, amelyeknek nincs igazságalkotója.

Azok, akik korlátozások nélkül kívánják elfogadni a két tézist, a következőképp érvelnének a negatív egzisztenciálisok igazságalkotóival felmerült probléma kapcsán: ha a negatív igazságok esetében tagadjuk az *igazságalkotó szükségszerűsítést*, akkor mondhatjuk ugyan, hogy egy igaz negatív egzisztenciálist a pozitív igazságalkotók tesznek igazzá, de mivel önmagában a pozitív igazságalkotók létezése nem elégséges a negatív egzisztenciális igazságok igazságának biztosításához, ezért azt kell mondanunk, hogy nem minden igazságnak van igazságalkotója. Ha viszont nem minden igazságnak van igazságalkotója, akkor miért van egyáltalán bármelyik igazságnak igazságalkotója.

Az utóbbi megjegyzést azonban nem találom meggyőzőnek. Miért kellene azt gondolnunk, hogy egyetlen igazságnak sincs igazságalkotója, csupán azért, mert vannak olyan igazságok, amelyek esetében kétséges az igazságukat szükségszerűsítő entitások létezése. Azt elfogadom, hogy ha minden igazságnak van igazságalkotója, akkor minden igazságalkotó szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát, de ebből nem következik számomra az, hogy ha nem minden igazságnak van igazságalkotója, akkor egyetlen igazságalkotó sem szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát. Éppen ezért azt gondolom, hogy a legjobb, amit egyelőre tehetünk, legalábbis addig, amíg nincs megfelelő érvünk egyik vagy másik tézis tiszta változata mellett, ha elfogadjuk a tézisek módosított változatait, vagyis *nem minden, de a lehető legtöbb igazságnak van igazságalkotója*, illetve *nem mindegyik, de a lehető legtöbb igazságalkotó szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát*.

IRODALOMJEGYZÉK

- Arisztotelész 1992: 'Metafizika VII. (Z) könyv' in *Gond* 1 (1992), 125-157.
- Arisztotelész 1997: *Kategóriák*, in Poétika, kategóriák, hermeneutika. Budapest, Kossuth Kiadó.
- Armstrong, David 1989: *Universals: An Opinionated Introduction*. Boulder, CO: Westview Press.
- Armstrong, David 1993: 'Reply to Mellor' in John Bacon, Keith Campbell & Lloyd Reinhardt (eds.), *Ontology, Causality, and Mind: Essays in Honour of D.M. Armstrong*, Cambridge University Press, pp. 113-118.
- Armstrong, David 1997: *A World of States of Affairs*, Cambridge University Press.
- Armstrong, David 2002: 'Truths and Truthmakers' in *What is Truth?* Richard Schantz (ed.), Walter de Gruyter, pp. 27-37.
- Armstrong, David 2004a: *Truth and Truthmakers*, Cambridge University Press.
- Armstrong, David 2004b: 'How Do Particulars Stand to Universals?' in D.W. Zimmerman (ed.), *Oxford Studies in Metaphysics*, vol. I, Clarendon Press, pp. 139-154.
- Austin, John 1950: 'Truth' in *Aristotelian Society Supplementary Volume*, 24: 111-129.
- Baxter, Donald 2001: 'Instantiation as Partial Identity' in *Australasian Journal of Philosophy*, 79, 449-464.
- Beebe, Helen & Julian Dodd (eds.) 2005: *Truthmakers: The Contemporary Debate*, Oxford University Press.
- Bigelow, John 1988: *The reality of numbers: a physicalist's philosophy of mathematics*, Oxford University Press, 1988.
- Cameron, Ross 2005: 'Truthmaker Necessitarianism and Maximalism', in *Logique et Analyse*, 48, pp. 189-192.
- Cameron, Ross 2006: 'Tropes, Necessary Connections and Non-Transferability' in *Dialectica* 60, 2, pp. 99-113.
- Cameron, Ross 2008a: 'Truthmakers, Ontology and Realism' in *Royal Institute of Philosophy Supplement*, 83, pp. 107-128.
- Cameron Ross 2008b: 'Truthmakers and Necessary Connections' in *Synthese*, 161, 1, pp. 27-45.
- Campbell, Keith 1990: *Abstract Particulars*, Basil Blackwell.

- Daly Chris 1997: 'Tropes' in: *Properties*, D. H. Mellor & A. Oliver, eds. Oxford University Press, pp. 140-159.
- David, Marian 2005: 'Armstrong On Truthmaking' in Helen Beebee & Julian Dodd (eds.), *Truthmakers: The Contemporary Debate*, Oxford University Press, pp. 141-159.
- Dodd, Julian 2000/2008: *An Identity Theory of Truth*, Palgrave Macmillan.
- Dodd, Julian 2002: 'Is Truth Supervenient on Being?' in *Proceedings of the Aristotelian Society*, CII: 1, pp. 69-86.
- Dodd, Julian 2007: 'Negative truths and truthmaker principles' in *Synthese*, 156, 2, pp. 389-407.
- Fine, Kit 1994: 'Essence and Modality' in *Philosophical Perspectives*, 8, pp. 1-16.
- Fine, Kit 1995: 'Ontological Dependence' in *Proceedings of the Aristotelian Society*, 95, pp. 269-90.
- Fox, John 1987: 'Truthmaker' in *Australasian Journal of Philosophy*, 65, 2, pp. 188-207.
- Heil, John 2000: 'Truth Making and Entailment' in *Logique & Analyse*, 169-170, pp. 231-242.
- Heil, John 2003: *From an Ontological Point of View*. Clarendon Press.
- Hornsby, Jennifer 2005: 'Truth without truthmaking entities' in Helen Beebee & Julian Dodd (eds.), *Truthmakers: The Contemporary Debate*, Oxford University Press, pp. 34-48.
- Horwich, Paul 1990/1998: *Truth* (2nd edition), Oxford University Press.
- Horwich, Paul 2009: 'Being and Truth' in E. J. Lowe & A. Rami (eds.), *Truth and Truth-Making*, McGill-Queen's University Press, (forthcoming).
- Hume, David 2006: *Értekezés az emberi természetről*, Akadémiai kiadó.
- Kim, Jaegwon 1996: *Philosophy of Mind*. Boulder, Colo.: Westview Press.
- Lowe, Jonathan 1998: *The Possibility of Metaphysics*, Oxford University Press.
- Lowe, Jonathan 2006: *The Four-Category Ontology: A Metaphysical Foundation for Natural Science*, Oxford University Press.
- MacBride, Fraser 2005: 'Lewis's Animadversions on the Truthmaker Principle' in Helen Beebee & Julian Dodd (eds.), *Truthmakers: The Contemporary Debate*, Oxford University Press, pp. 117-40.
- Martin, Charles 1980: "Substance Substantiated" in *Australasian Journal of Philosophy*, 58, pp. 3-10.
- Martin, Charles 1996: 'How it is: Entities, Absences, and Voids' in *Australasian Journal of Philosophy*, 74, pp. 57-65.

- Mellor, D. H. 1993: 'Properties and Predicates' in John Bacon, Keith Campbell & Lloyd Reinhardt (eds.), *Ontology, Causality, and Mind: Essays in Honour of D.M. Armstrong*, Cambridge University Press, pp. 101-113
- McFetridge, Ian 1990:
- McLaughlin, Brian & Karen Bennett 2005: 'Supervenience' in *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <http://plato.stanford.edu/entries/supervenience/>
- Mulligan, Kevin, Peter Simons & Barry Smith 1984: 'Truth-Makers' in *Philosophy and Phenomenological Research*, 44, pp. 287-321.
- Lewis, David 1973/2004: 'Lehetséges világok' in *Modern Metafizikai Tanulmányok*, Farkas Katalin, Huoranszki Ferenc (szerk.), 2004, ELTE, Eötvös Kiadó, pp. 91-99.
- Lewis, David 1986: *On the Plurality of Worlds*, Blackwell.
- Lewis, David & Rae Langton 1998: 'Defining 'Intrinsic'', in *Philosophy and Phenomenological Research*, 58, pp.333-345.
- Lewis, David 1999a: 'Truthmaking and Difference Making' in *Noûs*, 35, pp. 602–615.
- Lewis, David 1999b: *Papers in Metaphysics and Epistemology*, Cambridge University Press.
- Lewis, David 2001: 'Forget about the "correspondence theory of truth"', in *Analysis*, 61, pp. 275-80.
- Lewis, David 2003: 'Things qua Truthmakers', in Hallvard Lillehammer and Gonzalo Rodriguez-Pereyra (eds.), *Real Metaphysics – Essays in honour of D.H. Mellor*, Routledge Studies in twentieth-century Philosophy, Routledge, pp. 25–38.
- Locke, John 2004: *Értekezés az emberi értelemről*, Osiris.
- Mellor, Hugh 2003: 'Real Metaphysics: Replies' in Hallvard Lillehammer and Gonzalo Rodriguez-Pereyra (eds.), *Real Metaphysics – Essays in honour of D.H. Mellor*, Routledge Studies in twentieth-century Philosophy, Routledge, pp. 212-238.
- Molnar, George 2000: 'Truthmakers for *Negative Truths*', in *Australasian Journal of Philosophy*, 78, 1, pp. 72-86.
- Molnar, George 2003: *Powers: a study in metaphysics*, Stephen Mumford (ed.), Oxford University Press.
- Parsons, John 1999: 'There is no 'Truthmaker' Argument against Nominalism', in *Australasian Journal of Philosophy*, 77, pp. 325-34.
- Parsons, John 2005: 'Truthmakers, the Past and the Future' in Helen Beebe & Julian Dodd (eds.), *Truthmakers: The Contemporary Debate*, Oxford University Press, pp. 161-174.

- Quine, Willard Van Orman 1948/2002: 'Arról, hogy mi van' in *A tapasztalattól a tudományig*, Osiris, pp. 115–135.
- Restall, Greg 1996: 'Truthmakers, Entailment and Necessity' in *Australasian Journal of Philosophy*, 74, pp. 331–340.
- Rodriguez-Pereyra, Gonzalo 2002: *Resemblance Nominalism*, Oxford University Press.
- Rodriguez-Pereyra, Gonzalo 2006a: 'Truthmakers' in *Philosophy Compass*, 1 (2), pp. 186–200.
- Rodriguez-Pereyra, Gonzalo 2006b: 'Truthmaking, Entailment and the Conjunction Thesis', in *Mind*, 115, pp. 957–982.
- Russell, Bertrand 1918/1956: 'The Philosophy of Logical Atomism' in *Logic and Knowledge*, ed. R.C. Marsh. London: Allen & Unwin, 1956.
- Schaffer, Jonathan 2008: 'Truthmaker commitments' in *Philosophical Studies*, 141, 1, pp. 7–19.
- Schneider, Benjamin 2006: 'Troubles with Truth-making: Necessitation and Projection' in *Erkenntnis* 64, pp. 61–74.
- Smith, Barry 1999: 'Truthmaker Realism' in *Australasian Journal of Philosophy*, 77, 3, pp. 274–291.
- Van Inwagen, Peter 1990: *Material Beings*, Cornell University Press.
- Williams, Donald 1953: 'On the Elements of Being' in *The Review of Metaphysics*, 7, pp. 3–18, 171–192.
- Wittgenstein, Ludwig 1922/2004: *Logikai-filozófiai értekezés*, Atlantisz.